ДИРЕКТОР
проф. д.ик.н. Стоян Денчев

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Главен редактор
проф. д-р Лъчезар Георгиев

проф. д.п.н. Тодор Галунов
проф. д.п.н. Пламен Легкоступ
проф. д.ф.н. Иванка Янкова
проф. д-р Ирена Петева
проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева
доц. д-р Стефан Коларов
проф. д-р Каролин Арчър (Великобритания)
проф. д.н. В. П. Леонов (Русия)
проф. д-р Александр Максимович Цыганенко (Русия)
проф. д.н. Михаил Фьодорович Ненашев (Русия)

Консултант *Иван Иванов*
Технически редактор *Райна Карабоева*
Коректор *доц. д-р Любка Стоичкова*

ISSN 1310–4624

5000 Велико Търново
ул. „Теодосий Търновски“ № 2
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

БИТ

1784 София
бул. „Цариградско шосе“ № 119
Университет по библиотекознание и информационни технологии

ИЗДАТЕЛ

НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА

ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ УНИВЕРСИТЕТ
“СВ. СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЙ”

УНИВЕРСИТЕТ ПО БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ
И ИНФОРМАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ

СЪДЪРЖАНИЕ

Георги Н. Николов. КАПКИ ОТ НИАГАРА В БЪЛГАРСКАТА КНИЖНИНА 3
Диана Ралева. НОВИ УЧЕБНИЦИ ПО ОБЩО БИБЛИОГРАФОЗНАНИЕ – НОВИ ПРИНОСИ КЪМ МОДЕРНОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ИЗРАСТВАНЕ НА БИБЛИОГРАФИТЕ В БЪЛГАРИЯ 7
ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ МЕТОДИКАТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО РЕЛИГИЯ ВЪВ ВУЗ 15
Христина Богова. СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕННОСТИ ПРИ ВОДЕНЕТО НО ПРЕГОВОРИ В МУЛТИКУЛТУРНА БИЗНЕС СРЕДА 16
Стоян Денчев. БИБЛИОГРАФСКИЯТ ВЕКТОР НА ХУМАНИТАРНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ 21
Стела В. Георгиева. ПЪТЯТ ДО АТЛАНТИКА – ВЪЛНУВАЩО ПЪТЕШЕСТВИЕ КЪМ ХУМАННОСТТА И НАДЕЖДАТА 26
Кремена Попова. ДЪЛГИЯТ ПЪТ КЪМ ОКЕАНА – НАДЕЖДА ЗА ПО-ДОБЪР И ХУМАНЕН СВЯТ 30
Мартин Захариев. ВЪЗМОЖНО ЛИ Е РЕГУЛИРАНЕ НА АВТОМАТИЗИРАНОТО ПРОФИЛИРАНЕ ЧРЕЗ ПРАВОТО НА СОБСТВЕНОСТ? 34
Кристина Върбанова-Денчева. ПРОЩАЛНО СЛОВО за професор д.ф.н. Георги Василев 39
ДЕСЕТ ГОДИНИ БЕЗ ПРИЯТЕЛЯ, СЪРАТНИКА И НЕЗАБРАВИМИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ НА КНИГАТА ПЕТЪР ПАРИЖКОВ 43
СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“ В ОБЕКТИВА НА МЕДИИ И БИБЛИОТЕКИ В СТРАНАТА 45
Димитър Петров. ВИРТУАЛНО ПЪТЕШЕСТВИЕ ИЗ КРАСИВА ПОРТУГАЛИЯ В РЕГИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „ПРОФ. БОЯН ПЕНЕВ” 46
Лъчезар Георгиев. ГРАФИКАТА НА МОДЕРНАТА ДЕТСКА КНИГА 48

Бележка: *От брой 1 (кн. 1–2) 2015 г. списание „Издател“ излиза с непрекъсната номерация на колонцифрите за съответната година.*

CONTENTS

Georgi N. Nikolov. DROPS OF NIAGARA IN BULGARIAN LITERATURE 3
Diana Raleva. NEW MANUALS ON GENERAL BIBLIOGRAPHY – NEW CONTRIBUTIONS TO THE MODERN PROFESSIONAL TRAINING OF THE BIBLIOGRAPHERS IN BULGARIA 7
Editorial review. STUDY ON THE METHODS OF TRAINING OF RELIGION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS 15
Hristina Bogova. SPECIFICS OF NEGOTIATING IN A MULTI-CULTURAL BUSINESS ENVIRONMENT 16
Stoyan Denchev. BIBLIOGRAPHICAL VECTOR OF THE HUMANITARIAN CIVILIZATION (Interdisciplinary secondary-documentary bibliosphere of the Mankind) 21
Stela V. Georgieva. THE WAY TO ATLANTIC – ENTERTAINING JOURNEY TO THE HUMANITY AND THE HOPE [review] 26
Kremena Popova. THE LONG WAY TO THE OCEAN – HOPE OF BETTER AND HUMAN WORLD (In the new book by Lachezar Georgiev "Pocket stories about the way to the ocean") 30
Martin Zahariev. IS IT POSSIBLE TO REGULATE AUTOMATED DATA PROFILING BY THE RIGHT TO PROPERTY? 34
Kristina Varbanova-Dencheva. FAREWELL SPEECH for Professor Doctor of Philological Sciences Georgi Vassilev 39
TEN YEARS WITHOUT THE FRIEND, THE CO-WORKER AND THE UNFORGETABLE BOOK RESEARCHER *PETER PARIJKOV* [*Editorial information*] 43
MAGAZINE *IZDATEL* (=„PUBLISHER") IN THE OBJECTIVE OF MEDIA AND LIBRARIES IN THE COUNTRY [*Editorial correspondence*] 45
Dimitar Petrov. VIRTUAL JOURNEY ACROSS BEAUTIFUL PORTUGAL IN THE REGIONAL LIBRARY "PROF. BOYAN PENEV" 46
Lachezar Georgiev. GRAPHICS OF THE MODERN CHILD BOOK (Composing challenges, visual effects, illustrative approaches) 48

ЗА АВТОРИТЕ [About AUTHORS]:
Стоян Денчев, проф. д.ик.н., ректор на УниБИТ, директор на сп. „Издател" = Prof. Stoyan Denchev, Dr. Habil & Rector SULSIT; Director of the magazine „Izdatel" [=Publisher]
Лъчезар Георгиев, проф. д-р, ВТУ "Св. св. Кирил и Методий" = Prof. Lachezar Georgiev, PhD, University of V. Turnovo
Кристина Върбанова-Денчева, проф. д-р, УниБИТ = Prof. Kristina Varbanova-Dencheva, Phd, SULSIT
Христина Богова, гл. ас. д-р, УниБИТ = Assist. Prof. Hristina Bogova PhD [SULSIT]
Кремена Попова – асистент по португалски език, Филологически факултет на ВТУ = Assistant Kremena Popova, University of Veliko Turnovo
Стела Валериева Георгиева, гл. ас. д-р, ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", катедра "Книгоиздаване и БИД" = Assist. Prof. Stela V. Georgieva, PhD, University of Veliko Turnovo
Георги Н. Николов – Съюз на българските писатели = Georgi N. Nikolov [a member of the Union of Bulgarian Writers]
Мартин Захариев – УниБИТ = Martin Zahariev [SULSIT]
Диана Ралева, гл. ас. д-р – Институт за литература при БАН = Assist. Prof. Diana Raleva [Institute for Literature at Bulgarian Academy of Sciences]

IZDATEL
[= PUBLISHER]
Scientific magazine of the book
XIX, № 1 (book 1 and book 2), 2017

"ST. CYRIL AND ST. METHODIUS"
UNIVERSITY OF VELIKO TURNOVO

STATE UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES
AND INFORMATION TECHNOLOGIES [SULSIT]

Director
Prof. ***Stoyan Dentchev****, Dr. Habil*

EDITORIAL BOARD *BG:*

Editor in chief:
Prof. ***Lachezar Georgiev Georgiev****, PhD*

Prof. Todor Galunov, Dr. Habil
Prof. Plamen Legkostup, Dr. Habil
Prof. Ivanka Iankova, Dr. Habil
Prof. Irena Peteva, PhD
Prof. Kristina Varbanova-Dentheva, PhD
Assoc. Prof. Stefan Kolarov, PhD
Prof. Caroline Archer, PhD
(Birmingham City University, UK)
Prof. V. P. Leonov, Dr. Habil (Russia)
Prof. Alexander Maximovich Tsiganenko, Dr. Habil (Russia)
Mihail Fedorovich Nenashev, Dr. Habil (Russia)

Publishing consultant: *Ivan Ivanov*
Technical editor: *Raina Karaboeva*
Proof-reader: *Lubka Stoichkova*

"St. Cyril and St. Methodius" University of VelikoTurnovo

5000 Veliko Turnovo
Teodosi Turnovsky str. № 2

Department of *Book Publishing and Library and Information Activities* (*University of Veliko Turnovo*)
Prof. ***Lachezar Georgiev Georgiev****, PhD*
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg

Publisher: *"St. Cyril and St. Methodius" University Press – VelikoTurnovo*

State University of Library Studies and Information Technologies – Sofia

1784 Sofia
Tsarigradsko shose str. № 119
Prof. ***Stoyan Dentchev****, Dr. Habil*

ISSN 1310-4624

Note: From number 1 (books 1–2), in 2015 the scientific journal of the book IZDATEL [=PUBLISHER] comes with continuous numbering (pagination) pages forevery serial year.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

КАПКИ ОТ НИАГАРА В БЪЛГАРСКАТА КНИЖНИНА

Георги Н. Николов

DROPS OF NIAGARA IN BULGARIAN LITERATURE

Georgi N. Nikolov

The article by Georgi N. Nikolov follows the publications of Bulgarian authors related to the theme of the Niagara Falls and reflected in the Bulgarian literature and in the Bulgarian periodical press.

Странно е колко нашенци, оставили писмени следи за престоя си в далечни географски точки, сме забравили. Не ги познаваме и ни е чужда възхитата им от емблематични забележителности. От екзотични страни и народи. Или страданията им от години на заточение по затънтени краища. Замрели са вълненията на бъдещи хаджии във време оно, тръгнали към Божи гроб. Или, по думите на „аржентинеца“ Борис Шивачев – решили да пребродят света с отворени очи. Завещали са ни любопитни пътеписи, кратки фрагменти в пожълтели списания, художествена епистола. Но от праха на забравата излизат още и още. Цветно допълващи представата на дедите ни за онова, що се крие оттатък селския баир. През планини и гори, отвъд морето, зад хоризонта. И, разбира се, в предварителните ни представи…

Това впечатление се допълва от темата за водопада Ниагара. Превърнат от Алеко Константинов в обобщен символ на природното могъщество. Пред който сънародниците ни трябва непременно да изразят възторга си. „Като отидох в Америка – споделя Павел Матев – казах на посланика, че искам да видя Ниагара. Той отвърна: Уморяват ме българите с тази Ниагара. Ниагара, та Ниагара! Питам другите посланици… вашите, като дойдат, искат ли да видят Ниагара? Не, отговарят те…“ – И тогава се замислих какво нещо е словото, българското художествено слово. Едно толкова кратко описание от Алеко на този водопад се е врязало в съзнанието на всеки българин: „Който може, нека опише тази картина; който може, нека я фотографира, нека я нарисува!... Аз не мога!“[1] (1). Затова е любопитно да надникнем в страниците за нея от български автори „рано“ – малко преди Щастливеца и след него – някъде до 50-те г. на XX в. С тези редове не претендирам за изчерпателност колко са те. Някои се мяркат като любопитна новина в периодичните издания, спомената от чуждестранни автори. Или във вестници с преобладаващо религиозно съдържание – например „Зорница“ от 1871 г.[2] : „Течението на водата от толкоз време е изяло камъкът що е от долу към средата и така водопадът е зел един вид полуокръжен като сърп – четем във „Водопад Ниагара“. – Шумът на водите ся чува от пет часа далеч. Една мъгла ся дига постояно от тях и като грее слънцето, всякога ся съставя дъга чрез отражението на слънчените лучи през тази мъгла. Един малък параход, който носи име *мъгленица,* работи по реката долу и донася пасаджери близу до падающите води да гледат горе към чудесното омаевателно зрелище“. Текстът не е подписан. Но неговият създател успешно го е побългарил – обичайна практика за Възраждането ни. И е внесъл технически подробности, още нови и непознати по нашите места. Става дума за изградения през 1855 г. метален мост със „стълпове“: колко е дълъг, как няма по средата си подпорка и как минават по него „железните кола“. Ако присъстваше там бай Ганьо, несъмнено би сметнал колко оки барут му стигат, за да падне. Сега обаче ситуацията е друга. И ние с любопитство узнаваме „как ся е прехвърлил първийт тел та ся е привързал на тези стълпове и после ся преминали други по дебели телове, та най сетне ся е направил тойзи як и украсен мост. Всичко нещо е лесно, след като го

изнамериш, но остроумнийт зидател на тойзи мост доста ся е мъчил доде сполучи в това исполинско предприятие. Когато изнамерено-то и сполучливо средство било много просто. Той зел на едно момче фърчилото (*учуртма*) и при канапът или връвката, с която обикновенно ся спуща фърчилото на горе, той притурил още един тънък копринен конец (ибришим), за да мине през един малък скрипец до средата на фърчилото и на край-т на ибришимът една малка топка от крушун. Тогава той спуснал на горе фърчило-то, на сгодно време, когато веял вятърът към оттатъшнийт бряг, и като стояло фърчилото над желаемото място, той отпуснал полека-лека ибришимът и онази топка слязла право на долу, доде я хванал человекът, който стоял там, и той като потеглил привлякъл при себе си първо ибришимът, после по дебела връска, и най сетне и първийт тел на тойзи чудесен мост, който стои за памят на ученнийт негов зидател. Така при това чудо, станало от естеството, намерва ся и чудо, което показва какви препятствия е победил человеческий ум в извършванието на толкоз общеполезно дело“.

Предполагам, че авторът все пак е нашенец. Защото на финала на тази наивна инженерия изразява надежда, че ще се намерят момчета-българчета, които ще изградят нещо подобно. Например – мост над Дунава, без да бягат от физическия труд. А още – че не всички могат да станат писари и търговци. Докато за различните художества се чакат и наши изкусни майстори, много потребни за народния напредък…

Не по-малко любопитен е друг един текст: откъслекът „Ниагарский Водопад“, отпечатан в списанието месечник „Христианский свят“, издание на Методистката църква[3] (3). Той също не е подписан. С помощта на пастор Бедрос Алтунян – председател на Арменските евангелски църкви в България, който направи справка в старите архиви, стана ясен авторът – Стефан Томов. Роден през 1850 в Котел, където добива началното си образование. Продължава го последователно в английския колеж „Сейнт Джулиън“ на остров Малта и в Цариград – Робърт колеж. Известно време, по препоръка на Петко Славейков, учителства в Ямбол. Но през 1874 г. е вече в Америка, а от началото на следващата – студент в Богословския университет „ДРЮ“ в град Медисън, щат Ню Джърси. От септември 1877 г. до декември 1878 г. работи като проповедник в методистка църква в Гилбертон, щат Пенсилвания, след което се връща у нас. Доктор по богословие, Стефан Томов е пастор до смъртта си през 1939 г. в София. Несъмнено, през „американския период“ от живота си посещава и Ниагара, много преди Алеко. За да си припомни след време в споменатия „Христианский свят“: „Първото впечатление не беше съвсем равно с умственния образ, когото нашето младежко въображение беше образувало. Но като стоехме на страшния бряг и гледахме в дълбочината долу, или като ся вгледахме в дивата борба на пенящата ся водна масса, която ся вижда да бърза с не съпротивима съдба в страшното си потъвание в мъглявата голяма дълбочина чувството на неизмерима сила стана така живо, щото ние ся виждаше да стоеме самото присътствие на Всесилнаго! За векове този могуществен водопад е подигнал гласът си в свидетелство за големината на силата на природата и е привличал множество посетители от всяка страна. Като едно зрелище на величественна красота, то е послужило на по високите человечески нужди и е давало преизобилно задоволство на безбройните си посетители“. Бъдещият пастор обаче е съвременник на динамично столетие и отлично разбира това. В отлитащите страници на XIX век навлизат важни технически достижения. А те от своя страна променят индустриалния облик на Америка. И в творбата си съвсем логично авторът споделя: „Инжинери и научни мъжие са пресметнали сумата на механическата сила, която ся прахосва тука, но само в най скоро време те са ся сериозно завзели да уползотворат поне една малка част, от петте милиона конски сили, и то е само от как Електричество-то ся е развило като един способ за разнасяние сила, че то ся е счело като практично да ся искара едно такова предприятие. Едва сега едно начало е успешно станало и преди идущата зима сто хиляди конски сили ще ся уползотворат за подкарвание разни фабрики, находящи се на близо, и за осветление градове на по големи растояния. Всичко това и много повече ще ся усъществи без ни най малко да ся намали днешната хубост на прочутия водопад“. В този ред на мисли Томов напомня на читателите си, че през следващата 1893 г. се организира Всемирно изложение и който българин отиде, непременно да посети природния феномен Ниагара. Защото е „един от най великите примери на силата на природата и человеческата способност да впряга величественни енергии, за да извърши своите смели предприятия“. Именно това е видял и Алеко Константинов, за да го обезсмърти в творбата си „До Чикаго и назад“. Мисля, че в простичките, безхитростни редове на Стефан Томов живее дълбоката способност на човека

да усеща околния свят. Да разбира неопитомената му същност и да го вплита в ореола на Създателя – от една страна. От друга – да проумее хода на цивилизацията и да открои символиката им в крехко равновесие…

Стара истина е, че българинът обича природата и в лоното ѝ се чувства чист и добър. И където и да се намира, запечатва впечатленията си от нея в картини, песни, слово. Така е сторил в пътните си бележки „Ниагара“ и Генчо Пирьов, отпечатани в сп. „Възраждане“[4] (4). Професор, член-кореспондент на БАН, дългогодишен ръководител на катедра към СУ "Св. Климент Охридски", авторът е известен с мащабни изследвания върху педагогиката и психологията. Но като млад, и това е неговият голям шанс, получава възможност за специализация в Колумбийския университет в Ню Йорк: 1925–1927 г. По-късно впечатленията му от Ниагара намират място в споменатото списание неслучайно. През ученическите си години Пирьов сериозно се увлича от толстоизма, а „Възраждане“ е орган на толстоистите у нас. Обемът на самата творба е кратък и пресъздава тържеството на стихийната речна мощ. Див оркестър от звуци под диригентската палка на Вечността. Допуснала по милост човеци с тленен взор до необхватната си същност: „Каква магическа трансформация на материята, Боже мой! Като че ли някакъв невидим философски камък се разпорежда над тази стихия! Тежка, плътна, като разтопен метал, маса се провлича над ръба на скалата. И веднага се преобразява в някаква все още тежка, но вече разцъфнала снежна стихия, която се свлича в бездната, като грамадна разчорлена от буките пряспа. Там понадолу вече всичко се губи и прелива в някаква снежна бурлива мъгла, която на бели облаци се вие над самата бездна, потъва в нея или понесена от ветровете, изникващи из тая неведомост, се разнася наоколо и освежава удивения зрител. И всичко това става под такта на такава очароватлна стихийна музика! Някакво симфоническо съчетание от блясъци и тонове. Като че ли всяка капка, носеща свят от отражения и блясъци в своя овал, се слива с отраженията и блясъците на своите несметни сестри. И като че ли всяка падаща капка, вибрираща своя тон, превнася го към хармонията на тая стихийна симфония“. Всъщност, разказът на Пирьов започва със спомени за пътя му към Ниагара. За фабричните комини от двете страни на железния път и за полетата, нашепващи му с разноцветните си квадрати нещо родно и познато. Не пропуска да отбележи новопостроения огромен мост, свързващ САЩ и Канада. А също – възхитата си от електрическата феерия в среднощните часове. Като философски заключава: „Може би тоя нощен вид на Ниагара представлява символа на гигантската среща между природа и цивилизация, с всичките им борби, трансформации и взаимопомощ“. Което прозрение навярно е и напомняне към читателите за потребността от разум. От равнопоставеност между двете понятия-символи, определящи нашето съществуване върху планетата Земя. Нещо, може би все още неосъзнато докрай и в наши дни. За жалост. За тревога. И смирение. Защото без тях стремежът към хармония е само лозунг, изпепеляван в атавизма на човешкото подсъзнание…

След Генчо Пирьов щафетата за Ниагара символично поема Златка Чолакова. Пътеписа си „Америка“[5] (5) авторката определя като сбор от скици. При това – много подробни и картинно предадени. Подредени в самостоятелен раздел от „снимки“ в общ албум на възторга: „Ниагара сутрин“, „Пещерата на ветровете“, „Водопадът Подкова“, „Под водите на Ниагара“, „По въже над Ниагара“, „С параход под водопадите“, „Електрическа феерия“. Чолакова споделя сред видяното немалко практични неща: колко са на брой прожекторите, на билион и колко милиона електрически свещи се равнява мощността им, колко хиляди автомобила минават дневно по моста между САЩ и Канада и пр. Но не това е основен акцент в разказа. Досегът с първичната материя измества всичко останало и сякаш връща човеците в мига на сътворението им. Смаяни, очаровани и възторгнати от мощта на Твореца. Пращащ на тълпата, според делата ѝ, потоп или гълъб с маслиново клонче. Тление… или мир. Тук, между крайностите на естеството, е мястото на обикновените люде. Дошли жадно да се слеят, макар и за миг, с мащабите на вечността: „Колко много вода! Какъв мощен поток безспирно се увива горе по ръба и увисва тъй неочаквано, и с такава сила се блъсва долу о земята. Щом я докосне, мигновенно се превръща на бял, млечен прах. И бучи и трескаво шуми. Струва ти се, че си оглушал. И само гледаш като на сън в лицето Ниагара. Приказно, неспокойно съществo. Сребърен плащ покрива плещите му. Снежнобели лилии безспирно се сипят по диплите на мантията му, удрят се в камъните долу и изтръпват от болка. А над гордото чело е сложена царствена диадема от рубини, зюмруди и сафири – една дъга. Отивам още по-наблизо. Над нас валят сега розови перли. Мигом се подават из водите белоснежни ръце на девойки, протегнати

към щедрия дар на небето. Потривам мокри очи за да видя, не сънувам ли. Някой захвърли камък в кипежа. И белоснежните, протегнати ръце мигом изчезнаха в сребърните талази. А от небето все тъй се сипеше водата и валяха безспир розови бисери…“

Доста по-лаконичен е в спомените си Гьончо Белев. През 1946 г. е делегат на Конгреса на славянската емиграция в САЩ. Плод на пътуването му дотам е книгата „Какво видях в Америка“[6]. Страниците са обагрени с политически наблюдения и оценки в духа на едно тревожно време. Когато се преразпределя светът, а начинът на мислене е подплатен с идеологически доктрини. Ала и тук над всичко делнично, антагонистично, недоверчиво и по човешки мимолетно, грее красотата: „Вечерно време, когато се стъмни, водопадите се осветляват разноцветно със силни прожектори откъм канадския бряг. Цяла феерия от цветове се разгръща пред човешкия поглед. Долу виждаш разтопен изумруд, над него кълба от розова пара, която се вълми, разтяга, къса; тежката спускаща се като лава вода става ту кървавочервена, ту оранжевожълта, за да блесне след малко ослепително бяла. Цветовете играят, преливат се едни в други, изчезват и пак се появяват. Човек се уморява от силата на впечатленията. Изведнъж го обхваща желание да бяга. Не може повече да понася красотата, той трябва да си отдъхне. Но когато човек се отдалечи толкова, че да не чувствува повече грохота на водопадите, обхваща го чувство на гордост, че все пак природата е подчинена от него. Ниагарските води са впрегнати в работа. Електроцентралите работят, движат машини и обливат със светлина човешките селища“.

Какво е общото в „снимките“ за водопада в разглежданите текстове? Преди всичко – непресторено възхищение от мощта на природата. От изкуството ѝ на неповторим ваятел. От разкриващата се красота, пред която човек се чувства едновременно тленен и нищожен. Мимолетен пред вечността и…съпричастен с философския модел на нейното съществуване. Несъмнено авторите съзнават, че са част от него. Чрез идеите за технологичен напредък, сякаш вплетени в пластовете стелеща се вода. Като едновременно опознават планетата и вместват в лоното ѝ динамично развиващата се цивилизация. Между тези два полюса в текстовете не съществуват противоречия. Първообразът и бъдещето на реалността откриват взаимната си обвързаност чрез мисълта на хората. На делата и идеите им. Тя ги смирява и увековечава в посланията на времето и пространството. Поднася им адмирациите на обществото, за да дари впоследствие самото него с благата на електричеството, на фабричния напредък и добруването на личността. И на мечтите как и у нас видяното по други географски ширини ще пусне здрави корени. Защото и ние сме къшей от света така, както и нашенско е част от него… Аз пък си мисля колко са българските автори, писали като Алеко Константинов: „Ниагара! Дай боже всекиму да изпита такива блажени чувствования, каквито аз изпитах, като наближавахме Ниагарския водопад, а още повече, когато блесна с всичкото си величие пред очите ми това чудо на природата!..“ Много по-късно Йордан Радичков добавя: „Ако започне някой ден всемирен потоп, то мисля, че той ще започне с бученето на Ниагарския водопад, в дъждовен есенен ден, сив, неуютен, изпълнен с напрежение поради бученето на падащата вода...“

Не ми се ще да пропуснем и Марко Семов, както и редицата от нови имена, споделили впечатленията си от Ниагара след 1989 г. Тази любопитна статистика, с начало неизвестно кога в XIX в., заслужава да бъде превърната в стойностно проучване. Днес е лесно да се пътува до всички точки на света. Но сериозна част от постарите пътеписи още очакват нов прочит. И пораждат може би странни размисли за панорамата на българските скиталчества по света. Например: колко българи са прекосили прохода Чилкут в разгара на Златната треска? Колко са били люшкани по палубите на китоловни кораби с харпун, омаяни от Моби Дик? Кой е първият нашенец в Чуждестранния легион и где е оставил кости? Кой е първият български пастор и на кой континент? Кой пръв е стъпил в Африка? Бил ли е някой на Атлантида, а друг – в безсмъртната прегръдка на тайнствената Шамбала? Кой кой е… и откъде е? Как му е името и какво добро е дал на човеците около него? А още – докато я има България, ще видим ли издадена книга за Първите първи, прославили достойно родината? Всеки във възходящото си поприще така блестящо, че завистно да ги забравим и загърбим? Може би. Да, може би…

БЕЛЕЖКИ

[1] **Георгиева**, Ваня. Павел Матев: Литературни анкети. – София: Български писател, 1985.

[2] Цариград, г. 7, бр. 6, с. 45–46.

[3] Свищов, 1892, кн. 5, с. 70.

[4] С., год. XVII, февр. 1928, кн. 6.

[5] София: издава *Добромир Чилингиров*, 1937.

[6] София: *Издателство на БКП*,1949.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

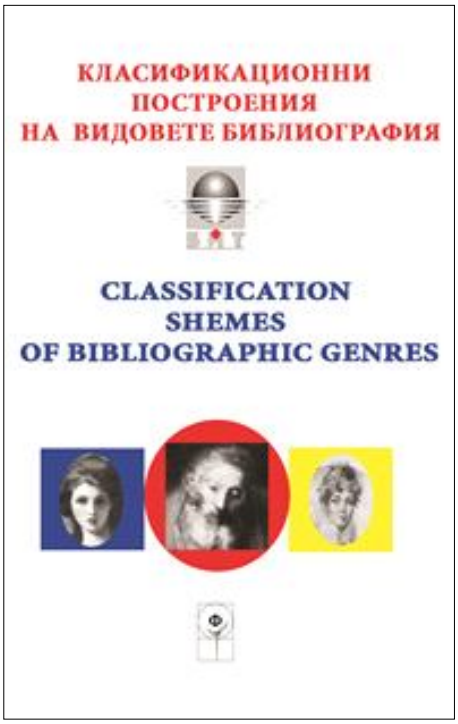

НОВИ УЧЕБНИЦИ ПО ОБЩО БИБЛИОГРАФОЗНАНИЕ – НОВИ ПРИНОСИ КЪМ МОДЕРНОТО ПРОФЕСИОНАЛНО ИЗРАСТВАНЕ НА БИБЛИОГРАФИТЕ В БЪЛГАРИЯ

(Научни образци по сравнително библиографознание на XXI в. Опит за анализ и обобщения)

Диана Ралева

NEW MANUALS ON GENERAL BIBLIOGRAPHY – NEW CONTRIBUTIONS TO THE MODERN PROFESSIONAL TRAINING OF THE BIBLIOGRAPHERS IN BULGARIA
(Scientific Models of Comparative Bibliographic Studies of 21st c. Essay for analysis and general conclusions)

Diana Raleva

Rev. of the books:

1. **Kumanova**, A. Classification schemes of bibliographic genres, bibliographic activity, bibliographic indexes and bibliographic information : Textbook of general bibliographic studies for distanc learning / Gen. ed. N. Vasilev ; Rev. A. Sokolov. – Sofia, 2014. – 218 p.
List of ref.: 315 titles. – *In Bulg*.
E-ISBN 978-619-185-032-7
<http://www.sno.unibit.bg>.

2. **Kumanova**, A. Classification schemes of bibliographic genres, bibliographic activity, bibliographic indexes and bibliographic information : Textbook of general bibliographic studies for external students / Gen. ed., deixis N. Vasilev ; Expert ed. N. Kazanski ; Bibliogr. Ed. M. Maksimova ; Terminolog. Ed. Diana Raleva ; Reference Ed. Tsv. Naydenova, A. Daskalov ; Reviewers S. Denchev, Ark. Sokolov, V. Leonov, Iv. Teofilov. – Sofia, 2013. – 186 p. : 42 ill., 19 schemes. – List of ref.: 321 titles. – Index of Names ; Geograph. Index ; Subject Index, Index of Titles ; List of Abbreviations. – *In Bulg*.
Jubilee edition,consecrated to the 250 th Anniversary of the creation in 1762 by St Father Paisiy Hilendarski of *Slavonic-Bulgarian History*…, 200 th Anniversary of the death of the St Bishop Sophroniy Vrachanski (1813) and 60 th Anniversary of the Rector of the Univ. of Library Studies and Inform. Technol. Sr. Prof. D.Sc. Stoyan Denchev
ISBN 978-954-2946-66-3
<http://www.sno.unibit.bg>.

Ключови думи: *Kumanova, A. Classification schemes of bibliographic genres, bibliographic activity, bibliographic indexes and bibliographic information : Textbook of general bibliographic studies for distance learning (Sofia, 2013) – Kumanova, A. Classification schemes of bibliographic genres, bibliographic activity, bibliographic indexes and bibliographic information : Textbook of general bibliographic studies for external students (Sofia, 2014) – review*

С появата на съвременните изисквания във връзка с Болонския процес на нови специалисти в областта на библиотечните знания и библиографията, преподавателите си поставят задачите да предоставят основите на общата библиография в добре подбрани и структурирани учебни пособия. Често самите тези учебници са образци на научни изследвания.

Един съществен научен принос в разглеждания контекст е предлаганият учебник, издание в две форми: за дистанционно обучение и за задочни студенти [1, 2] на издателство „За буквите – О писменехъ" – „Класификационни построения на видовете библиография" (*пълно назв.: „Класификационни построения на видовете библиография, библиографската дейност, библиографските указатели и библиографската информация): Концептуален макросинтез по подход на хуманитарното познание (Теоретична морфология на хуманитарната библиография: Щрихи към краткия прочит на историята на библиографоведските класификации)"*.

Тези учебници се явяват своеобразно обобщение и лапидарен синтез на предишни учебни пособия, разглеждащи отделните видове на библиографията в когнитологичен, исторически и лингвистичен план [3а, б, д].

Автор на тази учебна литература е библиографът и библиографоведът, философът и когнитологът проф. д.п.н. Александра Куманова – преподавател по обща библиография в Университета по библиотекознание и информационни технологии (УниБИТ), един ерудиран и модерно мислещ учен, чийто опит, методи на преподаване и общуване със студентите е обобщен в солиден брой трудове – учебна литература [1–3]. Съществено е да се отбележи, че учебници по общо библиографознание на проф. Александра Куманова – освен в България [1–3] – има издадени и в Русия [4], и в Германия [5].

А уточнението към подзаглавието на рецензираните тук учебни трудове [1, 2] – „Теория на библиографската форма", дава достатъчни основания за проникване в същността на материята.

Библиографската теория в „Класификационни построения на видовете библиография" [1, 2] е разкрита като проява на формиращата се в хода на историята универсална библиография, явяваща се хуманитарна *по подход*. Хуманитарното универсално в библиографската форма е *ретикуларното* (мрежестото) й изражение по структурите на библиографската информация: 1. документална; 2. адресна; 3. същностна; 4. видова; 5. функционална; 6. съдържателна; 7. организационна. Точно тези структури – според концепцията на проф. Александра Куманова – пораждат ментален инструмент за създаване, търсене и разпространение на библиографска информация – библиографска ретикула [2, с. 17–18].

Текстът на „Класификационни построения на видовете библиография" се предоставя в две форми [1, 2] – като книжни тела и в електронен вид, предназначени и за дистанционната форма на обучение, и за подготовката на задочни студенти, обучавани по програмата на УниБИТ.

Разглежданите учебници имат особености. Вторият от тях (за задочната форма на обучение) е юбилейно издание [2]. Той е посветен на 250-годишнината от написването на „История славяноболгарская ..." от Св. отец Паисий Хилендарски, 200 години от смъртта на Св. епископ Софроний Врачански и 60-годишнината на Ректора на УниБИТ проф. д.ик.н. Стоян Денчев. В изданието е привлечен обилен снимков материал (42 броя номерирани и снабдени със списък уникални фотографии и репродукции с изображения на библиографи – теоретици на класификациите и визии на изданията им) и схеми на конструирането на библиографските форми (19 броя на графичните образци на библиографските класификации, поднесени за първи път в историята с визуализиращи картини, снабдени също със списък). Благодарение на този илюстративен материал от страниците на учебника ни гледат ликовете на видните творци на библиографски трудове, създали в историята и съвремието ни класификациите на библиографските видове. В изданието са включени и визии на библиотеки, в руслата на които са формирани национални, регионални и световни центрове на планетарната библиографоведска мисъл. Любопитно е да се изтъкне, че именно най-важните за кристализацията на библиографската морфология (форма) фотопортрети на авторите на класификации на библиографията, както и визии на техни издания, и самите схеми на класификационните дървета на библиографията на различните библиографски концепции, са поднесени като „Въпроси по проблематиката на учебника, представени във вид на списъци на схемите и илюстрациите към текста " [2, с. 129–131].

Именно класификационната мисъл в областта на библиографията е същинското лоно за появата на теорията на библиографията. Както става ясно от учебната продукция на проф. Александра Куманова [1, 2, 3а, б, д], за генерирането на „Класификационни построения на видовете библиография" [1, 2] са изучени 700 класификации на библиографските форми, срещани в 5 000 документа, написани през XVIII–XXI в. на 20 езика. Изучаването е погълнало 40 години библиографоведски труд в най-големите библиотеки на Европа и САЩ.

Обект на изследване в „Класификационни построения на видовете библиография" са видовете библиографска дейност, библиографските указатели и библиографската информация. Обобщено казано, разглежданата учебна материя е посветена на един от най-важните проблеми в библиографознанието – класификационната библиографска мисъл, архитектониращa библиографските форми – от класическите до модерните електронни бази от данни.

Още в увода към представения учебен материал се посочва, наред с терминосистемата по проблематиката, че в центъра на вниманието са поставени библиографските класификации [2, с. 9-49].

Те се представят в три линии на преплитащо се историческо и съвременно развитие:

1. Генезис на теорията на библиографията в Западна Европа през XVIII – XIX век;

2. Класификационни построения на англо-американското библиографознание, съпоставено с кирилическите библиографоведски концепции и „немската линия" в развитието на библиографията на съвременния етап (XIX – XXI в.);

3. Съвременно руско библиографознание в светлината на централно- и източноевропейските постижениея на вторично-документалната мисъл (XIX – XXI в.).

Описаните класификационни линии са и названията на отделните раздели на рецензираните учебници, които допълнително вътрешно са специфицирани по отделни държави – лидери в класификационната библиографоведска мисъл на планетата (Франция, Великобритания, Германия, Полша, Русия, Чехия, Италия, Япония, Индия, България и т.н.) [1, 2].

В увода на учебниците е показано, че универсалната форма на библиографията, кулминирала в *„Пандектите"* на швейцарския библиограф Конрад Геснер, е плод на вековно културно извайване… „Тя е истинско съкровище на човешката мисъл и творчество – обобщава проф. Александра Куманова, – като творенията на ренесансовите художници Джото ди Бондоне, Леонардо да Винчи, Микеланджело Буонароти, Рафаело Санцио… Тази форма е увековечавана в цяла верига от универсални по съдържание библиографски трудове, създадени във вид на реален свод на съществуващите документи… Тя е въплъщение на човешкото намерение да се обхване универсалното знание, съдържащо се в трудовете на предшествениците и съвременниците на генерации учени през вековете" [2, с. 10]. Подчертано е, че международните универсални библиографски форми са носещата кардинална конструкция на системите на библиографските форми. В тази връзка е изтъкнато, че „днес за универсални смятаме библиографските указатели, които отговарят на формулираното от приемника на Ф. А. Еберт – немския теоретик Г. Шнайдер (Schneider, G. /1876–1960 г./). В известните в цял свят *„Ръководство по библиография"* (1923 г.; 2–4 изд. тр.: 1924, 1926 и 1930 г.), както и в *„Теория и история на библиографията"*, 1934 г. и *„Увод в библиографията"*, 1936 г., Г. Шнайдер дава обхвата на универсалните по съдържание библиографски пособия." [2, с. 13].

В основната част на изложението на „Класификационни построения на видовете библиография" се разкриват теоретични постановки в структурата на библиографознанието. Осъществен е концептуален синтез *по подход* на хуманитарното познание (хуманитарното знание има модификация и *по предмет*, в съответствие с концепцията на проф. Александра Куманова). Дадени са сравнителни картини на класификационните построения на библиографията във връзка с генезиса на теорията ѝ в Западна Европа през XVIII–XXI в.; англо-американските библиографоведски традиции (XIX – XXI в.); съвременната централно- и източноевропейска библиографоведска мисъл, съотносимостта на концепциите им, формирани на латиница и на кирилица (XIX – XXI в.).

Основните методи на работа в „Класификационни построения на видовете библиография" са: системно-структурният; концептуално-текстологичният и културолого-феноменологичният, които се прилагат към сравнителното изследване на библиографските форми в синтез, комплексно.

Ето една малка илюстрация на библиографоведската материя, поднесена стегнато и лаконично в рецензираните учебници – научни образци на сравнителното библиографознание на XXI в.:

- „Трудът на английския библиограф-библиофил Т. Х. Хорн (Horne, T. H. /1780-1862 г./) *„Увод в изучаване на библиографията, като предпоставка на обзор на обществените библиотеки на Стария свят"* (1814 г.; преизд.: 1967 г.) е написан под силното влияние на френските библиографи (Г. Ф. Дебюр Младши, Ж. Ш. Брюне (*вж: по-долу*) и особено Е. Г. Пеньо). Използваният от автора термин „библиографска наука" („science of bibliography"), изпълняващ в неговата система функцията на родово понятие по отношение към видовата диференциация на библиографията, малко се различава по своя смисъл от въведения през 1782 г. от френския теоретик Ж. Ф. Не дьо ла Рошел термин „библиографска наука" („science bibliographique"). Във втората част на посочения труд на Т. Х. Хорн се съдържа описание на „библиографската система" (системата за класификация на литературата в библиотеките). Тук Т. Х. Хорн формулира „принципите на библиографията", в съответствие с които трябва да се построи дадена (вторично-документална) система. Подчертавайки спомагателния характер на библиографията във връзка с другите науки, авторът я поставя на първо място. Т. Х. Хорн определя библиографията като „знание за книгите" („knowledge of books") и счита, че тя трябва да представлява сведения за: а) материалите, от които са съставени книгите; б) предмета, обсъждан от авторите на книгите; в) степента на рядкост, старинност на книгите и за тяхната действителна стойност. Т. Х. Хорн различава три вида библиография: елементарна (занимава се с описание на физическите характеристики на инкунабулите и редките ръкописни книги); обща (към нея се отнасят каталозите и всички онези работи, в които са дадени описания или поне заглавията на книги с различно съдържание); специална (по определена тема)." [2, с. 60-61] (*Навсякъде в привежданите цитати са елиминирани препратките към поредните номера на библиографския списък и номерата на илюстрациите и схемите, както и възприетото графиране. – Бел. Д. Р.*);

– „Пристъпвайки към по-детайлно изложение на концепцията на немския библиотекар и библиограф Г. Шнайдер, следва да се изтъкне, че тази концепция се изгражда в знаменитите със своите блестящи традиции библиотеки на Берлинския университет, Държавната немска библиотека в Берлин, Държавната и университетската библиотека в Гьотинген, където ученият работи. Г. Шнайдер е основателят на библиотечните курсове в Берлин и Гьотинген. В известното в цял свят и *цит.* негово *„Ръководство по библиография"*(1923 г.) (2–4 изд. тр.: 1924, 1926 и 1930 г.), както и в трудовете *„Теория и история на библиографията"*, 1934 г. и *„Увод в библиографията"*, 1936 г. са представени обхванатите като системна цялост на инфосферата универсални по съдържание библиографски пособия. Г. Шнайдер се придържа към характерната и утвърдила се днес всеобща интегрална интерпретация на библиографската област като системна естествено структурирана, исторически възникнала и постоянно трансформираща се цялост. В представата на Г. Шнайдер за библиографската сфера в началото са изведени универсалните библиографски указатели от втора степен (библиография на библиографията = библиографски указатели, отразяващи вторично-документални трудове). След тях са общите библиографски указатели с международен обхват; библиофилските указатели; указателите на инкунабули; общите препоръчителни библиографски указатели и указателите на забранените издания (при този

автор последните две групи са обединени под симптоматичното за разбирането същността на привежданите вторично-документални феномени общо заглавие: „Списъци на добрите и лошите книги”)” [2, с. 64];

– „Съгласно сведенията, приведени в 4-то издание на многократно преиздавания *„Речник на библиотекаря”* (1977 г.), се изреждат видовете библиографски указатели, които според съставителя Л. М. Херод могат да бъдат: комплексни; универсални; национални; избирателни; търговски (т.е. подготвени за съдействие на продажбата и покупката на книгите). И така, следва да се обобщи, че независимо от определената специфика на англо-американските класификационни концепции за библиографията, те, с някои различия (при отделните автори), имат обединяваща основа – в концепцията аналитична – систематична библиография (Т. Х. Хорн, Д. Д. Браун, У. Грег, И. Г. Мадж, В. У. Клеп, Е. Уилоуби, Ф. Т. Боуърс, Б. Уайнар, Р. Стоукс, М. Л. Хекман, А. М. Л. Робинсън и др.). Посочената концепция за видовата диференциация на библиографията (аналитична – систематична библиография) по отношение на класификационните линии, развивани в лоното на централно- и източноевропейското библиографознание, се различава както по основните понятия на концепцията, така и по съдържанието, влагано в съответните термини. Тя представлява своеобразно развитие на „немската линия”, вкоренена чрез френската библиографоведска библиофилска мисъл в класификационните представи за световния процес на развитие на планетарната човешка мисъл за библиографията. Американският специалист в областта на теорията на библиографската информация П. М. Рой (P. M. Roy) подробно изучава историята и методологичните проблеми на систематизацията на знанието за създаване на различни видове библиографска информация по отразеното от тях съдържание на първичните документи. П. М. Рой намира за целесъобразно да обозначи всички вторично-документални източници обобщено – систематично, – опирайки се на основополагащия принцип за систематизация на знанието (а не на методите за библиографиране). С това решение той обосновава различно съдържание на термина „систематична библиография” („systematic bibliography”), макар и да използва при това характерните за англо-американската класификационна мисъл термини. Явната поликонцептуална библиографоведска синтагма на класификационните построения на англо-американското библиографознание, което е свързано с ориентацията към библиографските указатели (а не към библиографската дейност!), показва наличието на две принадлежащи му книговедски линии на диференциация:1) „аналитична (критическа) библиография” – „систематична (еномеративна, изброяваща) библиография” (Т. Х. Хорн, Д. Д. Браун, У. Грег, И. Г. Мадж, В. У. Клеп, Е. Уилоуби, Ф. Т. Боуърс, Б. Уайнар, Р. Стоукс, М. Л. Хекман, А. М. Л. Робинсън и др.); 2) „материална библиография” – „интелектуална библиография” (Т. Ф. Дибдин, Р. О. Гилд, Р. К. Дейвис и др.). Разграничените от Т. Х. Хорн три вида библиография обясняват условно и до известна степен връзката между посочените две линии на диференциация на „библиографската система” (система за класификация на литературата в библиотеките) (1. „аналитична (критическа) библиография” – „систематична (еномеративна, изброяваща) библиография”; 2. „материална библиография” – „интелектуална библиография”): елементарна библиография (занимава се с описание на физическите характеристики на инкунабулите и редките ръкописни книги) (която очевидно е „материалната библиография”!); обща библиография (към нея се отнасят каталозите и всички онези работи, в които са дадени описания или поне заглавията на книги с различно съдържание); специална библиография (по определена тема).” [2, с. 86-87];

– „Получените изводи за едновременното съществуване на три класификационни реда на видовете библиография в библиографознанието в Русия (СССР) в продължение на 50-те – 70-те години на XX в.: 1) отчетно-регистрационна – препоръчителна – критическа; 2) информационна – препоръчителна; 3) отчетно-регистрационна – научно-информационна – препоръчителна, позволяват да се съотнесат тези данни със състоянието на класификационните решения в другите, разглеждани *тук*, страни от аналогичния период, а и по-късно – хронологичен вектор, простиращ се до началото на XXI в. Наблюдаваме следните структурни резултати. Най-ярко изразено предпочитание към класификационния ред на библиографията отчетно-регистрационна – препоръчителна – критическа (1) срещаме в незначителен брой класификации (Х. Тренков, 1949 г.). Приближава се към класификационния ред информационна – препоръчителна (2) преобладаващото множество от класификационни решения в: България (Х. Тренков, 1958 г., М. Кайнарова, 1970 и 1978 г., К. Костов и С. Кралев, 1983 г.); Унгария (Б. Кьохалми, 1958 г., Я. Сентмихай, 1980 г., Г. Кертес, 1981 г.); Германия (ГДР) (Р. Бьоме, 1974 г., Ф. Нестлер, 1977 г.); Полша (Ю. Грич и Е. Курдибаха, 1953 г., М. Дембовска, 1955 и 1956 г., Е. Глеб-Кошанска, 1974 г.); Румъния (Г. Петрашку, 1970 г.); Чехия и Словакия (Чехословакия) (А. Ришко, 1961 г., Я. Дртина, 1966 г.). Посочената видова структура на библиографията широко е представена практически в повечето класификации на разглежданите страни, при това анализираният ред е разпространен във всички тези държави.” [2, с. 103].

В заключението на „Класификационни построения на видовете библиография” е поднесено синтезирано обобщение на проблема за информационната планетарна *ризома* (коренище от библиографските форми и именуването им – 1180 на брой – *срв.:* [3а, б, д]) в конгнитологичен ключ [2, с. 18–19]. Разкрито е нивото на вторично-документалното обезпечаване на научноизследователската работа чрез средствата на библиографската морфология (форма) като проява на интерактивния трансформатизъм на инфосферата.

Учебниците „Класификационни построения на видовете библиография" спомагат за правилното и леко възприемане – като детска игра – на архисложната библиографоведска материя за класификационната мисъл на планетата (ноосферата).

Тези издания са снабдени със списъци на цитираната литература (315 номерирани названия за дистанционната форма на обучение [1] и 321 номерирани названия за задочната форма на обучение [2], посочени на съответните езици, на които са написани първичните и вторичните документи, от които е извлечена и обобщена информацията), както и с Именен показалец, Географски показалец, Предметен показалец и Показалец на заглавията, които улесняват използването на материала от основния корпус. Освен рядкото срещане на такъв букет от елементи на справочно-информационен апарат в едно издание на учебна литература (а и в научната монографична литература въобще), следва да се изтъкне, че посоченият апарат е и научен образец на съчетаването на класическите с най-съвременните методи на библиографската работа. Забележително е, че този инструментарий се появява точно в учебник по общо библиографознание, посветен на класификационните представи в библиографията – теорията на библиографската форма.

В оформлението на изданието „Класификационни построения на видовете библиография" за задочна форма на обучение [2] е използвана схемата „Абстрактно системно описание на информационната роза (ризома)" от лекционните курсове на автора „Введение в гуманитарную библиографию" (2005, 2007, 2012 г.) [3а, б] и учебника „Ризома на инфосферата" (2012 г.) [3д, с. 380]. Този визуализиращ елемент фиксира връзката между учебната литература по обща библиография, създавана от проф. Александра Куманова през дълъг период от време.

Особено информативно е обстоятелството, че върху корицата на „Класификационни построения на видовете библиография" за задочна форма на обучение [2] културологично са емблематизирани линиите на планетарното библиографознание чрез привеждане на фрагменти на репродукции от знаменити картини, взети от съответните културно-исторически традиции:

1. Генезисът на теорията на библиографията в западна Европа през XVIII –XIX век (чрез *„Завръщането на блудния син" на Рембранд Харменсзон ван Рейн"* /1663 г./);

2. Класификационните построения на англо-американското библиографознание, съпоставено с кирилическите библиографоведски концепции и „немската линия" в развитието на библиографията на съвременния етап (XIX – XXI в.) (чрез *„Портрета на лейди Хамилтън като Цирцея"* на Джордж Ромни /1782 г./);

3. Съвременното руско библиографознание в светлината на централно- и източноевропейските постижениея на вторично-документалната мисъл (XIX – XXI в.) (чрез *„Портрета на княгиня З. А. Волконская"* на Мюнере /б.г./).

На добър път на учебниците за дистанционна и задочна форма на обучение „Класификационни построения на видовете библиография" [1, 2], които вече успешно са внедрени в УниБИТ. Чрез настоящата рецензия препоръчваме тези учебници и на по-широк кръг библиотечно-информационни специалисти у нас (специално формата за задочно обучение на учебника [2] е широко разпространена във вид на книжно тяло в научните библиотеки в България и по света).

Може да предположим, че обучаващите се по обща библиография студенти по учебниците „Класификационни построения на видовете библиография" [1, 2] – бъдещи библиотекари, библиографи и информационни работници – ще станат автори на нови вторично-документални форми, които са едновременно и класически, и съвременни, каквато е линията в библиографознанието на проф. д.п.н. Александра Куманова, развивана като сравнително библиографознание на XXI в.

ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

1. **Куманова**, А. Класификационни построения на видовете библиография, библиографската дейност, библиографските указатели и библиографската информация : Учебник по общо библиографознание за дистанционно обучение / Обща ред. Н. Василев ; Рец. А. Соколов. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 218 с.

Библиогр.: 315 номерирани назв.

E-ISBN 978-619-185-032-7

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

2. **Куманова**, А. Класификационни построения на видовете библиография, библиографската дейност, библиографските указатели и библиографската информация : Учебник по общо библиографознание за обучение на задочни студенти / Обща ред. Н. Василев ; Експертна ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Терминолог. ред. Д. Ралева ; Справ.-информ. ред. Ц. Найденова, А. Даскалов ; Рец. С. Денчев ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 186 с. : с 42 ил., 19 сх.

Други рец.: А. Соколов, В. Леонов, И. Теофилов. – Библиогр.: 321 номерирани назв. – Показалци: именен показалец, геогр. показалец, предм. показалец, показалец на загл. – Рез. на бълг., рус., англ. ез.

ISBN 978-954-2946-66-3

Юбил. изд., посветено на 250-год. от създаването през 1762 г. от Св. отец Паисий Хилендарски на „История славяноболгарская...", 200-год. от смъртта на Св. епископ Софроний Врачански (1813 г.) и 60-год. на Ректора на Унив. по библиотекознание и информ. технологии проф. д. ик. н. Стоян Денчев.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

3. Други учебници на проф. Александра Куманова, публикувани в УниБИТ (представени по хронология на публикациите):

а. Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию : Библиографоведческое исслед. : [В 2 ч.] Ч. 2, Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии : Курс лекций по общ. библиографоведению / Науч. ред. А. В. Мамонтов ; Лит. ред. А. В. Кейв ; Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Консултант изд. В. И. Велев ; Граф. дизайн-ред. И. А. Бикова ; Компьютер. набор ризом Ц. И. Найденова, Т. В. Ал-Бахлул ; Худож. исполн. график и граф. композиции-рез. В. В. Анков ; Худож. оформл. и символика Н. В. Скородум ; Рец. А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – София : Гутенберг, 2005. – 1106 (LXXIX, 417, DCX) с. : с 3 граф. форми, 14 сх., 3 табл. – *Посв.: ... А. В. Мамонтова ...* .

Изд. Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технологий – Болгария, Санкт-Петербург. гос. унив. культуры и искусств – Россия. – Библиогр.: систем.-алф. список 1244 нумерованных [и 865 ненумерованных] назв. загл. на 20 ез. – Показалци: сист., предм., ист., геогр., именен, на символите, на хуманит. измерения.

ISBN 954-9943-91-7

Ново изд.: София, 2007I. – Ч. I-II. – *Публ.:* Санкт-Петербург, 1995.

Публ. и в: <http://www.svubit.org>.

б. Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию [Електронен ресурс] : Библиографоведческое исслед. : Курс лекций по общ. библиографоведению : [Ч. 1-2] / Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Худож. оформл. и символика Н. В. Скородума. – Ново изд. – София : Гутенберг, 2007. – 1 оптичен диск (CD- ROM) (42,1 MB) (1358 с.) : текст

Източник: Загл. екран ; Етикет; Обложка. – Системни изисквания: Windows 98/2000/XP ; CD устройство. – Съдържа: 4 файла. – Изд. на Гос. высш. инст. библиотековедения и информ. технологий – Болгария, Санкт-Петербург. гос. унив. культуры и искусств – Россия. – Дигитално изд.

ISBN 978-954-617-023-1

Ч. 1. Философско-науковедческая картина гуманитарного знания : Библиографоведческое исслед. : [Курс лекций] / Общ. ред. А. А. Соловьев ; Науч. консультанты Я. Е. Белявский ... [и др.] ; Рец. А. В. Мамонтов ... [и др.]. – Санкт-Петербург : Ленниводоканалпроект, 1995. – 252 с. : с 24 сх., 3 табл. – Други науч. консултанти: Э. В. Соколов, В. А. Щученко ; Други рец.: В. П. Леонов, Г. В. Головко. – Библиогр.: 510 [250 нумерованные и 260 ненумерованные] назв. – *Посв. 75-летию Санкт-Петербург. акад. культуры: „Alma mater – людям, сходящимся под ее куполами, удостоившимся принять, сохранить и передать истинный дух человеческой культуры, посвящается это издание"* ; Кн. е основа на Гл. 2. Соотношение проблем гуманитарного знания и специфики библиографической информации о нем [от дис. изследв. на авт., 1996 г.]

1. изд. – Санкт-Петербург, 1995.

Ч. 2. Библиографоведческая картина гуманитарной библиографии : Библиографоведческое исслед. : Курс лекций по общ. библиографоведению / [Науч. ред. А. В. Мамонтов ; Лит. ред. А. В. Кейв ; Консултант изд. В. И. Велев ; Граф. дизайн-ред. И. А. Бикова ; Компьютер. набор ризом Ц. И. Найденова, Т. В. Ал-Бахлул ; Худож. исполнение графики и граф. композиции, рез. В. В. Анков ; Рец. А. В. Соколов, С. Г. Денчев. – София : Гутенберг, 2005. – LXXIX, 417, DCIX с. : с 3 граф. форми, 14 сх., 3 табл. – Библиогр. (1244 номерирани и 865 неномерирани назв. на 20 ез.). – Показалци: сист., предм. ист., геогр., именен, на символите, на хуманитарните измерения. – *Посв.: „Памяти профессора Александра Васильевича Мамонтова, соединившего современный уровень информационной культуры с традициями старых мастеров библиографии, – смиренно посвящается это издание"* ; Кн. е основа на Гл. 1. Соотношение проблем систематизации и классификации знания и его отражение в библиографической информормации как интеллектуальной модели мира [от дис. изследв. на авт., 1996 г.]

1. изд. – София, 2005. – *Публ.* и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2012): <http://www.sno.unibit.bg>.

Публ. и в: <http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <http://www.sno.unibit.bg>; <http://elibrary.spbguki.ru/#/search?query>.

в. Куманова, А. Апостоли на инфосферата : Наблюдение на ценностите : Увод в онтологията на триединството информация – наука – школа : Учебник за студенти по когнитолог. портретиране на персоналии в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието : [*Т. Топалова, Л. Георгиев, С. Ленкова, Е. Златева, Б. Десев, Т. Бончева, М. Василев, В. Младенова, С. Кралев, Т. Арабаджиева, Б. Паунов, Е. Георгиева*] / Науч. ред. С. Денчев ; Обща ред. Н. Василев ; Експертна ред. В. Велев ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Граф. ред. Б. Апостолова ; Худож. ред. С. Янев ; Техн. ред. В. Стефанова ; Рец. М. Младенова ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2010. – 314 с. : с портр. – (Факлоносци ; I)

Други рец.: И. Попов, Д. Паргов, И. Петева, И. Павлова.

ISBN 978-954-8887-69-4

Юбил. изд., посветено на 60-год. на Държ. библ. институт, днес: Унив. по библиотекознание и информ. технологии.

Публ. и в: <http://www.local.svubit.org/2009/03/08/open-da> – до 30.09.2010; от 30.09.2010: <http://www.sno.unibit.bg>.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2011): <http://www.sno.unibit.bg>.

г. Нестинариана : Историография : Систематизиран анот. библиогр. указ. Фотомонография : Уч. пособие по дисциплината „Нестинарство: Информ. кодове на култ. наследство" / Състав., историография, предг. А. Куманова ; Науч. и ез. ред., дейксис (етимология), емблематика Н. Василев ; Науч. ред. С. Денчев ... [и др.] ; Терминолог. и справ.-информ. ред. Н. Казански ; Библиогр. и справ.-информ. ред. М. Максимова ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.] ; *Посв. се на: обявяването на нестинарството на 30 септември 2009 г. от ЮНЕСКО за световно нематериално културно наследство; 250-год. от създаването през 1762 г. от Св. о. Паисий Хилендарски на „История славяноболгарская ..."; 200-год. от смъртта на Св. епископ Софроний Врачански и 60-год. на Ректора на Унив. по библиотекознание и информ. технол. проф. д.ик.н. С. Денчев*. – София : За буквите – О писменехъ, 2012. – CXXXII, 352 с. : с ил. – (Факлоносци ; III)

Други науч. ред.: Н. Цв. Кочев, Н. Яръмов, М. Куманов ; Други рец.: Х. Мутафов, С. Райчевски, В. Велев, И. Теофилов. – Показалци: именен показалец, хронолог. показалец, ист. показалец, геогр. показалец, показалец по ез., показалец на пер. изд., показалец на сер.

ISBN 978-954-2946-47-2

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2012): <http://www.sno.unibit.bg>.

д. Куманова, А. Ризома на инфосферата : Морфология на библиогр. : Генезис на световната универс. библиогр. : Теория на библиогр. форма : Учебник по общо библиографознание / Предг., рец. С. Денчев ; Обща ред., дейксис Н. Василев ; Експертна ред. Н. Казански ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Терминолог. ред. Д. Ралева ; Справ.-информ. ред. Ц. Найденова, А. Даскалов ; Рец. А. Соколов ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2012. – CCCLII, 534 с. : с 350 ил., 59 сх., 22 репрод. – (Факлоносци ; IV)

Други рец.: В. Леонов, И. Теофилов. – Табл. на термините и понятията, използвани от евро-амер. специалисти през XVIII-XXI в. за диференциация на библиогр. явления, имащи отношение към формата на библиогр. информ.: 1180 назв. на 20 ез. ; Списък на съкр. – Библиогр. : 1440 номерирани названия. – Именен показалец, геогр. показалец, показалец на загл. – Рез. на бълг., рус., англ. ез.

ISBN 978-954-2946-12-0

Юбил. изд., посветено на 250-год. от написването на „История славяноболгарская …" от Св. о. Паисий Хилендарски.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2012): <http://www.sno.unibit.bg>.

е. Златна христоматия на България : Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. 1, Оратория : Уч. пособие по морфология на акад. текстописане : „Бяла светлина" (Lux alba) : Оратория за България : Божествен флорилегиум – идил. триптих : [1-3] / А. Куманова, Н. Василев ; Предг. А. Куманова, Н. Василев ; Интродукция А. Куманова ; Дейксис Н. Василев ; Под ред. на И. Теофилов, о. С. Пашов ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Цв. Найденова ... [и др.] ; Библиогр. ред. М. Максимова ; *Посв. се на проф. С. Денчев* ; *Епиграф:„Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат."* – Н. Василев. – София : За буквите – О писменехъ, 2013. – X, 392 с. : с ил. – (Факлоносци ; VIII)

Други справ.-информ. ред.: А. Даскалов, Д. Ралева. – Показалци: именен показалец, показалец на загл. на текстовите произведения, показалец на загл. на муз. творби, показалец на съкр. на авт. и цитатите.

ISBN 978-954-2946-21-2

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2013): <http://www.sno.unibit.bg>.

ж. Златна христоматия на България. : Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. 2, Антология : Уч. пособие по лексикография на акад. текстописане / Състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова ; Науч. консултанти И. Паси ... [и др.] ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец. П. Велчев, И. Теофилов ; *Посвещава се на 1150-годишнината от Покръстването на българите* ; *Епиграф: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат."* – Н. Василев. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 840, CCXX с. : с ил. – (Факлоносци ; IX)

Други науч. консултанти: С. Денчев, М. Куманов. – Речник на личните, геогр. и др. имена ; Ключови думи на публ. – Именен показалец, показалец на загл.

ISBN 978-619-185-006-8

Ново електронно. изд.: 2015: <http://www.sno.unibit.bg>.

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

з. Куманова, А. Академик, професор, доктор на педагогическите науки Александра **Куманова**. Vade mecum : Сист. азб.-хронолог. автобиобиблиогр. указ. [1559 ном. назв.] : Уч. пособие по персон. автобиобиблиогр. по дисциплината „Библиогр. модел на знанието" = Academician, professor, doctor of pedagogical sciences Alexandra Kumanova. Vade mecum : Systematical alph.-chronological auto-bibliogr. ind. : Textbook of personal auto-biobibliogr. of study Bibliogr. model of knowledge / Обща и науч. ред. Н. Василев ; Науч. ред. Н. Казански ... [и др.] ; Рец. С. Денчев ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 334 с. : със сх., репрод. – (Факлоносци ; XI)

Други науч. ред.: В. Манчев, Д. Ралева, М. Максимова ; Други рец.: М. Куманов, П. Велчев, В. Велев. – Информ. ризома. – Предм.-сист. показалец, показалец на загл., именен показалец.

ISBN 978-619-185-009-9

Юбил. изд., посветено на 1150-год. от Покръстването на българите.

2. изд. – 2016.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

и. Куманова, А. Методика на научните изследвания : Учебник. Ч. 1, Терминосистема / Науч. ред. Н. Василев ; Ред. Р. Василева ; Рец. С. Денчев, Н. Казански. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 246 с. : със сх., ил.

Въпроси за проверка. – Библиогр.: 71 номерирани назв. – Именен показалец, предм. показалец.

ISBN 978-619-185-057-0

Юбил. изд., посветено на 1150-год. от Покръстването на българите.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

й. Куманова, А. Нестинариана : Историография. Фотомонография : Уч. пособие / Науч. и яз. ред. Н. Василев ; Науч. ред. С. Денчев ... [и др.] ; Терминолог. и справ.-информ. ред. Н. Казански ; Библиогр. и справ.-информ. ред. М. Максимова ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Рец. Ж. Стоянов ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 206 с. : с ил. – (Факлоносци ; XII)

Други ред.: Н. Цв. Кочев, Н. Ярымов, М. Куманов ; Други рец.: Х. Мутафов, С. Райчевски, В. Велев, И. Теофилов.

ISBN 978-619-185-028-0

Юбил. изд., посвященое провозглашению нестинарства ЮНЕСКО 30 сент. 2009 г. мировым нематериальным культ. наследием; 1150-лет. Крещения болгар.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

к. Kumanova, A. Nestinariana : Historiography. Photomonography : Compendium / Sci. and lang. ed. N. Vasilev ; Sci. ed. S. Denchev ... [и др.] ; Terminological, ref. and inform. ed. N. Kazanski ; Bibliogr., ref. and inform. ed. M. Maximova ; Ref. and inform. ed. D. Raleva ; Rev. Z. Stoyanov... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2014. – 190 с. : с ил. – (Факлоносци ; XIII)

Други науч. ред.: N. Tsv. Kochev, N. Yaramov, M. Kumanov ; Рец.: S. Raychevski, V. Velev, I. Teophilov.

ISBN 978-619-185-028-0

A Jubilee edition dedicated to: Intangible Cultural Heritage of Humanity on 30th September 2009 by UNESCO; 1150th anniversary of the Christianization of Bulgaria.

Публ. и във вид на ел. кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2014): <http://www.sno.unibit.bg>.

л. Куманова, А. Професор Стоян Денчев : Primus inter pares : Щрихи към когнитолог. портр., направен в стила на интервюто : Учебник за студенти … в дисциплините от информ.-комуникативния цикъл на знанието / Беседата води, послесл. А. Куманова ; Обща ред. и дейксис Н. Василев ; Рец. А. Соколов ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2015. – 184 с. : с ил. – (Факлоносци ; XIV)

Други рец.: Д. Христозов, И. Коен, Н. Казански. – Изд. на Унив. по библиотекознание и информ. технологии. – Библиогр.: с. 117-138, 152-156. – Именен показалец

ISBN 978-619-185-189-8

Юбил. изд., посветено на 70-год. на ЮНЕСКО и 65-год. на Държ. библ. институт – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технологии.

Публ. и във вид на електронна кн. в изд. „За буквите – О писменехъ" (2015): <http://www.sno.unibit.bg>.

м. Златна христоматия на България. : Аналит.-синтет. архитектоника на бълг. изящно слово от IX до XXI в. (Универс. информ. модел). Кн. 2, Антология : Уч. пособие по лексикография на акад. текстописане / Състав., послесл. Н. Василев, А. Куманова ; Науч. консултанти И. Паси ... [и др.] ; Терминолог. ред. Н. Казански ; Справ.-информ. ред. Д. Ралева ; Библиогр. ред. М. Максимова ; Рец. П. Велчев, И. Теофилов ; *Посвещава се на 1150-годишнината от Покръстването на българите* ; *Епиграф: „Помогни ми, Господи, да помогна на слепите да прогледнат."* – Н. Василев. – Ново електронно изд. – София : За буквите – О писменехъ, 2015. – 840, CCXXVIII с. : с ил. – (Факлоносци ; IX)

Други науч. консултанти: С. Денчев, М. Куманов. – Речник на личните, геогр. и др. имена ; Ключови думи на публ. – Именен показалец, показалец на загл.

ISBN 978-619-185-170-6

1. изд. 2014.

Публ. е на сайта: <http://sno.unibit.bg>.

н. Арианика : Експедиция във Воттоваара – Карелия и Аркаим – Урал : Центрове на праевроп. цивилизация в Русия : Протоарии и праславяни : Културолог.-феноменолог. декодиране на митолог., ист. и лингвист. пл. : Уч. пособие по дисциплината „Нестинарство : Информ. кодове на култ. наследство" / С. Денчев ... [и др.]. ; Науч. ред. Н. Яръмов ... [и др.]. ; Библиогр. ред. Д. Ралева, М. Максимова ; Рец. А. Субето ... [и др.]. – София : За буквите – О писменехъ, 2016. – 208 с. : с ил. – (Факлоносци ; XV)

Други авт.: А. Куманова, Н. Казански, Н. Василев ; Други ред.: М. Куманов, И. Теофилов ; Други рец.: В. Митко, В. Клюев, И. Петева, В. Велев. – Списък на ил. ; Списък на съкр. – Библиогр.: с. 127-135. – Именен показалец.

Юбил. изд., посветено на 70-год. на ЮНЕСКО и 65-год. на Държ. библ. институт – днес: Унив. по библиотекознание и информ. технологии.

ISBN 978-619-185-192-8

Публ. е и в: <http://sno.unibit.bg>; <https://www.researchgate.net/publication/307574972_Aryanica>.

4. **Куманова**, А. Рекомендательная библиография в видовой структуре библиографии и ее внутренняя дифференциация : Курс лекций по общ. библиографоведению / [Ред. А. А. Соловьев] ; Науч. ред. А. В. Мамонтов ; [Библиогр. ред. И. Л. Клим] ; Рец. Э. Э. Найдич ; *Эпиграф: „Le tronc explique les branches qui expliquent les feuilles."* – E. Zola. – Ленинград : Ленингр. гос. инст. культуры им. Н. К. Крупской , 1989. – 188 с. : със [16] сх., [5] табл., [6] ил.

Библиогр.: 342 номерирани назв. в сист.-азб. ред. – Именен показалец, сист. показалец.

Без ISBN.

Куманова, А. Введение в гуманитарную библиографию : Библографоведческое исслед. : [В 2 ч.]. Ч. 1, Философско-науковедческая картина гуманитарного знания : [Курс лекций] / Общ. ред. А. А. Соловьев ; Библиогр. ред. И. Л. Клим ; Худож. оформл. Н. В. Скородум ; Науч. консультанты Я. Е. Белявский ... [и др.] ; Рец. А. В. Мамонтов ... [и др.]. – Санкт-Петербург : Ленниидоканалпроект, 1995. – 252 с. : с 24 сх., 3 табл. – *Посв.: 75-летию СПб[Г]АК ...* .

Други науч. консултанти*:* Э. В. Соколов, В. А. Щученко ; Други рец.: В. П. Леонов, Г. В. Головко. – Изд. на Санкт-Петербург. гос. акад. культуры. – Библиогр.: 510 [250] номерирани и 260 неномерирани назв.

Без ISBN.

Деп. в НИО Информкултура Рос. гос. б-ки 30.01.95, N 2920.

Ново изд.: София, 2007

5. **Kumanova**, А. Интеграл библиографии : Учебник-компендиум по общему библиографоведению / *Посвящается светлой памяти Г. Шнейдера, Л.-Н. Малклес, К. Р. Симона* ; Общ. ред. Николай Василев ; Библиогр. ред.: Диана Ралева, Марияна Максимова ; Рец.: Стоян Денчев, Никола Казански. – Saarbrьcken : LAP LAMBERT Academic Publishing, 2016. – 132 с. : с портр. – *Аннот. и рез. на рус. и англ. яз.*

ISBN 978-3-659-96247-9

Библиогр.: 175 нум. назв. – Сведения об авторе (с. 89-110). – Author information (с. 111-131).

Публ. в Германия.

Публ. в: <https://www.lap-publishing.com//registration/registerwithtoken/a3142ba5e26c4e4427c7b2977c01ba61?locale=ru>.

Публ. и в: <http://sno.unibit.bg>.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ИЗСЛЕДВАНЕ ВЪРХУ МЕТОДИКАТА НА ОБУЧЕНИЕТО ПО РЕЛИГИЯ ВЪВ ВУЗ

STUDY ON THE METHODS OF TRAINING OF RELIGION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Nazarska, Georgeta, Svetla Shapkalova. Teaching Methods for Religious Education in the Secular Universities. – Sofia: Za bukvite – O pismeneh, 2016.

In the monograph a comprehensive conceptual and technological model of religious education in the secular universities is developed. The educational model is implemented through a set of educational technologies. A new methodology of teaching religion in secular universities, which focuses on knowledge for religion (but not of religion) and is based on the principle of tolerance, is shaped.

In the educational model could be be outlined a few highlights. Above all, a priority is given to innovative methods that contribute to the formation of competent and information literate professionals. Methods such as lectures of guest experts, didactic tasks, role plays, simulations, field work, practical training and project work have been developed. Second, an emphasis is placed on non-confessional teaching of religion, giving students a rational view on religious issues. Third, the accent is put on the practical orientation of training. Fourth, it is empirically approbated and can be adapted in other universities and in different conditions. Finally, the principle of learning with pleasure and entertainment, especially suitable for the training of the modern generation of young people, is covered.

Key words: model, relegions education, metods, religious issues

Монографията на Жоржета Назърска и Светла Шапкалова, дългогодишни преподавателки в УниБИТ, е продиктувана от нуждите на висшето светско образование[1].

В монографията се разработва цялостен концептуален и технологичен модел на обучение на *знания за религията (религиите)*, осъществен чрез набор от методи на обучение (образователни технологии). Учебникът е апробиран при обучението на студенти по културно-историческо наследство, но би бил подходящ и в специалности, като философия, психология, етика, социология, антропология, етнология, история, културология, демография и др. Той може да се адаптира и за зрелостници от средните светски училища, на които липсва религиозна грамотност.

В разработения образователен модел се открояват няколко акцента. Преди всичко е даден приоритет на иновационните методи, които оформят знаещи, мислещи, търсещи решения, компетентни и информационно грамотни специалисти. Новаторски са примерните решения за лекции от гост-експерти, за включване на ИКТ в онагледяването на класическите лекции и изнасянето им в извънаудиторна среда. Иновационно е обогатяването на класическия семинар с дидактически задачи и ролеви игри и с разиграване на симулации. Нетрадиционно е включването на теренната работа, учебната практика и проектната дейност в рамките на традиционния практикум. В монографията са разработени иновационни методи: за допълване на класическата консултация чрез включване на новите ИКТ, на колоквиума посредством използването на мултимедийни презентации, ролеви игри и анкети, и на теоретико-практическата конференция чрез осъществяване на семинари и кръгли маси, тематични фотоизложби и издаване на студентски разработки на електронен носител.

Освен това е поставено ударение върху надденоминационното преподаване, което не индоктринира обучаемите, а им дава рационален поглед върху религиозната проблематика. Наблегнато е на практическата ориентираност на обучението, което спомага за изграждане на „общество на знанието“. В „Методиката“ се акцентира на моделирането, т.е. представени са емпирично апробирани и работещи във времето модели, които могат да бъдат адаптирани и надграждани в други висши училища и при различни условия. Авторките се придържат към принципа за „учене с удоволствие“, особено подходящ за обучението на съвременната генерация млади хора. На последно място, предлаганият модел се основава на принципа на толерантност.

Издател

[1] **Назърска,** Ж., Св. **Шапкалова.** Методика на обучението по религия във висшите светски училища. – София: За буквите – О писменехъ, 2015. (ISBN 978-619-185-202-4)

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ ВОДЕНЕТО НА ПРЕГОВОРИ В МУЛТИКУЛТУРНА БИЗНЕС СРЕДА

Христина Богова

SPECIFICS OF NEGOTIATING IN A MULTI-CULTURAL BUSINESS ENVIRONMENT

Hristina Bogova

Abstract: Knowing the dimensions of a national culture and how they are manifested within negotiators who originate from different cultures is a precondition for setting up successful intercultural negation strategies. The choice of strategy depends on the negotiating group's composition in terms of the "individualism – collectivism" dimension. Some are individualists – they pursue their own interest only (and are often qualified as being "difficult" in the process of negotiation); those who are cooperatively disposed seek to find the cross-point of their interests and those of the other negotiators.

Keywords: negotiating, multiculture, environment, agreement, collectivism

Воденето на преговори или разрешаването на конфликти в различни бизнес условия водят до различно поведение, профили и използване на различни стратегии от преговарящите. Трудности в преговорите възникват, когато представители на различни култури трябва да стигнат до споразумение. Това означава, че преговарящите (които принадлежат към разнородни бизнес култури) би трябвало да реагират различно в една и съща ситуация и затова тук трябва да се подхожда селективно.

И все пак, съществува ли наистина значима разлика в поведението на преговарящите от различни страни и използваните от тях стратегии? Как на практика и чрез какво се изразяват евентуалните по-големи или по-малки различия? Отговор на този въпрос може да се даде посредством пример – сравнение между представителите на немската и холандската монокултурна среда. Културите на немците и холандците могат се сравнят чрез две димензии: *дистанцираност* и *избягване на несигурността* (*фигура 1*).

На така дефинираните типове (азиатци, латиноамериканци, немци, холандци) съответстват няколко типа организационна култура: Зевс, Аполон, Атина, Дионисий.

Фирмена култура тип „Зевс": характерна е за малките предприемачески фирми, които са с централизиран стил на управление (управление от предприемача).

Фирмена култура тип „Аполон": в центъра се поставя изпълняваната длъжност (роля), а не личността; индивидите, вършейки своята работа, са „част от машината".

Фирмена култура тип „Атина": единствено опитът е източник на власт и влияние. Мениджмънтът се интересува от успешното разрешаване на проблемите.

Фирмена култура тип „Дионисий": Във всички изброени култури индивидът е подчинен на организацията, но при *дионисиевата* култура индивидите взаимно се подпомагат с оглед реализацията на целите си. Това е култура, която е предпочитана от професионалистите: те могат да запазят свободата си, но едновременно с това и да бъдат част от организацията.

Често преговарящите квалифицират своя партньор(и) в преговорите като „трудни" поради факта, че се сблъскват с култура, различна от тяхната (видимата част на т.нар. „културен айсберг" е само 10 %, останалите 90 % остават под повърхността). Резултатите от изследване с обхват *Германия, Франция, САЩ, Китай, Мексико и Япония* показват значими културни различия както по отношение на самия процес на водене на преговори, така и по отношение на очакванията за крайния резултат от преговорите (таблица 1). Изводът е, че *успехът в преговорите зависи от използването на подходяща стратегия, съобразена с културните особености на преговарящите*.

Индексите в таблицата показват, че американците са силно индивидуалистични, докато при китайците и мексиканците (и японците) водещ е колективизмът. В

Фигура 1. *Позициониране на немската и холандската култури според димензиите* ***дистанцираност* и *избягване на несигурността***

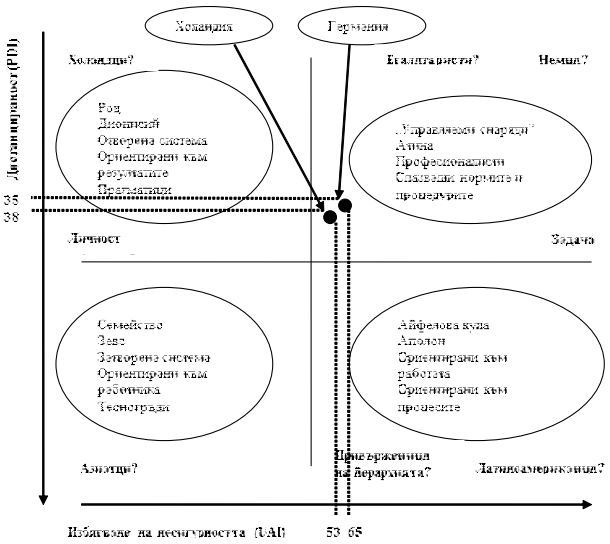

Източник: Ulijn, J, A. Lincke, F. Wynstra, *The effect of Dutch and German cultures on negotiation strategy*, Eindhoven Centre for Innovation Studies, http://fp.tm.tue.nl/ecis/Working %20Papers/Eciswp71.pdf

Таблица 1. *Културни различия по Хофстеде в някои страни*

Страна	Индивидуализъм (IDV)	Властова дистанция (PDI)	Избягване на несигурността (UAI)	***Мъжественост (MAS)***
САЩ	91	40	46	62
Франция	71	68	86	43
Китай	20	65	69	50
Мексико	34	81	82	69
Япония	46	54	92	95
Германия	67	35	65	66

Източник: Gulbro, R., L. Kerner, J. Kerner, L. Shonesy, *Small Firms May Succeed Internationally Through the Use of Global Partnering*, http://www.sbaer.uca.edu/research/asbe/2005/7.pdf, 2005.

Мексико съществува голяма властова дистанция, в САЩ и Германия тя е сравнително ниска и т.н.

Ако обобщим резултатите от изследванията на немската, френската, мексиканската, американската, японската и българската култура и тяхното влияние върху преговорния процес, можем да заключим, че различия се наблюдават във всеки етап на преговорния процес по отношение на необходимото време за провеждане:

• Колективистичните култури отделят повече време за установяване на разбирателство с партньорите (Китай, Япония, Латинска Америка, България).За тези култури от изключителна важност са взаимодействието и сплотеността.

• Колективистичните култури ще отделят повече време и на установяването на позиция по преговорите (Китай и Япония, България).

• Културите с голяма властова дистанция са по-малко склонни на компромиси (Япония, Китай, Франция, Мексико, България). Те отделят по-малко време на този елемент в сравнение с американските фирми, защото в силно йерархични общества правенето на компромиси е признак на слабост. В Китай например често бизнес преговорите имат незадоволителен резултат, при положение че компромиси се правят често или до тях се стига твърде бързо.

• Сериозните и строги култури са по-малко склонни да си губят времето за убеждаване на отсрещната страна (Япония, Франция и Китай).

• Културите с висока нужда от избягване на несигурност отделят повече време за постигане на споразумение. За да редуцират риска, те отделят време на всички точки от споразумението независимо дали са маловажни (Франция, Китай, Япония, България).

• Колективистичните култури отделят повече внимание на планирането преди и анализа след срещата, отколкото индивидуалистичните култури. Анализът на необходимото време за подготовка показва, че американските фирми отделят най-малко време на подготовката; най-много време пък отделят Китай и Япония (2-3 дена). Американците прекарват по-малко от ден в обсъждане

на преговорите (т.нар. „debriefing"), докато азиатските фирми отделят по 3-4 дена. За сметка на това, когато азиатците вземат решение, то наистина е взето. Докато например българите вземат сравнително бързо решение, но след това се колебаят в неговата правота особено когато срещат значими пречки при изпълнението му.

Стратегии за водене на преговори в мултикултурна среда

Познаването на дименсиите на националната култура и как те се проявяват при преговарящите от различни култури е предпоставка за формулиране на успешни стратегии за водене на междукултурни преговори. Изборът на стратегия зависи от състава на групата за преговори по отношение на дименсията „индивидуализъм – колективизъм". Някои са индивидуалисти – гледат само собствения си интерес (и често биват квалифицирани като „трудни" в процеса на преговорите); кооперативно настроените се стремят към намиране на пресечната точка на своите интереси и тези на останалите преговарящи. В зависимост от поведението на преговарящите различаваме две основни стратегии: *дистрибутивни* и *интегративни*, съответстващи на дистрибуционните и интеграционните преговори, разгледани по-горе (*вж. таблица 2*):

За някои преговарящи водеща е информацията (която получават и която предоставят). Други използват тази информация в опитите си да създават или изискват стойност – чрез внимателно разработени оферти, конкретизиране на позиции, разработване на творчески решения и т.н.

В течение на дадени бизнес преговори е по-вероятно да се използват и двата типа стратегии: обикновено в самото начало на преговорите използваните стратегии са дистрибутивни; в разгара на преговорите са интегративни (обмен на информация и предложения за споразумение); във финалния етап – интегративни, но придружавани от дистрибутивно поведение. Използването на стратегиите е различно при хомогенните и хетерогенните (по отношение на дименсията „индивидуализъм – колективизъм") групи. Първите стигат по-лесно до споразумение (имат сходно виждане за проблема); докато вторите трябва предварително да намерят общ подход за постигане на споразумение.

Използването на интегративна стратегия е условие за „напасване" приоритетите и интересите на преговарящите. Върху стратегиите на преговарящите оказва влияние тяхната културна принадлежност.

Фигура 2 показва връзката между културата на преговарящите и постигането на интегративно споразумение.

В процеса на междукултурни преговори взаимодействието на участниците се изразява в използването на четири специфични стратегии за постигане на споразумение (*конфронтация*, *информация*, *влияние*, *мотивация – вж. таблица 5*).

Таблица 2. *Стратегии за водене на преговори*

	Дистрибутивно поведение	Интегративно поведение
Информация	Дистрибутивна информация • позиции	**Интегративна информация** • **приоритети** • **нужди** • **интереси**
Действие	**Търсене (изземване) на стойност** • **доказателства** • **заплахи** • **употреба на сила** • **оферти, предлагащи само една опция**	**Създаване на стойност** • **цялостна програма** • **размяна на база на взаимни компромиси** • **оферти с няколко опции**

Източник: Weingart, L., J. Brett, M. Olekalns, *Conflicting Social Motives in Negotiating Groups*, papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=321385, p. 30.

Конфронтация

Преговорите невинаги представляват пряка вербална комуникация между страните. Понякога вербалното послание е индиректно. Когато има вероятност стратегията на директна конфронтация да се окаже губеща, тогава е по-добре да се използва стратегия на индиректна конфронтация за постигането на споразумение. Да вземем за пример една американска фирма, която е подписала договор с немски купувач за продажба на велосипеди, произведени в Китай. Когато поръчката е готова, се оказва, че има проблем – карането на велосипедите е придружено от нежелателен шум. Американската фирма не иска да вземе доставката, защото знае, че тя няма да се приеме от немския клиент. Какво да прави в този случай? Според американската култура нормалният подход към ситуацията е да каже на производителя за проблема, изисквайки да бъде отстранен. Американският мениджър обаче знае, че в Китай такава директна конфронтация се счита за проява на грубост. Ето защо той отива в завода в Китай, качва се на един от велосипедите и пита дали е нормално да се чува такъв шум и дали немският купувач би купил такава стока. Резултатът не закъснява: със следващата доставка пристигат само „безшумни" велосипеди.

Мотивация

Тази стратегия е свързвана с интересите на преговарящите (техните собствени интереси, интересите на другата страна или общите интереси). Следователно мотивацията при индивидуалистичните култури е

Фигура 2. *Влияние на културата върху преговорите*

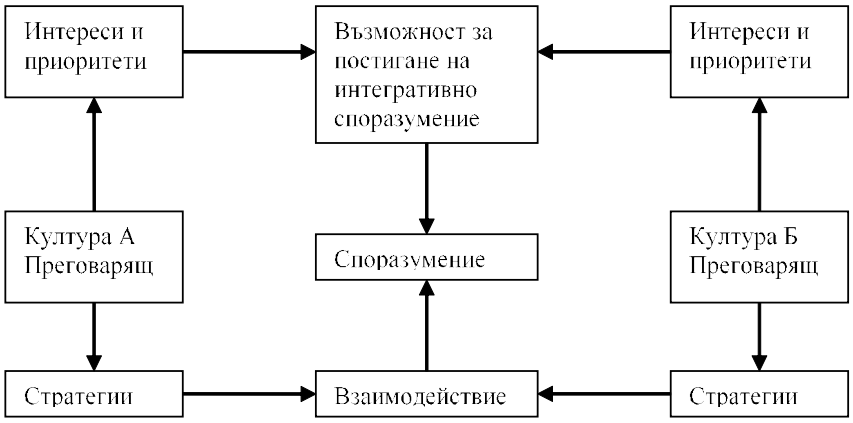

Източник: Brett, J. M, *Culture and Negotiation*, cited in „*Negotiation and Culture – a Framework*", media.wiley.com/product_data/excerpt/68/07879558/0787955868-1.pdf, p. 7.

различна от мотивацията при колективистичните. В някои преговори колективните интереси са много важни. Като пример може да се посочи случаят, когато френският производител на коли „Рено" придобива голям дял от собствеността на „Нисан". Бизнес анализаторите предсказват, че мерките, целящи превръщането на „Нисан" в печеливша компания (затваряне на фабрики, съкращения на персонала, „пресяване" на доставчиците), могат да се окажат изключително трудни за изпълнение. Японските фирми обикновено се чувстват отговорни за своите служители, а горепосочените мерки не са обичайна бизнес практика в Япония, където доминират колективните интереси (*вж. таблица 2*).

Влияние

Източник на влияние в преговорите са най-добрата алтернатива за водене на преговори, характеристиките на преговарящите (социален статус, жизнен опит, професионален опит, вкл. опит във воденето на бизнес преговори), идеологията на страните по преговорите. Колкото по-малка е алтернативата на даден преговарящ, толкова по-зависим е той от постигането на споразумение и има по-малка власт за извличане на ползи в бизнес преговорите. Различните идеологии могат да предизвикат трудности в преговорите. Като пример (този път на макониво) можем да посочим т.нар. „бананови войни" между САЩ и ЕС. И двете страни като членове на СТО

Фигура 3. *Стратегии и поведение на преговарящите*

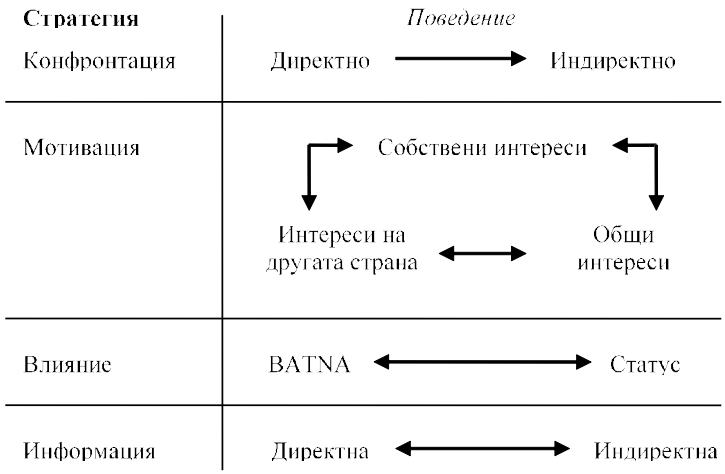

Източник: Brett, J. M, *Culture and Negotiation*, цит. от *Negotiation and Culture – a Framework*, media.wiley.com/product_data/excerpt/68/07879558/0787955868-1.pdf, с. 11.

трябва да съблюдават принципите на отворения пазар. Но Франция, като член на ЕС, блокира вноса от американски фирми чрез налагането на мита, оскъпяващи американските банани, които по този начин се оказват неконкурентоспособни спрямо бананите от бившите френски колонии (чиито икономики са зависими от износа на банани). Френската идеология има подчертано патерналистична и социална насоченост, разпростираща се до бившите колонии, докато американската е по-капиталистическа, т.е. пазарно ориентирана.

Що се отнася до българския случай, за него са характерни честото използване на „телефонното право" и понякога арогантността на по-силния. Положителни моменти се наблюдават при по-младите и образовани преговарящи, чието влияние се определя от ценностните им нагласи, позицията и комуникационните им умения.

Информация

Преговорите целят сключването на споразумение, за чието реализиране се използва специфична „валута" – информацията. Информацията за интересите и приоритетите се използва при интегративните преговори. Когато преговарящите не разбират информацията, предавана от отсрещната страна (интереси и приоритети), потенциалът за сключване на интегративно споразумение остава неоползотворен и участниците в такива преговори могат да се окажат в „задънена улица".

Културата оказва влияние върху директното, респективно индиректното предаване на информация (която е заложена в контекста на посланието). Като пример може да се посочи следната бизнес ситуация, характеризираща се с неблагоприятен старт на преговорите: американски преговарящ, посещаващ за първи път Япония, е озадачен от формалното откриване на срещата. Домакините от японска страна са заложили като начало разказ за историята на тяхната фирма, за създателя на фирмата и официално представяне на продукта. След срещата американският преговарящ се обръща към местния представител с въпроса защо японците си мислят, че той не е чувал за продукта, при положение че иска да го купи и има информация за фирмата и за това, което тя предлага. Местният представител обяснява, че преговарящите от японска страна се опитват да предадат информация, макар и индиректно, за статуса на фирмата, докато американският преговарящ е бил „на друга вълна" – готов да вземе участие в директни преговори.

Тук трябва да напомним за силата на неформалните източници при набирането на необходимата информация в българските условия и конкретно важността на това да си член на определена „мрежа".

Стратегиите за водене на бизнес преговори като част от преговорния процес са едновременно предпоставка и необходимо (но не единствено) условие за успех. За успешното провеждане на преговорите са необходими още: умения за направляване на комуникацията в желаната насока, убеждаване на отсрещната страна, гъвкав подход към конкретната ситуация на бизнес преговори и при необходимост – правене на разумни отстъпки. Освен това, (ако се позовем на едно успешно сравнение) преговарящият трябва да притежава и сложна комбинация от качества (отчасти на Шерлок Холмс и отчасти на Зигмунд Фройд) и едновременно да е наясно със специфичното ноу-хау за прилагането им в практиката на преговорите.

ЛИТЕРАТУРА

Богданов, А. А. Всеобщая организационная наука. Т. 1-2. – М.: Экономика, 1989.

Бонгран, М. Политическият маркетинг. С., 1991.

Бурков, В. Н. Коргин Н.А., Новиков, Д.А. Введение в теорию управления организационными системыми: Учебник. М.: Либроком, 2009.

Буруждиева, Т., Канева, Л. Политическият маркетинг: теория и практика. С., изд. "Сиела", 2007.

Валуев, С. А. Игнатьева А. В. Организационный менеджмент. Учебное пособие. – М.: Нефть и газ, 1993.

Вахрушев, В. Принципы японского управления. М.: Всес. общестфонд защиты от безработицы, 1992.

Вебер, М. Политиката като призвание. – В: Макс Вебер, Ученият и политикът. С., 1993.

Вебер, М. Социология на господството. Социология на религията. С.: УИ "Св. Кл. Охридски", 1992.

Виханский, О.С. Наумов, А. И. Практикум по курсу „менеджмент". М, 1999.

Гарванова, М. Трансформация в ценностите на съвременния българин. С., Издателство "За буквите – О писменехъ", 2013.

Гвишиани, Д. М. Организация и управление / Д.М. Гвишиани. – М.: Изд-во МГТУ им. Н. Э. Баумана, 1998.

Генов, Ю. Защо толкова малко успяваме. С., 2004.

Гибсон, Дж. Л. Иванцевич Д. М., Доннел Д.Х. мл., Организации: поведение, структура, процессы / Под ред. М.Э. Штернгарца. – М.: ИНФРА-М, 2000.

Гончаров, В. В. Важнейшие понятия и концепции в современном управлении. М.: МНИИПУ, 1998.

Лароша, П. Преговорите – пълно ръководство за безупречни и печеливши преговори. С., изд. „Принцепс", 2002.

Лок, Дж. Два трактата за управлението. С., изд. "ГАЛИКО", 1996.

Левин, К. Типы конфликтов. – В: Психология личности. Тексты, М.,1982.

Менар, К. Экономика организаций / Пер. с фр. – М.: ИНФРА-М, 1996.

Мильнер, Б.З. Управление знаниями – вузов XXI века //Вопросы экономики, 1999, № 9.

Мильнер, Б.З. Уроки бюрократического управления //Вопросы экономики, 1999, № 1.

Мильнер, Б.З. Теория организаций / Б.З. Мильнер. – М.: ИНФРА-М, 2003.

Минков, М. Защо Almond, G. and Powell, G. Comparative Politics, Boston: Little, Brown, 1978.

Andrew Heywoord, Politics, Third edition, Palgrave Macmillan, 2007.

Bourantas, D., V. Papadakis. *Greek Management: Diagnosis and Prognosis*, www.aueb.gr/Users/papadakis/articles/academic/Greekmg3.pdf

Brett, J. M. Negotiation and Culture – a Framework, media.wiley.com/product_data/excerpt/68/07879558/0787955868-1.pdf

Collins, R. Kristina Murroni. New Media, New Policy. London, 1996.

Collins, R. Media and Identity in Contemporary Europe. Bristol, 2002.

Easton, D. A System Analysis of Political Life. New York: Wiley, 1965.

Fossum, J. A. Labor relations. Development, structure, process. IRWIN, Boston, 1989.

Gulbro, R., L. Kerner, J. Kerner, L. Shonesy. *Small Firms May Succeed Internationally Through The Use Of Global Partnering*, Athens State University, 2005, http://www. sbaer. uca.edu/research/asbe/2005/7.pdf

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

БИБЛИОГРАФСКИЯТ ВЕКТОР НА ХУМАНИТАРНАТА ЦИВИЛИЗАЦИЯ (Интердисциплинарната вторично-документална библиосфера на човечеството)

Стоян Денчев

BIBLIOGRAPHICAL VECTOR OF THE HUMANITARIAN CIVILIZATION (Interdisciplinary secondary-documentary bibliosphere of the Mankind)

Stoyan Denchev

Rev.of book by prof. D.Sc. Stoyan Denchev : **Kumanova**, A. Integral of the Humanitarian Bibliography in 21st century (Genesis of the world universal bibliography) : Textbook – compendium of General Bibliography (Theory of Bibliographic Form) / Gen. ed., deixis N. Vasilev ; Bibliogr. ed. D. Raleva, M. Maximova ; Reviewers S. Denchev, N. Kazanski. – София : За буквите – О писменехъ, 2017. – 184 p. : 5 schemes. – (Torchbearers ; XVII). – References: 175 numb. Titles. – Index of Titles ; Index of Names ; List of Abbreviations. – In Rus.

Dedicated to the bright memory of G. Schneider, L.-N. Malclıs, K.R. Simon. On the occasion 75th anniversary of the edition of the bibliographic guide *Road to the books* by T. Borov. – *In Rus.*

Key words: international universal bibliography (III c. BC – XXI c.), bibliosphere, infosphere, noosphere, information rose (chronological classification) of the world bibliography, bibliographic morphology, theory of bibliographical form

По образование съм математик, по призвание информатик, а по съдба изследовател и преподавател. Но винаги съм мислил и действал като хуманитарист. Дано не наруша добрите правила за стандартна отраслова рецензия, но ще започна от една много, много лична история.

Преди месец ни напусна проф. Цветан Тодоров – най-известният българин по света в областта на хуманитарните науки. Той, случайно или не, е по-големият син на проф. Тодор Боров – символът на българската библиотечна и библиографска наука от световна величина. По-малкият му син е Иван Тодоров, който е най-младият академик в историята на Българската академия на науките (само руснакът Андрей Сахаров го превъзхожда в това отношение). В свое автобиографично интервю Цветан Тодоров споделя как в едно много сложно време той става специализант в Париж благодарение на баща си (съученик на Вълко Червенков) и остава там, макар и невъзвращенец, за да може да се развива като изследовател при една сравнително по-благоприятна информационна среда. Но както се казва, „горчив е пелинът на чужбината" и той първоначално е отхвърлен от своите колеги. Тогава отново е принуден да използва „връзките" на баща си и отива при известния френски библиограф Луиз-Ноел Малклес. Тя, подобно на Ариадна, веднага му дава спасителната нишка, за да се ориентира в лабиринта на местната научна общност...

По странно, но не случайно стечение на обстоятелствата в началото на новото хилядолетие се срещнах с библиографа, библиографоведа и философа Александра Куманова и я привлякох като перспективен кадър в нашия университет. Тя напълно оправда моите надежди и развиваше своите иновативни идеи в областта на хуманитарната библиография и по-специално в нейния философско-когнитологичен вектор – във връзка с информационното пространство. В своя най-нов учебник – компендиум по общо библиографознание **„Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век"**, който има предварителна публикация в Германия под по-общото заглавие *„Интеграл на библиографията"*, тя доразвива концепциите на Луиз-Ноел Малклес, както и предшестващата я – на Георг Шнайдер (от учениците на когото именно е поканена да напише изданието на своя труд за Германия). В арсенала ѝ се оказват и концепциите за историята и теорията на библиографията на Константин Романович Симон и Тодор Боров. По този начин сякаш Ал. Куманова

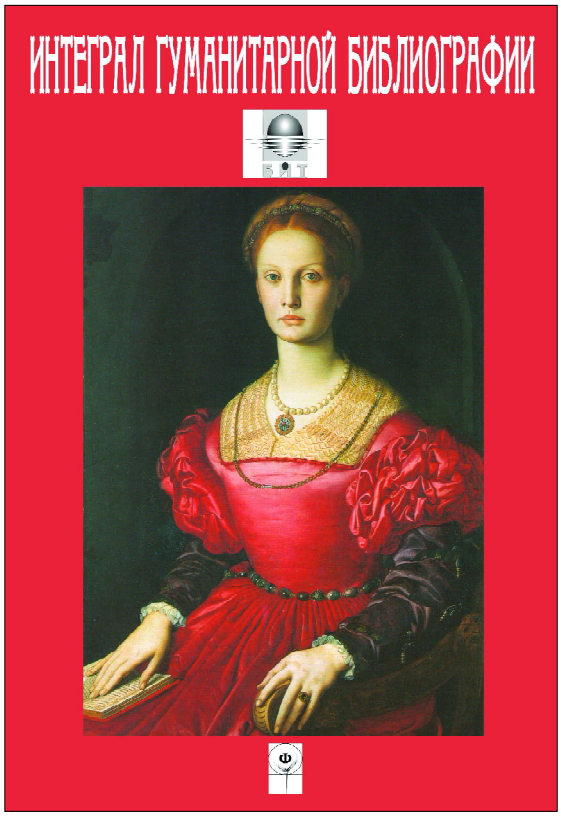

затваря един кръг на хуманитарния универсум на библиографията, започнал формирането си почти преди век от плеяда най-видни библиографи – учени с широка интердисциплинарна подготовка.

Учебникът-компендиум по общо библиографознание „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век" е посветен на светлата памет на Г. Шнайдер, Л.-Н. Малклес и К. Р. Симон. Трудът се издава към 75-годишнината от публикацията на универсалния библиографски пътеводител „Пътят към книгите" на Т. Боров. В изучаването на библиографията като принципно хуманитарна сфера Ал. Куманова се основава на своя, оригинална, *ризомно-ретикуларна концепция за библиографията*. Тази теория е изведена в множество нейни трудове (свързващи в диалектическо единство над 5000 документа, написани на 20 езика и публикувани през XVIII–XXI в., сред които около 700 са посветени на библиографските класификации).

Сред оригиналните приносни произведения на Ал. Куманова следва да се изтъкнат особено учебните ѝ и монографичните ѝ издания по общо библиографознание *„Рекомендательная библиография в видовой структуре библиографии и ее внутренняя дифференциация"* (Ленинград, 1989), *„Введение в гуманитарную библиографию"* (В 2 ч.: Санкт-Петербург, 1995; София, 2005; Ново изд. София, 2007), *„Универсалната библиография от втора степен с международен обхват – ретроспективният многостепенен пътеводител по информационната среда на планетата: Т. Боров – „Пътят към книгите"* (София, 2007), *„Ризома на инфосферата"* (София, 2012), *„Класификационни построения на видовете библиография"* (София, 2014), *„Интеграл библиографии"* (Saarbrücken, 2016).

В този библиографоведски пласт от свои трудове Ал. Куманова разглежда библиографията като трето, вторично-документално ниво на информационното пространство (аналитико-синтетичните нива на информационно моделиране под нея са на фактите и на първичните документи, а нивата над нея – на метасистемите и на философските картини на връзка между нещата). Тази методология на третиране на вторично-документалните явления превръща цялата библиография, наред с книгознанието, библиотекознанието, архивистиката, музеезнанието, информатиката, информационните технологии, в хуманитарно-научна сфера – библиосфера.

На тази основа е дадена структурата на международната универсална (хуманитарна) библиография от III в. пр. н.е. (библиотечната библиография на Калимах Александрийски) до наши дни – XXI в. (международните универсални библиографски указатели на планетата).

На базата на библиографската морфология (формата на библиографията) авторката моделира платформата, на чиято основа израства библиографски модел (във вид на хронологическа информационна „роза") на библиосферата като неразделна част, разклонение от когнитивната спираловидна многостепенна триада – заедно с инфосферата и ноосферата.

Ал. Куманова използва метода на широкомащабното, планетарно информационно моделиране, развит от проф. Ю. М. Лотман, проф. Т. А. Сибиък и проф. У. Еко, който е вкоренен в учението за ноосферата на В. И. Вернадски, което, от своя страна, е успешно развивано от В. П. Казначеев и А. И. Субето. Такъв подход фундира почвата за извеждане на ретикуларни (*букв.:* мрежести) връзки, пораждани от съотнасянето на библиографските форми, и е организиран в ризомна (*букв.:* коренище) структура по следните вектори (структури) на библиографската информация: документална, читателска, собствено библиографска, същностно-видова (библиографоведска), функционална, съдържателно-предметна (хуманитарна – универсална) и организационна.

И понятието за ризома, и понятието за ретикула са въведени от Ал. Куманова от биологията в библиографията и библиографознанието. За първи път те са приложени от нея в библиографията като хуманитарна област на знанието – библиосфера, която е част от една духовно-интелектуална спирала с инфосферата и ноосферата.

Учебникът-компендиум „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век" включва въведение, три глави и заключение. В уводната част се очертават характеристиките на парадигмата библиосфера – инфосфера – ноосфера. Глава първа е наречена „Терминосистема" и в нея се дефинират основните термини на хуманитарната библиография като библиографска информация, информационно пространство, информационна среда,

информационно моделиране, ретикула, ризома и други. Тук така също се формулира генеалогическата връзка между триединството библиосфера – инфосфера – ноосфера. Във втората глава на учебника – компендиум се анализират източниците на международната универсална библиография, като за тази цел Ал. Куманова използва метода на широкомащабното информационно моделиране. Третата глава е посветена на информационната роза на международната универсална библиография (хронологическата класификация на формите ѝ в историята). Тя е обоснована посредством анализ на структурообразуването в библиографската теория и практика на трите световни школи – западноевропейската, англо-американската и централно- и източноевропейската (немско-руска), които Ал. Куманова познава детайлно – вж учебниците ѝ: *„Ризома на инфосферата"* (София, 2012), *„Класификационни построения на видовете библиография"* (София, 2014). В заключението са изведени плановете на трактуването в единство на материята в учебника – компендиум: философско-науковедски, културолого-феноменологичен, историко-културен, концептуално-текстологичен, системно-структурен, библиографоведски, собствено-библиографски, информационно-търсещ.

Посочени са и основните адресати:

– учебно-педагогически (студенти, изучаващи библиографията в системата на информационно-комуникативните дисциплини);

– информационно-търсещ (библиотекари, библиографи);

– практически (методически) – специалисти в областта на софтуера на информационното моделиране като единство от много равнища);

– справочно-информационен (всички изброени тук категории).

Именно информационната роза на световния библиографски процес, описан чрез международната универсална библиография, дава възможност да се представят в единство всички останали разновидности на библиографията: национална, регионална, краеведска, отраслова, проблемна, тематична, препоръчителна и т.н. (1800 на брой по изданията на Ал. Куманова: *„Ризома на инфосферата"* (София, 2012), *„Класификационни построения..."* (София, 2014). Точно информационната роза на световния библиографски процес позволява да бъдат направени сравнителни съотнасяния на различните национални библиографии, както това е направено за българската библиография в учебника на Ал. Куманова *„Ризома на инфосферата"* (София, 2012).

Всичко описвано тук е разположено в пространствено-времевия континуум на информационната среда в планетарните измерения на ноосферата. Ризомният синтез на международните библиографски източници е подробно илюстриран с множество библиографски указатели (от първа, втора и трета степен), школи и специалисти от III в. пр. н.е. до последните четири столетия (XVIII–XXI в):

– първообразите на универсалната, хуманитарната библиография в страните на Древния Изток и класическа Гърция – *„Таблиците ..."* на **Калимах Александрийски**, които са първият универсален свод на документите на цивилизацията, и тяхното допълнение *„За таблиците на Калимах"* на **Аристофан Византийски**;

– пособието по комплектуване на лични библиотеки на **Херений Филон от Библос** (ок. 64–141 г.) *„За събирането и подбора на книги"*;

– хронологичните биобиблиографски речници за „църковни писатели" от края на IV и началото на V в.: *„Книга за знаменитите мъже"* на **Йероним Стридонски** и *„Книга за църковните писатели"* на **Генадий Марсилски**;

– „примерният каталог" за духовно и светско четене (енциклопедия на учебното познание) *„Наставления ..."* на **Касиодор Сенатор** (VI в.);

– минимализираните и допълнени универсални (хуманитарни) хронологични биобиблиографски речници за църковни писатели през VII в. (библиография на местни писатели) на **Исидор Севилски** и **Илдефонсо Толедски**;

– автобиобиблиографският списък на **Беда Достопочтени**, създаден на границата между VII–VIII в. в Англия;

– хронологичните биобиблиографски речници за църковни писатели в ранносхоластичната хуманитарна традиция през XI–XIII в. (религиозна хуманитарна библиография);

– светският универсален систематичен библиографски указател от средата на XIII в. *„Книгозаконие"* (*„Библиономия"*) на **Ришар де Фурнивал** с неговата индивидуалистична философска хуманитарна насоченост като предвестник на бъдещата ренесансова хуманитарна библиография;

– обединяващият чертите на светската училищна програма и систематичния подборен библиографски указател по латинска литература от края на XIII в.

„Списък на много автори" на **Хуго от Тримберг** – начало на вида на „отрасловата" (педагогическа) хуманитарна библиография;

– азбучният биобиблиографски речник на **Джон Бостън от Бъри** *„Каталог на църковните писатели"* (началото на XV в.) – своден каталог на книжните фондове на английските манастирски библиотеки и нова разновидност на религиозната хуманитарна библиография;

– примерният каталог на библиотеките в Италия през ранния Ренесанс – систематичният *„Списък"* от 30-те год. на XV в. на **Томазо Парентучели** – „библиографски канон на своето време" и библиографско огледало на хуманизма на 40-те год. на XV в. и целия Ренесанс;

– печатният справочен отчетно-регистрационен хронологичен биобиблиографски речник *„Книга за*

църковните писатели" на **Йоан Тритемий**, издаден през 1494 г. – хуманитарен библиографски паметник на вековете на схоластична образованост и хуманизма в Германия в навечерието на Реформацията;

- книготърговската библиография от края на XV до първата половина на XVIII в.:

- - обявите на книжари и печатари-издатели (**Е. Ратдолт, А. Куне, А. Мануций**) от края на XV до началото на XVI в.;

- - текущите панаирни библиографски указатели на **Г. Вилер** от 1564-1592 г. и неговите приемници в периода до първата половина на XVIII в. (*вж: по-долу*);

- - официалните текущи конфесионални панаирни указатели от втората половина на XVI до първата половина на XVII в.;

- - отчетните сводни систематични универсални панаирни указатели на Г. Вилер за 1564–1592 г., **И. Клес** за 1500–1602 г. и **Г. Драуд** за 1500–1625 г. (*вж: по-горе*)…

В тази библиографска архитектура от форми на универсалната библиография в историята Ал. Куманова отделя специално място на енциклопедичната универсална библиография *„Пандекти" – „Всеобща библиотека"* (*„Bibliotheca universalis"*) на швейцарския библиограф **К. Геснер** – като библиографски и биобиблиографски речник с аналитичен характер и панорама на ръкописната и печатната книга през XVI–XVII в. Реализираната в нея ретроспективна и отчетно-регистрационна стратегия на международната универсална библиография, родена на границата на две епохи – Ренесанса и Ново време, превръща *„Пандектите"* в **програма на международната универсална библиография на XVI–XXI в.**

След *„Пандектите"* на К. Геснер става възможна и появата на **универсалните библиографски указатели от втора степен с международен обхват**.

С тези библиографски указатели цяла плеяда библиографи се присъединява към архитектите на ноосферата – инфосферата – библиосферата, създаващи нейните форми:

- ретроспективните универсални библиографски указатели от втора степен с международен обхват през XVII-XIX в.:

- - Ф. Лабе (*„Библиотека на библиотеките…"*, 1664 г.);

- - А. Тейсие (*„Каталог на автори, които описват в своите съчинения книжни каталози, библиотеки …"*, 1686 г.);

- - Е. Г. Пеньо (*„Универсален библиографски репертоар"*, 1812 г.);

- - Ж. П. Намюр (*„Палеографико-дипломатико-библиографска библиография, или Систематичен репертоар …"*, 1838 г.);

- - Ю. Петцхолд (*„Библиографска библиотека"*, 1866 г.);

- - Дж. Сабин (*„Библиография на библиографиите"*, 1877 г.);

- - Л. Вале (*„Библиография на библиографиите"*, 1883; 1887 г.);

- - А. Стейн (*„Ръководство по обща библиография"*, 1897 г.);

- - ретроспективните универсални подборни библиографски указатели (пътеводители на литература) от втора и трета степен с международен обхват през XX–XXI в.:

- - библиографските пътеводители (отраслова библиография на библиографията) в:

- - САЩ (А. Б. Крьогер – И. Г. Мадж – К. М. Уинчел – Е. П. Ший /1902- /);

- - Германия (А. Грезел; В. Кирфел; В. Крабе; К. Флайшхак /1905- /);

- - Великобритания (У. П. Кортни; У. Бегли /1905- /);

- - Чехия (Л. Я. Живни /1919- /);

- - Полша (Ю. Грич /1925- /);

- - Италия (А. Сорбели /1930- /);

- - Япония (М. Мори; К. Хатано, М. Яоши /1930- /);

- - Франция (Ф. Кало, Ж. Тома /1936- /);

- - Русия (К. Р. Симон /1940- /);

- - България (Т. Боров /1942- /)…

- ретроспективните и текущите универсални библиографски указатели от втора и трета степен с международен обхват от XX–XXI в. като предметен (съдържателен) контур на библиографската картина на международната библиографска информация по хуманитарно знание:

- четирите издания на *„Световната библиография на библиографиите"* (1939–1966 г.);

- третото издание на *„Index bibliographicus"* (1951–1952 г.) (Т. Бестерман)…

Ал. Куманова показва очерталата се генеалогия на международната универсална библиография графично във вид на Информационна роза (хронологическа класификация на вторично-документалните форми) (с. 75–78).

Вкоренена в генезиса на формата на **ретроспективната универсална международна библиография** е модификацията в **текущи издания**, разпространявани днес като принципно различни орбити на трактуване на **международното**, *от една страна*, и **универсалното – хуманитарното – епистемологичното**, *от друга страна*, в библиосферата – инфосферата – ноосферата.

Като многообразно е показано това системно цяло на библиографията, чиито информационни пакети структурират основите на голяма част от съвременните библиографски бази от данни:

- излизащите еднотипни библиографски указатели на литература по хуманитарно знание и обществени науки с международно значение:

- - ... публикувани в САЩ:

- - - в състава на издания на **фирмите на Уилсън (Wilson)**:

- - - - *„American humanities index"* (*AHI*) (1975-);

- - - - *„Humanities index"* (*HI*) (1974-);

- - - - *„Social sciences"* (*SS*) (1974-);

- - - - *„Social sciences index"* (*SSI*) (1974-);

- - - - *„Social sciences & Humanities index"* (*SSHI*) (1907–1974);

- - - издавани от **Института за научна информация във Филаделфия (Philadelphia)**, на базата на които са построени множество автоматизирани информационни системи с международно значение:

- - - - *„Arts & Humanities citation index"* (*AHCI*) (1976-);

- - - - *„Index to social science & Humanities proceedings"* (*ISS HP*) (1976-);

- - - - *„Social sciences citation index"* (*SSCI*) (1974-);

- - **... излизащи в други страни**:

- - - **... във Великобритания**:

- - - - *„British humanities index"* (*BHI*) (1915-);

- - - **... във Великобритания и САЩ по програма на ЮНЕСКО, явяващи се международни по обхват гранични с хуманитарните области на знания по обществени науки**:

- - - - *„International bibliography of the social sciences"* (1951-);

- - - **... в Швейцария (Международна федерация на обществата и учрежденията за изследвания на периода на Възраждането)**:

- - - - *„Bibliographie internationale de l'Humanisme et de la Renaissance"* (1966-);

- - - **... в Русия (СССР)**:

- - - - *„Новая литература по социальным и гуманитарным наукам"* (1993-);

- - - - *„Новая иностранная литература по общественным наукам"* (1934-1992);

- - - - *„Новая отечественная литература по общественным наукам"* (1934-1992);

- - - - **... в Испания**:

- - - - *„Indice Espacol de Humanidades"* (1976-);

- - - **... в Япония**:

- - - - *„Japanese periodicals index (JPI): Humanity & Social science"* (1948-);

- - - **... в Индия**:

- - - - *„Index Asia: Ser. in Humanities"* (1965-).

Описаната чрез генезиса на формите на международната универсална библиография от Ал. Куманова *ризомно-ретикуларна структура на библиосферата има за цел да демонстрира класификационната, справочно-информационната и утилитарната практическа* ***сила*** на историографски разгърнатия генезис на световната универсална библиография.

Информационната стойност на изданието **„Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век"** се допълва от прикнижната азбучно-хронологична библиография (175 заглавия на много езици: с. 79–105) на цитираните заглавия, която е представена по посочен международен стандарт, приложен на високо научно равнище.

Учебникът-компендиум „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век" е снабден както с подробни схеми (с. 69–78), така и с помощни показалци на заглавията на цитираните източници (с. 107–118), именен показалец (с. 119-124), списък на съкращенията (с. 125–133), резюме (135–136; 137–138), дейксис (с. 139–140; 141–142) – атрибути, които са структурирани и прибавени към книжния корпус на учебника – компендиум след появата на първообраза в Германия – *„Интеграл библиографии"* (Saarbrücken, 2016) и по този начин приложно е обогатена представата за библиографския вектор на хуманитарната цивилизация на XXI в. Посоченият структуриран справочен апарат на новото, българското издание прави безпрепятствен достъпа до всеки отделен рудимент на съдържанието.

Радостен съм, че концепцията на Ал. Куманова за библиосферата вече днес има в България (в чужбина – Русия, Германия – това е факт от две десетилетия!) своите съмишленици – ерудитите: историографа ас. д-р Николай Василев, библиографите ас. Диана Ралева, Марияна Максимова, които са редактори на труда.

Намирам за достойнство подготовката на труда „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век" на международния руски език. Така обърнатата към международната библиографска общност, проблематиката на универсалната библиография е достъпна на широк кръг специалисти…

… Чувствам се горд, че подобно на Луиз-Ноел Малклес с Цветан Тодоров, дадох път на Ал. Куманова и сега нейните трудове носят слава на нашия Университет и представляват ценна придобивка за цялата българска наука.

Имайки предвид точно мястото на Университета по библиотекознание и информационни технологии в съвременната българска наука, самата Ал. Куманова наскоро – на едно Общо събрание на Университета – сравни нашата Alma mater по въздействие върху всички сфери на обществения, икономическия, културния и политическия живот в страната и в международен план с ролята на Атина при Перикъл и Флоренция при Лоренцо Великолепни…

… Може би точно като код за значението на интердисциплинарната вторично-документална библиосфера, провъзгласявана от учебника – компендиум по общо библиографознание „Интеграл на хуманитарната библиография в XXI век", от корицата му ни гледа персонаж, който носи непосредствено спомена за епохата на Лоренцо Великолепни – Лукреция Панчатики, чийто портрет е създаден ок. 1540 г. от майстора на четката Аньоло Бронзино (1503–1572 г.). Библиографският вектор на хуманитарната цивилизация на планетата в книгата на Ал. Куманова е осветен пределно ясно и лапидарно чрез разкриването на генезиса на вторично-документалната библиосфера като достояние на човечеството.

Радвам се, че това издание ще стане достояние на научните библиотеки у нас и в чужбина, за които е предназначено. То е интеграл на хуманитарната библиография на XXI век, защото в единство със структурните представи за цялото човешко знание, с философско-информационната картина на света като единство от много равнища – физическо, биологично, културно (по Л. Уайт) – третира библиографията като планетарен геокосмически феномен, който има своята кардинала – образованието на международната универсална библиография.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ПЪТЯТ ДО АТЛАНТИКА – ВЪЛНУВАЩО ПЪТЕШЕСТВИЕ КЪМ ХУМАННОСТТА И НАДЕЖДАТА

Стела В. Георгиева

THE WAY TO ATLANTIC – ENTERTAINING JOURNEY TO THE HUMANITY AND THE HOPE

Stela Valerieva Georgieva

The present text is a review by Stela Georgieva PhD about the book by Prof. Lachezar Georgiev "Pocket stories about the way to the ocean" with analyzes of the text of some stories from the same book. Publications about the same book are quoted in the national and regional Bulgarian media.

The collection of short stories "Pocket stories about the way to the ocean" (Sofia: AN-DI, 2017. – 184 p.: ill) by Bulgarian writer Lachezar Georgiev Georgiev (Member of the Union of Bulgarian Writers) includes a preface by the author of "Introductory words", eight stories: THE KEY FROM THE CARRIAGE OF POPE CLEMENT XI; MEETING AT BASILICA ESHTRELA; BANG; BEYOND BLUE; OF BELEM TOWER;THE SOUVENIR; LISBON STRANGER; POINT-BLANK SHOT; LANDING, and ends with an afterword "Final chords". Further includes the following additional texts: *BIBLIOGRAPHIC NOTICE* (*Bibliographic notes on published in this collection of short stories by Lachezar Georgiev Georgiev* and *Copyright art books by Lachezar Georgiev Georgiev*) and *UNKNOWN WORDS AND EXPRESSIONS.* Fascinating stories, unexpected twists in the action entertaining intrigue, psychological dissection on the main characters fill the pages of this book. The first three stories are thematically linked. The characters in the stories are Portuguese, Bulgarians, Germans, Italians. The action in the stories evolve in Lisbon, Berlin, Milan Malpensa Airport on the Atlantic coast, in the plane, in Lisbon hotels, squares Marques de Pombal and Rossio, Basilica an Eshtrela, Eshtoril and the Atlantic Ocean near the Portuguese coast. The book features the story "The Lisbon stranger" – a Bulgarian, frustrated by problems in his former job, he left his homeland and arrived in Lisbon, where a day of lanes under the palm trees of Avenida da Liberdade he met man dressed as a hobo. The stranger striking resemblance to Jesus Christ and speaks with deep and wise words, then disappears like a ghost. The bulgarian decided to stay in Lisbon, hoping to meet God again. The same story is described and handsome Portuguese Senor Francisco that helps Bulgarian friend in his new life.

In the first two stories Gabriele de Sosa helps his younger bulgarian frend – the photographer Daniel Valentinov (Daniel Valente) put medallion with the image of the Virgin Mary and The Babe Jesus Christ in the carriage of Pope Clemente XI in a Lisbon museum. This will be unlocked happiness for young beauty Joana Rodrigues and her family of small, but worthy nobles. The first three stories are tracing the love between Daniel and Joana. The third story "Bang" Senhor Gabriele de Sosa when he witnessed a criminal conspiracy by the cousin entrepreneur Manuel de Brash, which wants to remove the Bulgarian Daniel Valente and Joana, to become the sole heir of the old family house and in its place to build a huge hotel. Gabriele de Sosa sacrifices his life to save Joana and Daniel Valente.

Stayed several times in Lisbon, Lachezar Georgiev Georgiev perfectly knows the interior of the city, describes interesting landscapes, attractive places of the Portuguese capital city and its surroundings. Written in a fascinating and emotional, the stories of "Pocket stories about the way to the ocean" are to read in one breath. They reader finds reflection of primordial human values and exciting encounters with the unknown are peculiar journey to humanity and hope for a better world.

Key words: stories, book, publications, media, Lisbon, author, review

Сборникът с разкази „*Джобни истории на път към океана*"[1] от писателя проф. д-р Лъчезар Георгиев, член на СБП, не е съвсем обичайна за своя жанр книга. Композиционно структуриран с прецизната добросъвестност на автор в ролята на непосредствен очевидец и на места участник в събитията, белетристичният сборник включва осем разказа, някои от които по-скоро имат белезите на новели, вградени в авторския наратив на предговора „Встъпителни думи" и послеслова „Финални акорди" – твърде сходен с похватите на заключителна част от романна структура. Действително, повечето от разказите съдържат обединяващите детайли и лайтмотиви, които се пресичат на редица места и носят подтекс-

[1] **Георгиев**, Лъчезар. Джобни истории на път към океана: Разкази. – София: изд. АН-ДИ, 2017. – 184 с. : с ил.

товите внушения към един невидим втори план на наратива. В това отношение за пример могат да се вземат първите три разказа (или поскоро новели), но и вклиняванията с авторова намеса в останалите творби.

Композиционна особеност е и самият избор на джобния формат на изданието, кореспондиращ със заглавието и някак стремящ се да „подхлъзне" читателя, че това е лека, забавна и четивна книга. За това помагат резюметата на английски и португалски език, допълнени от библиографски бележки и лаконични обяснителни текстове след основните творби.

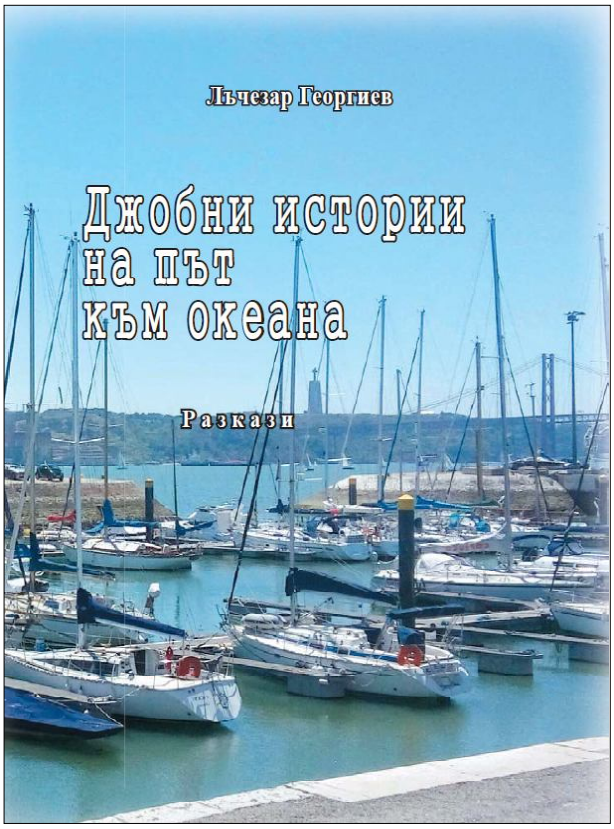

Всъщност обаче, когато постепенно се преодолее ретардацията на наратива от първите произведения и фабулата се вклини в истинската интрига, отивайки към новелата „Взрив", читателят продължава да върви заедно със запомнящия се образ на сеньор Габриеле де Соза към неизбежното и фаталното решение на героя да поеме кръста си към смъртта, но да спаси красивата португалка Жоана и българския журналист-фотограф Даниел Валенте. Този образ Л. Георгиев изгражда с много симпатия и топлота. Габриеле де Соза в първия разказ „Ключът от каретата на папа Клементе XI" подкрепя реализирането на замисъла в завещаното на стар лисабонски род дребни португалски благородници, да се постави медальон-семейна ценност от векове назад с изобразен образ на Божията майка и Младенеца, в папски подарък за каретата на престолонаследника на португалския крал Жуау V, при това с водещата намеса на българин. Само след един разказ обаче, отвъд привидната ретроспекция в стил романтизъм, грубото съвремие изтласква назад илюзиите на рода Родригеш. Оказва се, че сеньор де Соза е станал неволен свидетел на престъпен замисъл от страна на предприемача Мануел де Браш, който има намерение да отстрани братовчедката си Жоана и българина Даниел Валенте, за да стане единствен наследник на старата семейна къща край голям лисабонски булевард, и на нейно място да построи огромен хотел. Неслучайно де Соза се оказва водеща и запомнящата се с безкористност и саможертва фигура във фабулата на „Взрив". Лайтмотивът с детайли тук е изведен фино, носи подтекстов наратив и своеобразно послание за читателя.

В осемте разказа героите са португалци, българи, германци, италианци, които разказват свои преживявания или други истории, на които са неволни очевидци. Случките са удивително разнообразни и кореспондират със заглавието – наративът се развива по време на полет със самолет, на летищата Малпенса, в Милано, на виенското летище, на летище „Портела" в Лисабон, в Берлин, на територията на Лисабон и околностите му, в лисабонски хотели, по площадите Маркеш де Помбал и Росиу, Базилика да Ештрела, дори на яхта по течението на лисабонската река Тежу на път за красивия Ешторил, в Атлантическия океан и край португалския му бряг. В книгата се отличава разказът „Лисабонският странник" –

българин, който дълбоко е погнусен от постъпки на довчерашни приятели и несполуки в живота и кариерата, напуска България и пристига в Лисабон. Под палмите на Авенида да Либердаде един ден той среща странен човек, който е преоблечен като скитник. Непознатият удивително му напомня за Исус Христос, говори му с дълбоки и мъдри слова, успокоява го, а сетне изчезва, сякаш никога не е бил под сенките на вековните палми, край пъстрото множество от чуждестранни туристи. Българинът остава в Лисабон с надеждата да срещне лисабонския странник и този път да го познае истински, а и да преоткрие смисъла на живота си. В разказа с топлота е описан и благият лисабончанин сеньор Франсишку, който помага на българския си приятел в новия му живот, успокоява го. В края на разказа португалецът подава чаша червено вино на българския си приятел с думите: *„Вземи, благословено е, сякаш вкусваш от Христовата кръв! Да пием за Оногова, дето винаги се връща при нас, а ние, смъртните и грешните, все не можем да го познаем и възлюбим. Все не вярваме, и се обърнахме едни срещу други, и станахме зли, агресивни, завистливи, а в гърдите си носим сякаш камъни вместо сърца."* И после добавя сякаш с мъдрите слова на автора: *„Да, трябва да имаме страх, че Той ходи между нас!"* На самия финал на „Лисабонският странник" героят българин изповядва, че е усетил след срещата си с лисабонския странник *„един мек, благ покой"*, който повече не иска да изгуби. И завинаги остава в загадъчния, красив, невероятен Лисабон.

От разказите на проф. Лъчезар Георгиев струи добронамереност и топлота към португалския народ, към обикновените жители на Лисабон, които той добре познава и описва наред с пейзажи от града, река Тежу, околностите, океана – превърнат в символ на копнежа и надеждата по необятното, все още неоткритото и бленуваното. И макар че в книгата присъстват и два разказа от предишната негова книга „Полет до Малпенса", тук те са поднесени с финес, разширени с нова редакция и вече органично вплетени в общата художествена идея.

„Джобни истории на път към океана" е белетристичен сборник с добре обмислени творби, които въпреки трагизма на места, в своята цялост подкрепен и с личните наблюдения и впечатления на автора от негови пътувания по различни краища на Европа, звучи оптимистично, интригува и внушава размисли за смисъла на човешкото битие, за преходния живот и неочакваната смърт, за надеждата, мира и хуманността. Налице са вклинявания с топоси, географски акценти и исторически ретроспекции и привидно, верен на постмодернистичния си стил, писателят сякаш върви по фината и невидима граница между случката, разказа и пътеписното начало. Зачетем ли се обаче по-внимателно, ще открием един интересен и оригинален стил, познат ни от предишните му белетристични сборници „Разкази от „Дълбокото подземие", „Стихия", „Ярост", „Една нощ в Антверпен", „Лице на ангел", но доразвити с нови творчески идеи и послания, където читателят ще намери философски размисъл за преоценка на съвременните човешки ценности; ще открие и своите нови, вълнуващи срещи с все още малко познатата ни Европа и многоликия, безкрайно интересен, вълнуващ и красив свят.

Радостно е, че в рубриката „Авторски страници, литература" мартенският брой (2017) на електронното издание на американските българи в САЩ „**ЕвроЧикаго**" е отделил място за книгата на проф. д-р Лъчезар Георгиев с рецензия на г-н Георги Н. Николов, в която четем: „Действието в разказите се развива основно в любимия на писателя Лисабон и околностите му, а те самите са микс от история и предания, снимки на социалната действителност, пейзажни щрихи, криминални мотиви, лични размисли. Читателят с интерес се

потапя в ритъма на разноезичния мегаполис, служители, туристи, хора от низините. Те обобщават схващанията на Лъчезар за ролята на личността в съвременния XXI век, за психологическата ѝ мотивация в дошли от миналото канони и непредсказуемия днешен ден. За вечния ѝ копнеж към опознаването на мамещия далечен хоризонт и борбата за просъществуване. За нежната любов между Жоана и българина Даниел Валенте, поднесена в „аз" повествование. За мотивацията ѝ да върши полезни за околните неща, или да робува на егоизма и стремежа към обогатяване…"[2]. В същия текст Г. Н. Николов открива и още важни проблеми, разгледани в книгата: „…Върху гоблена на миналото в новото време дишат други поколения, а „джобните истории…" поставят редица въпроси. В какво се изразява хуманността днес и къде да я съзрем? В милостинята за нищия, или в хармонията на обществото? Можем ли да се спасим в мъдрата красота на природата, или сме обречени сред хаоса на съвремието?..."[3] Пак в същата статия г-н Г. Н. Николов акцентира върху психологическото майсторство на Лъчезар Георгиев и допълва, че книгата се чете на един дъх; прави интересен анализ върху многозначността в тълкуването на образите и нейните послания към съвременника. С подобен характер е статията на Георги Н. Николов за „Джобни истории на път към океана" и в българското електронно издание „Литература и общество", № 3 от май 2017 г.[4]

Радостен за писателя е и фактът, че и националните печатни медии в лицето на информационния седмичник „Монитор"[5] и седмичника „Политика"[6] отразиха с подобаващи редакционни отзиви и снимки на лицевата корица книгата „Джобни истории на път към океана". И областният вестник „Янтра Днес" публикува редакционна рецензия за книгата на писателя[7]. Ще си позволя да цитирам фрагмент от отзива за книгата в „Монитор": „Неговите герои са оригинални и запомнящи се, а сюжетите са наситени с разнообразие от места и случки[8].

В заключение бих добавила и още нещо – с разказите си в своите „Джобни истории на път към океана" проф. Лъчезар Георгиев ни отвежда на *другия бряг*, където е могъщата фигура на Христос Властителя от река Тежу, но и там, отвъд видимото, за което бленуват в своите трансцедентни проникновения великите философи. И което сякаш пренася и читателите в едно с благата светлина от тази наглед малка, но проникновена книга[9].

---

[2] **Николов**, Георги. Н. Джобни истории на път към океана: Така е нарекъл новата си книга с разкази Лъчезар Георгиев… – В:: http: //www.eurochicago.com/2017/03/dzobni-istorii/

[3] **Николов**, Г. Н. Цит. съч. // http: //www.eurochicago.com/2017/03/dzobni-istorii/

[4] **Николов**, Георги Н. Джобни истории на път към океана: Така е нарекъл новата си книга с разкази Лъчезар Георгиев… // Литература и общество (Варна), № 3 (50), май 2017, с. 1–2.

[5] Проф. Лъчезар Георгиев разказва „Джобни истории на път към океана". // Монитор, № 6100, 25 – 26 март 2017, с. 45 (страница Книги).

[6] Калейдоскопът на проф. Лъчезар Георгиев. // Политика, № , 24 – 30 март 2017, с. 34 (страница Книгите).

[7] „Джобни истории", вдъхновени от Лисабон, събра в книга проф. Лъчезар Георгиев. // Янтра Днес, № 52 (4660), 16 март 2017, с. 12.

[8] Проф. Лъчезар Георгиев разказва „Джобни истории на път към океана" (Книги). // Монитор, № 6100, 25 – 26 март 2017, с. 45.

[9] Фрагменти от този мой текст със заглавие „На път към читателя" (в публикацията съм посочена като *Стела Валериева*) беше любезно публикуван от органа на СБП „Словото днес", № 12 (861), 30 март 2017, с. 10. В настоящия брой на сп. „Издател" обаче текстът на рецензията е разширен и допълнен.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ДЪЛГИЯТ ПЪТ КЪМ ОКЕАНА – НАДЕЖДА ЗА ПО-ДОБЪР И ХУМАНЕН СВЯТ
в новата книга на Лъчезар Георгиев „Джобни истории на път към океана”

Кремена Попова

THE LONG WAY TO THE OCEAN – HOPE OF BETTER AND HUMAN WORLD
In the new book by Lachezar Georgiev “Pocket stories about the way to the ocean”

Kremena Popova

The text is an article by Assistant Professor Kremena Popova, a professor of Portuguese language at the St. Cyril and Methodius University of Veliko Tarnovo, for the collection of short stories “Pocket stories about the way to the ocean” (Sofia: AN-DI, 2017. – 184 p. – Ill.) by Professor Lachezar Georgiev PhD. Information on other reviews of the same book in national and regional print media: the regional newspaper Yantra Dnes (***Yantra Today***) – Veliko Tarnovo, the regional newspaper „Gledishta” (***Views today***) – Razgrad, the national daily ***Monitor*** – Sofia, the national weekly „Politica” (***Politics***) – Sofia, the national weekly „Slovoto Dnes” (***The Word Today***). The premiere of the collection of stories “Pocket stories on the way to the ocean” at the Regional Library “Professor Boyan Penev” – Razgrad and the publication about the regional newspaper “Views Today” is also noted. At the end of the article is a summary of the Portuguese language that Kremena Popova made in the book of Professor Lachezar Georgiev “Pocket Stories about the way to the ocean”.

Key words: book, ocedn, stories, riviews, Lisbon, writer, author

Излезе от печат белетристичният сборник „Джобни истории на път към океана” (София: АН-ДИ, 2017. – 184 с.) от университетския преподавател и писател професор д-р Лъчезар Георгиев, член на Съюза на българските писатели. Книгата е осъществена от столичното издателство „АН-ДИ” на атрактивен малък формат, който кореспондира със заглавието и с творческите послания на автора, с четивен шрифт и няколко илюстрации към текста. В края са добавени резюмета на английски и португалски език[1].

Пребивавал няколко пъти в Лисабон, Лъчезар Георгиев отлично познава интериора на града, описва интересни пейзажи, атрактивни места от португалската столица и нейните околности, сред които се развиват динамично поднесени сцени, на път, на брега или на яхта в самия океан. Разказите от книгата са написани с увлекателен и емоционален – присъщ за автора им стил. Според публикацията на Златина Димитрова в областния информационен всекидневник „Янтра Днес”: „В тях [в разказите от книгата на Л.Г. – б.а] може да се открие дълбок размисъл за изконни човешки ценности”[2] и цитира проф. Лъчезар Георгиев, който споделя: „Героите в осемте разказа са португалци, българи, германци, италианци, разказващи свои преживявания или други истории, на които са станали неволни свидетели. Действието се развива на борда на самолет, на летищата Малпенса, в Милано, на виенското летище, на летище „Портела” в Лисабон, в Берлин, на територията на Лисабон и околностите му, в лисабонски хотели, по площадите *Маркеш де Помбал* и *Росиу*, *Базилика да Еитрела*, на борда на

[1] **Георгиев**, Лъчезар. Джобни истории на път към океана: Разкази. – София: изд. АН-ДИ, 2017. – 184 с. : с ил.

[2] **Димитрова**, Златина. „Джобни истории“, вдъхновени от Лисабон, събра в книга проф. Лъчезар Георгиев. // Янтра днес, № 52 (4660), 16 март 2017, с. 12.

яхта по течението на река Тежу на път за Ешторил, в Атлантическия океан и край португалския му бряг"[3]. В същата публикация Зл. Димитрова изтъква, че по-голямата част от разказите са публикувани в различни литературни издания и сочи, че „Лисабонският странник" от същата книга излиза „за първи път в Чикаго"[4]. Може да допълним, че този разказ от книгата на Л. Георгиев е публикуван във вестника на българската общност в Чикаго „България 21", излизащ в печатно тяло и електронна версия[5]. Рецензия за „Джобни истории на път към океана излиза и в столичния орган на СБП „Словото Днес"[6].

„Лисабонският странник" от белетристичния сборник на проф. Л. Георгиев впечатлява публиката в Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев" – Разград, дошла за премиерата на „Джобни истории на път към океана" на 19 април 2017 г. Тук писателят топло е посрещнат лично от директора на РБ „Проф. Боян Пенев" г-жа Женета Александрова и аплодиран от публиката; представител на библиотеката прочита с емоционален и артистичен изказ и откъс от разказ. Репортаж от срещата е публикуван в областния вестник „Гледища Днес" от Димитър Петров, водещ премиерата и цялостното поднасяне пред разградската аудитория на творческия портрет на проф. Л. Георгиев: „Любопитството и вниманието към представения сборник разкази бе подсилено с откъс от един от емблематичните текстове в книгата „Лисабонският странник". В него българин, дълбоко разочарован и омерзен от неудачи и врагове в кариерата си, напуска родината и пристига в Лисабон, където един ден на алеите под палмите на прочутия лисабонски булевард Авенида да Либердаде среща мъж, преоблечен като скитник. Непознатият странник поразително прилича на Исус Христос и говори с дълбоки и мъдри слова, а после изчезва като привидение. Българинът решава да остане в Лисабон, с надеждата да срещне Бог отново и този път да го познае истински, а и да преоткрие смисъла на живота си."[7]. По-нататък г-н Димитър Петров (който от години ръководи успешно отдела за Връзки с обществеността на разградската регионална библиотека) отбелязва в пространната си публикация (с няколко снимки от мястото на събитието) за представянето на проф. Лъчезар Георгиев пред читателите си от Разград и региона: „В задушевен разговор с професор Георгиев той сподели, че „Джобните истории…" поставят редица въпроси. В какво се изразява хуманността днес и къде да я съзрем? В милостинята за нищия, или в хармонията на обществото? Можем ли да се спасим в мъдрата красота на природата, или сме обречени сред хаоса на съвремието?"[8] Не бива да отминаваме и изразеното от самия автор задоволство от радушното посрещане на разградска земя, от великолепната организация, направена от ръководството и екипа на РБ „Проф. Боян Пенев", както и удовлетворението му от множеството зададени въпроси, на които той е отговорил задълбочено и е представил своята житейска позиция. Разбира се, по време на срещата читателите са се заинтересували и от научната продукция на проф. д-р Л. Георгиев, и по-специално от монографията му „Книгоиздаването в България: 1806–1944" и от „Пътища на детската книга", издадена през 2015 г. в съавторство с д-р Стела В. Георгиева. Столичният седмичник „Политика" излиза с редакционния отзив „Калейдоскопът на проф. Лъчезар Георгиев", в който се отбелязва: „Размисли за смисъла на живота, вярата и човечността внушава книгата на проф. Лъчезар Георгиев „Джобни истории

[3] **Димитрова**, Зл. Цит. съч. // Янтра днес, № 52 (4660), , 16 март 2017, с. 12.

[4] **Димитрова**, Зл. Цит. съч. // Янтра днес, № 52 (4660), , 16 март 2017, с. 12.

[5] **Георгиев,** Лъчезар. Лисабонският странник. // България21(Чикаго:САЩ). <http://www.bulgaria21.net/2015/09/lissabon-stranger/>

[6] **Валериева**, Стела. На път към читателя . // С л о в о т о Д н е с, № 12 (861), 30 март 2017, с. 10.

[7] **Петров**, Димитър. Джобни истории на път към океана" на Лъчезар Георгиев в Регионална библиотека. // Г л е д и щ а Днес (Разград),) 45 (9867), 24 април 2017, с. 7.

[8] **Петров**, Д. Цит. съч.. // Г л е д и щ а Днес (Разград), 45 (9867), 24 април 2017, с. 7.

на път към океана" (ИК „АН-ДИ"). Тя включва осем разказа, в които са пресъздадени впечатления на автора от пътуванията му из Европа. Неговите герои са оригинални и запомнящи се, а сюжетите са наситени с разнообразие от места и случки. В творбите на проф. Георгиев има богат калейдоскоп от личности – българи, португалци, германци, италианци. Те споделят свои преживявания, които ни отвеждат из градове, Атлантическия океан и романтичния бряг на Португалия: „в особена реалност на границата между измисленото и реалното, португалските традиции и суровия урбанизиран и глобализиран свят", посочва писателят"[9]. С подобен характер е редакционният отзив и на в. „Монитор"[10]

Нека добавим и още нещо за самата книга на проф. Л. Георгиев, където срещите с непознатото се оказват и своеобразно пътуване към хуманността, към надеждата за по-добър и по-красив свят. Интересно структурираната композиция на „Джобни истории на път към океана" включва предговор от автора „Встъпителни думи", осем разказа и завършва със заключителните „Финални акорди", където писателят дава допълнителни сведения за своите герои и последвалите събития. В сборника са включени библиографски бележки; налице е справка за художествените книги на автора, поместени са и удобни за ползване от читателя справочни бележки „Непознати думи, изрази и имена". Увлекателна интрига с неочаквани и динамични обрати и психологически уплътнени характери, ретроспекции и съвременни сюжети изпълват разказите на белетристичния сборник. Тематично свързани с общи герои са първите три разказа. С много симпатия е изграден образът на сеньор Габриеле де Соза – станал в третия разказ „Взрив" неволен свидетел на престъпен замисъл от страна на предприемача Мануел де Браш, жадуващ да отстрани братовчедката си Жоана и българина Даниел Валенте, за да се превърне в единствен наследник на старата семейна къща край големия лисабонски булевард „Кампо Гранде", а на нейно място да построи огромен хотел. Габриеле де Соза жертва живота си, за да спаси Жоана и Даниел. В разказа „Взрив" тъга, философски послания и динамична фабула са умело вплетени чрез детайли, пряка реч, вътрешен монолог.

Верен на почерка от предишните си белетристични книги, Лъчезар Георгиев сякаш върви по фината и невидима граница между случката, разказа и пътеписното начало, продължавайки достигнатото от художественодокументална книга „На брега на Лисабон" и белетристичните си сборници „Дом на кръстопът, „Самотна птица", „Разкази от дълбокото подземие", „Стихия", „Ярост", „Една нощ в Антверпен", „Полет до Малпенса", „Лице на ангел". Самият избор на джобния формат на изданието, в унисон със заглавието и идеята, в първите страници сякаш опитва да подведе читателя, че държи в ръка лека, забавна и пътеписна белетристика. По-нататък обаче се оказва, че усещането е за стойностна книга с психологически уплътнени и дълбоко проникновени образи. „Джобни истории на път към океана", въпреки драматизма и в едно с умело вплетените личните впечатления на автора от негови пътувания из Европа и в Португалия, е книга, която интригува, внушава размисли за смисъла на човешкото битие, за надеждата, мира, хуманността, при това написани в оригинален и четивен стил, в който читателят ще намери герои и места, които да обикне, да се развълнува и да се зареди с оптимизъм. В разказите на Лъчезар Георгиев се откроява и топло чувство към народа на Португалия, към обикновените жители на Лисабон и неговите околности, които познава отлично и описва с неприкрит възторг и уважение, превръщайки ги в символи на приятелството между народите; на копнежа и надеждата към необятното, мечтаното; на хуманността и надеждата за по-добър свят – при това поднесени с финес, органично вплетени в художествената концеп-

[9] Калейдоскопът на проф. Лъчезар Георгиев (*Книгите*). // П о л и т и к а, № 669, 24 – 30 март 2017, с. 34.

[10] Проф. Лъчезар Георгиев разказва „Джобни истории на път към океана" (*Книги*). // М о н и т о р, XIX, № 6100, 25 – 26 март 2017, с. 45.

ция на писателя. Увлекателно и емоционално написани, разказите от „Джобни истории на път към океана" носят в себе си четивен заряд, интригуват, увличат, примамват читателя със своеобразното си пътуване към хуманността, мира и надеждата.

Някои писани в навечерието, други непосредствено след 60-годишния юбилей на проф. Лъчезар Георгиев, разказите от „Джобни истории на път към океана" са проекция на своеобразните творчески послания на автора към читателите, към техните копнежи, надежди, желания за по-щастлив, красив и хуманно уреден свят, при това изразени с един приятен език и стил, докосващи най-чувствителните струни в човешката душа[11].

R E S U M O

Histórias de Bolso no caminho para o oceano

Lachezar Georgiev Georgiev

A coletânea de contos "Histórias de Bolso no caminho para o oceano"(Sofia: AN-DI, 2017. – 184 p.) do escritor búlgaro **Lachezar Georgiev Georgiev** (membro da União dos Escritores Búlgaros) é composta por um prefácio do autor intitulado "Notas introdutórias", por oito contos: *A Chave do Coche do Papa Clemente XI*, *Encontro à porta da Basílica da Estrela*, *Rebentamento*, *Além do Azul, Na Torre de Belém*, *A Lembrança*, *O Estranho de Lisboa*, *Tiro à Queima-roupa*, *Desembarque*, terminando com um posfácio intitulado "Acordes finais" em que o autor dá informações elucidativas sobre os seus personagens e os eventos posteriores. O livro inclui ainda "Notas bibliográficas relativas aos contos publicados nesta coletânea de Lachezar Georgiev Georgiev"; "Livros de ficção da autoria de Lachezar Georgiev Georgiev"; notas de referência "Palavras, expressões e nomes desconhecidos".

Enredos empolgantes, reviravoltas inesperadas, uma trama divertida, um esquadrinhar intensivo da mente dos personagens é o que distingue estes contos. Os três primeiros contos são tematicamente relacionados e têm personagens em comum. Os personagens dos oito contos são portugueses, búlgaros, alemães, italianos. Eles contam umas experiências suas ou histórias cuja testemunha involuntária se tornaram. À ação nîs contos desenrola-se a bordo de um avião, no aeroporto de Malpensa, em Milão, no aeroporto de Viena, no aeroporto de Portela, em Berlim, em Lisboa e nos seus arredores, em hotéis lisboetas, na praça de Marquês de Pombal e no Rossio, na Basílica de Estrela, a bordo de um iate no rio Tejo a caminho para Estoril, no Oceano Atlântico e no litoral português.

No livro avulta de modo particular o conto "O Estranho de Lisboa" em que um búlgaro, desiludido com problemas no seu antigo emprego, deixa a sua terra natal e chega a Lisboa onde um dia, sob as palmeiras da Avenida da Liberdade, encontra um homem vestido à vagabundo. O estranho que faz lembrar de maneira fascinante Jesus Cristo, depois de proferidas umas palavras marcantes cheias de sabedoria, desaparece como um fantasma. O búlgaro decide ficar em Lisboa, na esperança de voltar a encontrar Deus e desta vez conhecê-lo verdadeiramente. Neste conto é representada também a figura simpática do senhor Francisco, um português que ajuda o seu novo amigo búlgaro na vida nova dele.

Nos dois primeiros contos, o Gabriel de Sousa ajuda o fotógrafo búlgaro mais novo, o Daniel Valente, a colocar um medalhão com a imagem da Virgem com o Menino no coche do Papa Clemente XI num museu conhecido em Lisboa para suprimir os entraves à felicidade da jovem beleza Joana Rodrigues e da sua família da pequena nobreza muito honrada. Nos três primeiros contos, é apresentado também o amor entre a Joana e o Danny Valente. No terceiro conto, "Rebentamento", o senhor Gabriel de Sousa torna-se testemunha involuntária de um desígnio criminoso por parte do primo Manuel de Brás, um empresário que quer eliminar o búlgaro e a Joana para se tornar o herdeiro único da casa antiga de família e construir no seu lugar um enorme hotel. O Gabriel de Sousa sacrifica a sua vida para salvar a Joana e o Daniel Valente.

Tendo ficado várias vezes em Lisboa, o Lachezar Georgiev conhece perfeitamente o ambiente lisboeta, descreve paisagens cativantes, sítios atraentes da capital portuguesa e dos seus arredores.

Graças à escrita arrebatante e emocional, os contos de "Histórias de Bolso no caminho para o oceano" lêem-se de um só fôlego. Neles, o leitor descobre uma reflexão sobre valores humanos primordiais e os encontros comoventes com o desconhecido são, além do mais, uma espécie de viagem para a humanidade e a esperança de um mundo melhor.

[11] С разрешение на ас. Кремена Попова, преподавател по португалски език във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий", тук публикуваме направения от нея превод на португалски език в книгата на проф. Лъчезар Георгиев „Джобни истории на път към океана". – Бел. ред.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ВЪЗМОЖНО ЛИ Е РЕГУЛИРАНЕ НА АВТОМАТИЗИРАНОТО ПРОФИЛИРАНЕ ЧРЕЗ ПРАВОТО НА СОБСТВЕНОСТ?

Мартин Захариев

IS IT POSSIBLE TO REGULATE AUTOMATED DATA PROFILING BY THE RIGHT TO PROPERTY?

Martin Zahariev

Automated data profiling is a relatively new concept for the information society. It consists of automated processing of data for analysis or prediction of certain personal aspects of the natural persons as a basis for further decision-making. With the adoption of the General Data Protection Regulation profiling was regulated at EU level. The present article analyzes the possibility to regulate profiling by the right to property – the logic behind the proprietary theories, their advantages and disadvantages.

Key words: automated data profiling, right to property, propertisation of personal data, advantages and disadvantages

Автоматизираното профилиране е относително ново явление за информационното общество. То се изразява в обработката на данни (в т.ч. и на лични данни) по автоматизиран път с цел генерирането на анализ или прогноза (профил) за дадени личностни характеристики на физическите лица (лични предпочитания, надеждност, поведение, икономическо състояние и т.н.). Генерираните по автоматизиран път профили служат за вземането на редица решения, пораждащи правни последици или съществено засягащи лицата, за които се отнасят данните (напр. отпускане на кредити, наемане на работа, генериране на персонализирани търговски оферти, анализ на различни рискове, борба с измамите и укриването на данъци, противодействие на престъпността и тероризма и т.н.). Дълго време на ниво право на ЕС не съществуваше единна дефиниция[1] за автоматизираното профилиране, а единствената релевантна разпоредба бе чл. 15 от Директива 95/46/ЕО[2], регулираща забраната за индивидуални автоматизирани решения. С приемането през май 2016 г. на законодателен пакет на ниво ЕС относно защитата на личните данни (приети бяха Регламент 2016/679 (Общ регламент за защита на личните данни)[3], Директива 2016/680[4] и Директива 2016/681[5], намиращи приложение в сферата на наказателното преследване), **автоматизираното профилиране получи по-детайлна регламентация**.

Автоматизираното профилиране бе легално дефинирано като *„всяка форма на автоматизирано обработване на лични данни, изразяващо се в използването на лични данни за оценяване на определени лични аспекти, свързани с физическо лице, и по-конкретно за анализиране или прогнозиране на аспекти, отнасящи се до изпълнението на професионалните задължения на това физическо лице, неговото икономическо състояние, здраве, лични предпочитания, интереси, надеждност, поведение, местоположение или движение“*[6]. Разширен бе териториалният обхват на Регламента, като той ще се прилага спрямо администратор/обработващ данните, установен извън ЕС, ако осъществява наблюдение на поведението на субекти на данни, доколкото това поведение се проявява в рамките на Съюза.

Регламентирани бяха основанията, при които профилирането е допустимо: (i) необходимост за сключването/изпълнението на договор между субект на данни и администратора, (ii) разрешение от правото на Съюза/на държава членка, приложимо спрямо администратора, при наличие на подходящи мерки за защита на правата, свободите и легитимните интереси на субекта на данните, (iii) изрично съгласие на субекта на данни.

Доразвити бяха и правата на субектите на данни при профилиране като (i) право да не бъде обект на решение, основано на автоматизирано обработване на данни, пораждащо правни последствия или засягащо го също толкова значително (освен при предвидените основания за допустимост на профилирането), (ii) правото на човешка намеса от страна

на администратора, (iii) правото да изрази гледната си точка, (iv) право да оспори решението, (v) право на възражение срещу обработването на личните данни (включително профилиране), необходимо за изпълнението на задача от обществен интерес/ за упражняването на официални правомощия на администратора, за целите на легитимните интереси на администратора/трето лице или за целите на директния маркетинг, (vi) право на информация за използваната логика при профилирането и последствията от такава обработка. Въведена бе забрана за профилиране въз основа на чувствителни данни (освен при определени лимитативно изброени изключения) и за профилиране спрямо дете.

Създадено бе задължение за администратора (i) да използва подходящи математически или статистически процедури за профилирането, да прилага съответните технически и организационни мерки, за да гарантира, че факторите, които водят до неточности в личните данни, се коригират, а рискът от грешки се свежда до минимум; (ii) да предоставя информация на субекта на данните за съществуването на автоматизирано вземане на решения, включително профилиране; (iii) да съдейства за упражняването на правата на субекта на данни (в т.ч. и при профилиране); (iv) да предоставя информация относно действията, предприети във връзка с искане по упражняване на права на субекта на данни (в т.ч. и при профилиране); (v) да извършва оценка на въздействието при профилиране.

Предвидена бе възможност Европейски комитет по защита на данните да издава насоки, препоръки и най-добри практики за допълнително уточняване на критериите и условията във връзка с решенията, основани на профилиране. Въведено бе административно наказание „глоба“ или „имуществена санкция“ в размер до по-високата сума измежду 20 000 000 EUR или до 4% от общия годишен световен оборот (за предприятия) за предходната финансова година за нарушение на правилата относно автоматизирано вземане на индивидуални решения, включително профилиране. **В този смисъл, автоматизираното профилиране в дългосрочен план бе обвързано с режима на защита на личните данни.**

Периодично обаче в теорията се поставя въпросът възможно ли е признаването на право на собственост върху личните данни, а така съответно и автоматизираното профилиране да се регулира през призмата на собственическите правоотношения. Разновидност на тези концепции са теориите за признаването на права на интелектуална собственост върху профилите, създавани при автоматизираното профилиране[7]*. Настоящото изложение има за цел да изследва предимствата и недостатъците от признаването на собственост върху личните данни респ. върху профилите, създавани при автоматизирано профилиране. Подобно изследване е особено актуално в светлината на реформата в ЕС в сферата на защитата на личните данни, чиито нови правила ще започнат да се прилагат от май 2018 г. Ето защо, от особена важност е да се отговори на въпросите в правилна посока ли се движи европейският законодател при регламентиране на новите явления в информационното общество или е необходим радикално нов подход при регламентиране на защитата на личните данни.*

Посочените теории за признаване на правото на собственост върху личните данни са характерни преди всичко за американската литература, доколкото в САЩ за разлика от ЕС липсва единна регулаторна рамка за защита на личните данни, а защитата на личните данни се разглежда на плоскостта на защитата на потребителите в отделни области. Наред с това, в САЩ няма и единен надзорен орган, овластен да действа в тази сфера (подобно на КЗЛД в България), а органът с най-големи правомощия е американската Федерална търговска комисия[8][9].

Логиката зад подобни теории е, че хората следва да притежават информацията, отнасяща се за тях, и като притежатели на собственост ще са в състояние да я контролират[10]. Поддръжниците на подобни теории[11] се аргументират с това, че собствеността е била позната на хората и се е търгувало с нея много преди да се появят институциите и държавата и в този смисъл, признавайки имуществени права върху личните данни, ще се постигне един по-естествен и саморегулиращ се механизъм за уреждане на отношенията в информационното общество[12]. Нещо повече, според посочените теории, доколкото частната собственост се свързва с власт (върху нещо – бел. авт.), то с признаването на собственост върху личните данни властта и контролът върху тях ще се прехвърлят у субектите на данни[13].

Ако се възприеме посочената теория, по отношение на личните данни и тяхната обработка в електронна среда ще бъде достъпна цялата система от механизми за защита на правото на собственост,

включително и действието на това право спрямо всички (*erga omnes)*. Последното е от особено значение в контекста на усложнените отношения, които възникват в информационното общество при поддържането на големите масиви от данни и при автоматизираното профилиране. Също така субектът на данните ще бъде освободен от задължението да търси къде в сложната верига от отношения при профилирането е извършено нарушение на режима за обработка на лични данни. Вместо това лицето ще може да насочи своите претенции срещу всяко лице, за което има данни, че извършва нарушение на правата му. Подобен вещноправен подход за защита на личните данни някои автори наричат „признаване на собственост върху личните данни" (на английски език *propertisation of personal data*)[14].

Тази концепция се основава на разбирането, че правата на собственост трябва да отговарят на определени практически нужди, които възникват в дадено общество[15]. В този смисъл, след като в развитието на обществото възникват нови обекти (ценности), правото трябва да намери най-подходящия механизъм да ги защити. Така в еволюцията на държавата и правото постепенно възникват авторските права върху произведения на литературата, изкуството, науката и компютърните бази данни; правата върху обекти на индустриалната собственост (търговски марки, патенти и полезни модели, промишлен дизайн и др.), правата върху имена на домейни и т.н. И след като основният ресурс в съвременното информационно общество е именно информацията, то правният механизъм за защита на тези данни, които засягат човешката личност (личните данни), е да се признае право на собственост върху тях.

Признаването на права върху обекти в електронната среда не е новост. В сравнителен план закрила на онлайн ресурсите, предимно в областта на наказателното право, се предоставя в някои юрисдикции като Република Корея, Тайван и Хонг Конг[16].

Ако се прибегне до подобен подход по отношение на личните данни обаче, трябва да се отчете същественото различие между разбирането за собственост в континентална Европа и в страните от англосаксонската правна система. Доколкото в континентална Европа вещните права са изчерпателно уредени в закона, то възприемането на подобен подход по отношение на личните данни би означавало закрепването на правата върху тях на законово равнище. В същото време, поради съществената роля, която има съдебната практика в англосаксонското право, вещноправна защита на личните данни би могла да бъде прокарана чрез съдебни решения (т.нар прецеденти)[17].

Признаването на право на собственост върху личните данни обаче **се критикува** от някои автори. На първо място, по отношение на профилите се посочва следното: *„макар и да са съпоставими с базите данни като обекти на интелектуалната собственост, съвкупностите от лични данни за едно лице* ***не са акт на творческа дейност****, която да доведе до създаването им, а отразяват изградени вкусове, предпочитания и нагласи и съответно не могат да бъдат причислени към категорията на обектите на интелектуалната собственост"*[18]. Наред с това, дори теоретично да е възможно признаването на право на интелектуална собственост върху профилите в частния сектор, неясен ще бъде статутът на профилите, създадени при използване на профилирането за противодействие на престъпността и тероризма. Доколкото използването на профилирането в тези сфери изрично се признава от ЕС (правила за профилирането в тези области се съдържат в Директива 2016/680 и Директива 2016/681), създаването на различни режими за профилирането в частния и публичния сектор само би затруднило регламентирането на профилирането вместо да го улесни.

На следващо място, в литературата се посочва, че признаването на права на собственост върху какъвто и да е вид информация е ***несъвместимо със свободата на словото***[19]. Фактите са строителните блокове на изразяването и на самото знание[20]. Признавайки право на собственост върху фактите, се стига до разбирането, че фактите могат да бъдат частна собственост и че притежателят на даден факт има право да ограничи използването на този факт, което противоречи на свободата на словото[21]. У нас възприемането на подобна концепция би противоречало на т.нар. „комуникационни права и свободи", гарантирани от чл. 39-41 от Конституцията на Република България, като правото да се изразява и разпространява мнение чрез различни средства; забраната за цензура на печата и електронните медии; правото да се търси, получава и разпространява информация[22]. Както е посочил и Конституционният съд на Република България, *„самият конституционно установен ред, а негова същност е демократичният процес, се крепи върху информираното мнение на публиката"*[23].

В този смисъл, само информираният гражданин може ефективно да участва в обществените и демократични процеси[24]. Поради това и признаването на собственост върху каквато и да е информация, в т.ч. и лични данни, би противоречало на установения в България конституционно правен ред.

Недостатък на имуществените теории, целящи признаването на собственост върху личните данни, може да бъде открит и в ***самата същност на собствеността***. Тя съществува, за да бъде обект на сделки, т.е. да бъде отчуждавана[25]. Вещното право (в широк смисъл) дава на собствениците възможността да продадат или лицензират своята собственост[26]. Ако разпореждането с дадено благо е забранено, това е направено с дадена цел, т.е. това е изключение от общия режим на вещните права. Така например в България съществува изключителна държавна собственост, която е извадена извън гражданския оборот, т.е. нейното отчуждаване е забранено по съображения, свързани с обществения интерес[27]. Ето защо признаването на собственост върху личните данни няма да ограничи тяхното събиране, а единствено ще го легализира[28]. Нещо повече, контролът върху личните данни няма да бъде у субекта на данни, а у лицето, на което те ще бъдат отчуждени под някаква форма[29]. Така вместо да се постигне по-голяма защита на правата на субектите на данни, ще се стигне до масовото им събиране от лица, които имат интерес да ги обработват с цел извличане на нови знания от тях[30].

В заключение: предвид сериозните рискове, които крият имуществените теории за личните данни, възприемането на такъв съвършено нов подход за регулиране на автоматизираното профилиране в Европа далеч не е най-правилното решение. Това обуславя регулирането на автоматизираното профилиране чрез правилата за защита на личните данни. Множество са и аргументите в подкрепа на това разбиране – профилирането е понятие на правото на защитата на личните данни; то е имманентно свързано с обработването на данни, идентифициращи физическите лица или разкриващи наличието на дадени характеристики у физическите лица; режимът на защитата на личните данни може да се приложи още на етапа на събиране на данни и тяхната обработка с автоматизирани средства с цел профилиране; правилата за защита на личните данни винаги се прилагат само и единствено на основание наличието на обработка на такива данни[31]. Не на последно място, регулирайки профилирането чрез правилата за защита на личните данни, европейският законодател ще запази и достиженията на правоприлагането по Директива 95/46 и националните закони, които я имплементират, а това в крайна сметка ще съответства и на установените традиции на държавите членки по повод защитата на личните данни.

БЕЛЕЖКИ И ЦИТИРАНА ЛИТЕРАТУРА

[1] Българското законодателство е много напредничаво в това отношение. Легална дефиниция на профилирането се съдържа в чл. 12, т. 1 от Наредба № 1 от 30.01. 2013 г. за минималното ниво на технически и организационни мерки и допустимия вид защита на личните данни. Посочената разпоредба определя профилирането като *„систематизиране и оценка на лични аспекти, свързани с дадено физическо лице (профилиране), за анализиране или прогнозиране, по-специално на неговото икономическо положение, местоположение, лични предпочитания, надеждност или поведение, която се основава на автоматизирано обработване и на чието основание се вземат мерки, които пораждат правни последици за лицето или го засягат в значителна степен“*.

[2] ДИРЕКТИВА 95/46/ЕО НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 24 октомври 1995 г. за защита на физическите лица при обработването на лични данни и за свободното движение на тези данни, Обн. Официален вестник на Европейския съюз, OJ L 281, 23.11.1995 г.

[3] РЕГЛАМЕНТ (ЕС) 2016/679 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни и относно свободното движение на такива данни и за отмяна на Директива 95/46/ЕО (Общ регламент относно защитата на данните), Обн. Официален вестник на Европейския съюз, OJ L 119, 04.05.2016 г.

[4] ДИРЕКТИВА (ЕС) 2016/680 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 27 април 2016 г. относно защитата на физическите лица във връзка с обработването на лични данни от компетентните органи за целите на предотвратяването, разследването, разкриването или наказателното преследване на престъпления или изпълнението на наказания и относно свободното движение на такива данни, и за отмяна на Рамково решение 2008/977/ПВР на Съвета, Обн. Официален вестник на Европейския съюз, OJ L 119, 04.05.2016 г.

[5] ДИРЕКТИВА (ЕС) 2016/681 НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И НА СЪВЕТА от 27 април 2016 г. относно използването на резервационни данни на пътниците с

цел предотвратяване, разкриване, разследване и наказателно преследване на терористични престъпления и тежки престъпления, Обн. Официален вестник на Европейския съюз, OJ L 119, 04.05.2016 г.

[6] За някои от недостатъците на така формулираната легална дефиниция вж. **Zahariev, M.** The evolution of EU data protection law on automated data profiling. // *Privacy in Germany. Datenchutz and Compliance*, 2017, 02.17, p. 75–76.

[7] Повече за разглеждането на пазарното поведение на лицата като потенциален обект на интелектуалната собственост вж. **Драганов, Ж.** Обекти на интелектуалната собственост. София, изд. Сиби, 2016, с. 70

[8] На английски език Federal Trade Commission. Уебсайтът ѝ е достъпен на следния интернет адрес: https://www.ftc.gov/

[9] Повече за тенденциите в областта на защитата на личните данни в САЩ вж. **Raul, A. C., Manoranjan, T. D., Mohan, V. K.,** United States. // *The Privacy, Data Protection and Cybersecurity Law Review, Second edition,* editor Raul, A. C., Law Business Research Ltd., London, 2015, с. 363–394

[10] **Kang, J.** Information Privacy in Cyberspace Transactions. // *Stanford Law Review,* 1998, Vol. 50, 1193, с. 1246–1249.

[11] За подробен анализ на различните възгледи за признаване на право на собственост върху личните данни вж. **Litman, J.** Information Privacy/Information Property. // *Stanford Law Review*, 2000, Vol. 52, с. 1289–1290

[12] Ibid, p. 1292.

[13] Ibid, p. 1293.

[14] В този смисъл вж. **Purtova, N.** Property in Personal Data: Second Life of an Old Idea in the Age of Cloud Computing, Chain Informatisation, and Ambient Intelligence. // *Computers, Privacy and Data Protection: an Element of Choice*, editors: Gurtwirth, S.; Poullet, Y.; De Hert, P. and Leenes, R., Springer Science + Business Media B.V., 2011, p. 50 et seq.

[15] Така **Gordley, J.** Foundations of Private Law: Property, Tort, Contract, Unjust Enrichment, Oxford University Press; 1 edition, 2006.

[16] В своята статия Virtual Property, поместена в сп. Boston University Law Review, Бр. 85, 2005, с. 1048–1102, Joshua Fairfield анализира защитата, която се дава в тези юрисдикции по отношение на онлайн ресурси. Авторът застъпва тезата за признаването на право на собственост върху обекти, които се намират в киберсреда – домейни, URL, уебсайтове, имейл акаунти. Според него възприемането на подобна концепция ще позволи отграничаването на обектите на интелектуалната собственост от обектите в електронна среда (това, което авторът нарича „компютърен код“). Авторът добавя, че признаването на такъв вид собственост ще допринесе за развитието на социалните, медицинските, търговските и културните промени в обществото.

[17] За различните концепции по отношение на правото на собственост и възможностите за закрила на личните данни в континентална Европа и англо-саксонското право âæ **Purtova, N.** Property in Personal Data: Second Life of an Old Idea in the Age of Cloud Computing, Chain Informatisation, and Ambient Intelligence. // *Computers, Privacy and Data Protection: an Element of Choice,* editors: Gurtwirth, S.; Poullet, Y.; De Hert, P. and Leenes, R., Springer Science + Business Media B.V., 2011, 54–55, както и **Akkermans, B.** The Principle of Numerus Clausus in European Property Law, Antwerp – Oxford – Portland: Intersentia, 2008.

[18] **Драганов, Ж.** Обекти на интелектуалната собственост. София, изд. Сиби, 2016, с. 70.

[19] **Branscomb, A.** W. Who Owns Information? From Privacy to Public Access, Basic Books, 1994, p. 177–186.

[20] **Litman, J.** Information Privacy/Information Property. // *Stanford Law Review*, 2000, Vol. 52, p. 1294.

[21] Повече по въпроса вж. в **Litman, J.** Information Privacy/Information Property. // *Stanford Law Review*, 2000, Vol. 52, p. 1294. Авторката развива теорията, че частната собственост върху фактите би противоречала на Първата поправка и съдебната практика по нея.

[22] Повече за тези права и тяхното значение вж. **Стойчев, С.** Конституционно право. Пето допълнено издание. София, изд. Сиела, 2002, с. 247–249.

[23] Решение № 7 от 4.VI.1996 г. на Конституционния съд на Република България по конституционно дело № 1/96 г., Обн., ДВ, бр. 55 от 28.06.1996 г.

[24] **Стойчев, С.** Конституционно право. Пето допълнено издание. София, изд. Сиела, 2002, с. 249.

[25] **Litman, J.** Information Privacy/Information Property. // *Stanford Law Review*, 2000, Vol. 52, p. 1295.

[26] Ibid.

[27] По силата на чл. 18, ал. 1 КРБ изключителна държавна собственост са подземните богатства, крайбрежната плажна ивица, републиканските пътища, както и водите, горите и парковете с национално значение, природните и археологическите резервати, определени със закон.

[28] **Litman, J.** Information Privacy/Information Property. // *Stanford Law Review*, 2000, Vol. 52, p. 1301.

[29] Ibid, p. 1303.

[30] Повече за недостатъците на имуществените теории вж. **Samuelson, P.** Privacy as Intellectual Property. // *Stanford Law Review,* 2000, Vol 52, p. 1136–1146.

[31] **Zahariev, M.** The evolution of EU data protection law on automated data profiling. // *Privacy in Germany. Datenchutz and Compliance*, 2017, 02.17, S. 73.

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ПРОЩАЛНО СЛОВО
за професор д.ф.н. Георги Василев

FAREWELL SPEECH
for Professor Doctor of Philological Sciences Georgi Vassilev
by Kristina Varbanova-Dencheva

Скъпи опечалени близки,
колеги и приятели,

С покруса посрещнахме вестта за кончината на професора – учен, преподавател, колега и приятел – доктора на филологическите науки
Георги Вълчев Василев

Георги Вълчев Василев е завършил френска филология в СУ „Св. Климент Охридски“ и е преминал оценка по най-високите критерии за придобиване на научни степени и звания. Георги Василев е доктор по философия от 1974 г., доктор на филологическите науки от 2000 г., старши научен сътрудник II степен (доцент) и професор по културология и филология. От 2007 г. е на основен щат като професор в УниБИТ, където за изминалите 10 години, включително и до края на 2016 г. преподаваше задължителни, избираеми и факултативни дисциплини в областта на старата българска литература, богомилството, медиите и българската диаспора в света, медиатеки, разследваща журналистика, културология.

Активната преподавателска дейност на проф. Василев в посочените сфери не се ограничава само в УниБИТ, той е преподавал и в СУ „Св. Кл. Охридски“, и в Югозападния университет „Неофит Рилски” в Благоевград.

Активната изследователска дейност на проф. Георги Василев покрива широко изследователско поле:

Филология – основно изследва проблеми и процеси, катализирани от идеите на богомилството и тяхното отражение в българската и чуждестранната научна литература.

В областта на *социологическите изследвания и културология* – актуални проблеми на трансформациите в обществото в периода на прехода и специфични български етнополитически проблеми. Специален акцент в изследванията на проф. Василев са и *проблемите на българите в чужбина*. Като работещ на основен щат в Агенцията за българите в чужбина в продължение на 14 години, той провежда задълбочени емпирични изследвания, където анализира и очертава тенденции в развитието на процесите в нашите общности зад граница, които издава в повече от 30 публикации.

Конкретните научни интереси на проф. Георги Василев са в областта на богомилството и Европа, взаимодействия между култури и цивилизации, творчеството на писателя Стефан Гечев, перспективи за нов Ренесанс. Неговите публикации очертават внушителен масив от стотици високо импактни публикации във водещи български, европейски и световни издания. Специалните награди, получени като признание от научната общност, отбелязват и високата стойност на създаденото от него знание за българския принос в световната култура, основаващо се на задълбочени изследвания на изворови документи и артефакти.

Свободното владеене на френски, английски, руски, с ползване на италиански, испански, латински и старогръцки разкриват практически необятни хоризонти за неговите научни интереси. Той ги оползотворява максимално с поддържаната научна комуникация с чуждестранни учени изследователи и получава признание и от чуждестранни институ-

ции. Заслужените награди за неговия принос в световната наука, са много, но трябва да отбележим и по-важните от тях:

1. Значка за отличие на БАН – 1989 г.

2. Спечелена с конкурс субсидия от Министерство на културата за книгата "Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура. (Образът на Христос Орач в поемата на Уилям Лангланд "Видението на Петър Орача"), изд. "Корени", София, 2001.

3. Почетна грамота за активен принос в популяризирането на творческото наследство и хуманните идеи на акад. Д. С. Лихачов от 22.11.2006.

Наред с издадените повече от 10 монографии, от които 4 на френски и английски език, проф. Василев провежда и активна научна издателска дейност като член на редколегията на списание "Политически изследвания", София в периода 1991–1996 година; член на редколегията на списание "Facta Universatis", Нишки университет, Сърбия, в периода 1992–1996 година; член на редколегията от 2003 година на сп."Toronto Slavic Quarterly", първото електронно академично списание по славистика, издание на университета в Торонто: http://www.utoronto.ca/slavic/tsq/

Проф. Василев активно ползваше и налагаше новите технологии в своята преподавателска и научна дейност – той е автор на сайт за богомилството и неговото влияние в Западна Европа www.bogomilism.eu. Сайтът е поместен на Интернет страниците на Института по балканистика: http://www.cl.bas.bg/Balkan-Studies/bogomilism/index.html. Към сайта има връзки от сайта на международното академично дружество за изследвания на лолардите http://lollard.home.att.net/etcsites.html и от други чуждестранни сайтове.

Автор на сайта www.stefangechev.com, посветен на писателя и преводача Стефан Гечев.

Проф. д.ф.н. Георги Василев е член на най-авторитетните **академични организации:**

Член на Съюза на учените в България;

Член на ръководството Общество за устойчиво развитие на българския език;

Член на Българското дружество за британски изследвания;

Член на Френското дружество за Милтънови изследвания (Milton Society of France);

Член на Българската асоциация по медиевистика и византинистика;

Проф. Василев активно подпомага и стимулира поддържането на научна комуникация на българската академична общност с европейската и със световната общност.

Личното му участие с доклади на национални и международни научни форуми винаги се отбелязва с високостойностните доклади, представящи проведени научни изследвания по най-високи стандарти. Самият той организира национални и международни научни форуми, с участието на високоуважавани учени от цял свят.

Признание за неуморната му изследователска и преподавателска дейност са получените специални научни отличия:

Институционални отражения

• С официално писмо с дата 7.1.2000 Редакция на Оксфорд речник на английски език благодари (следва цитат от писмото) "за много интересната статия на Георги Василев "Traces of the Bogomil Movement in English", която сочи известни грешки в етимологията на името BUGGER в някои оксфордски речници." Забележките са включени в документацията на издателството и ще бъдат използвани, "когато следва думата BUGGER да бъде ревизирана."

• Според писмо No149 на Народната библиотека "Св. св. Кирил и Методий" от 05. 02. 2003 книгата "Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура представлява голям интерес за нейните чуждестранни партньори. Поискана е и е изпратена до следните чуждестранни библиотеки:

1. Конгресна библиотека – Вашингтон

2. Публична библиотека, Ню Йорк

3. Библиотека на Станфордския университет

4. Библиотека на Вашингтонския университет

5. Библиотека на Калифорнийския университет, Бъркли
6. Британска библиотека – Лондон
7. Библиотека на Лондонски университет
8. Национална библиотека – Париж
9. Национална и университетска библиотека – Страсбург
10. Руска държавна библиотека – Москва
11. Институт за научна информация по обществени науки – Москва
12. Народна библиотека – Варшава
13. Университетска библиотека – Люблин
14. Славянска библиотека – Прага
15. Национална библиотека – Букурещ
16. Народна и университетска библиотека – Скопие

Списъкът е подписан от директора на НБКМ, професор д.ф.н. Боряна Христова.

Изследванията на проф. Василев привличат интереса на едни от най-уважаваните учени от страната и чужбина, които търсят и проследяват неговите публикации и го цитират в най-авторитетни издания в цял свят:

• Цитиран е в доклада на проф. Томас Бътлър, Харвардски университет, "Bogomil Syncretism, Part II," представен на конференцията "Нови изследвания върху богомилството", Братислава, 7–8 юни 2000 г.

• Цитиран е от проф. д.ф.н. Симеон Хаджикосев в: – "Западноевропейска литература. I част". София, 2000, с. 156–157. "Западноевропейска литература. II част". София, 2003, с. 423.

• Цитиран е от проф. дфн Румяна Златанова в "Порив за народностна и индивидуална идентичност", като монографията "Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура (Образът на Христос Орач в поемата на Уилям Лангланд "Видението на Петър Орача")" е определена като важен принос. Сп. "Българистика", бр. 9/2004, с.15.

• Цитиран е с пет статии и една рецензия в библиографията на Etudes Balkaniques, 1964–2003 – в сп. Etudes Balkaniques, 1/2004

• Цитиран е с три заглавия (1231–1233) в A Selected Bibliography от Derrick G. Pitard в колективния труд Lollards and their Influence in Late Medieval England. The Boydell Press. Woodbridge, 2003, p. 306, p. 319. На страницата "Благодарности" (p.VII) на същия колективен труд е изказана благодарност и към Георги Василев затова, че е участвал в откриването на непознати пътища, в намирането на непознати сведения и в преодоляването на немалко грешки в тази област.

• В библиографията на сп. Etudes Balkaniques за периода 1964–2003 година са цитирани пет статии (1102–1106) и една рецензия (1965) на ст.н.с., д.ф.н. Георги Василев.

• Трудът "Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура. Образът на Христос Орач в поемата на Уилям Лангланд "Видението на Петър Орача" е представен с анотация в електронната библиография на Корнуелския университет Year book of Langland Studies . Annual Bibliography 2001 – http://www.yls.cornell. edu/bibcur.html

• Цитиран е в рецензията "Българистична проблематика в полето на междукултурните отношения" от Марияна Цибранска-Костова – в сп. Българистика, 10/2005, с. 87

Цитиран в доклада на Hristova, R. The Influence of Ancient Unofficial Religious Doctrines on William Blake's Art and Writings. Paper presented on 34th annual conference of British Society for Eighteenth-Century Studies (BSECS), 6-8 January 2005, St. Hugh's College, Oxford.

• Статията Bogomils and Lollards. Dualistic motives in England during the Middle Ages, поместена в сп. Etudes Balkaniques 1/1993, е поместена и в италианския електронен алманах "Ново средновековие" http://novus medioaevo.blogspot.com/2005_06_01_novusme dioaevo_archive.html

• Цитиран е в книгата на доцент Ангеловска-Панова, М. Богомилството во духовната култура на Македонија. Скопје, 2004

• Цитиран е в студията на доцент Ангеловска-Панова, М. Историко-културолошки контекст на богомилството. Филозофско-културолошки проблеми 2007/vol.1. Универзитет „Св. Кирил и Методиј", Македонија.

• „Христос като Орач" – представяне на книгата на проф. Василев *Heresy and the Eng-*

lish Reformation: Bogomil-Cathar Influence on Wycliffe, Tyndale and Milton. Jefferson, N.C: McFarland, 2008 във в.”За буквите”, год. XXX, бр. 27, май 2008.

• Професор дфн Румяна Златанова от Славистичния институт на Хайделбергския университет определя монографията „Български богомилски и апокрифни представи в английската средновековна култура (образът на Христос Орач в поемата на Уилям Лангланд „Видението на Петър Орача”),София, 2001 – като „важен принос към проучването на богомилското влияние в Западна Европа – във в. „За буквите”, год. XXX, бр. 27, май 2008.

• На 08.04.2008 в Кишинев, във Висшата антропологическа школа на IV ежегодна конференция на английски език „Anthropology in Translations“ Ирина Тащи изнася доклад върху студията на проф. Василев “Bogomils, cathars, lollards and the high social position of women in the middle ages”.

Адрес: MD-2024, Молдова, Кишинев, ул. Зимбрулуй 10а. **Тел:** (3732) 438342; (3732) 438348 **Факс:** (3732) 492868 **E-mail:** has@anthropology.moldline.net

• В трудовете на 8-ми Международен Милтънов симпозиум, Грьонобл, 2006 Tournu, Chr. Introduction – in: *Milton in France*. Bern, Berlin, Bruxelles etc. 2008, p.10.

• Цитиран е от Симеон Янев в „Атлас на българската литература. 1969–1989. Част първа.” Издателска къща „Жанет 45 ООД”. Пловдив, 2008, с. 18, 157, 248, 319.

• Цитиран е в монографията на Grażyna Szwat-Gyłybowa. Haeresis bulgarica w bułgarskiej świadomości narodowej XIX i XX wieku. Warszawa, 2005, страници 93 308.

Проф. Василев активно разпространяваше резултатите от научните си изследвания с организирането на изложби „Български богомилски и апокрифни образи в английската култура 12–19 век” – представена със съпровождащи лекции:

– през февруари 2008 в Генералното консулство на република България, Ню Йорк;

– през април 2008 в Столична библиотека, София;

– през ноември 2008 в Български културен център, Скопие;

Консултант е и участник с научен коментар в документалния филм „Богомилите и светият Граал” (2008), осъществен от Максим Караджов и Цветан Томчев.

Участник е с научен коментар в първа и втора част на документалния филм на Гена Трайкова (БТВ) „Великата ерес” (2008).

Проф. Георги Василев е основател на Център за изследване на богомилството в УниБИТ, като активно провеждаше научни изследвания, включително и на терен, през изминалите 3 години. Резултатите са докладвани на международни конференции и публикувани в сборници с доклади.

Неговата неизчерпаема енергия, пословична скромност, висока научна и колегиална етика са достоен пример за академичния състав на УниБИТ. Подготвените от проф. Василев бакалаври, магистри и докторанти в акредитираните и с неговото активно участие програми на УниБИТ, пазят светъл спомен и пример за високи критерии за подготвено учебно съдържание и използване на новите технологии, взискателност и високи критерии за оценяване на получените знания.

Светла диря остават стотиците публикации на проф. Василев, които съхраняват създаденото от него знание.

Отиде си един истински български будител и аристократ на духа.

Неговото дело остава и ще живее с предаденото знание и уроците по академизъм и човечност.

Поклон пред паметта му

Проф. д-р Кристина Върбанова-Денчева,
зам.-декан по учебната дейност
на Факултета по библиотекознание и
културно наследство
Университет по библиотекознание и
информационни технологии

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

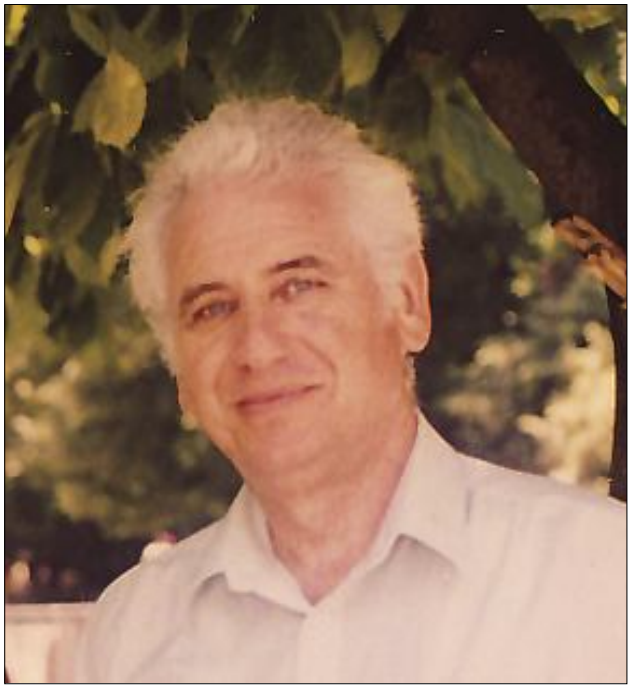

ДЕСЕТ ГОДИНИ БЕЗ

ПРИЯТЕЛЯ, СЪРАТНИКА И НЕЗАБРАВИМИЯ ИЗСЛЕДОВАТЕЛ НА КНИГАТА ПЕТЪР ПАРИЖКОВ

TEN YEARS WITHOUT THE FRIEND, THE CO-WORKER AND THE UNFORGETABLE BOOK RESEARCHER PETER PARIJKOV

На 13 март 2017 г. се навършват 10 години от смъртта на поета и книговед Петър Парижков.

Той беше уважаван преподавател в Университета по библиотекознание и информационни технологии, посветен изцяло на своите студенти и научни занимания в областта на Българското възраждане и книжарството, изключителен професионалист, поет, общественик, радетел за подбуждане на българската духовност и култура. Петър Парижков бе и любящ съпруг, баща на две дъщери и горд дядо.

Роден е в с. Алеково, Великотърновско, през 1944 г., където завършва училище с отличие.

Прави първите си поетични опити още през ученическите си години, публикувани в списание „Родна реч", в-к „Народна младеж", Великотърновския в-к „Борба". Рано загубва баща си.

Служи като граничар на южната граница. За граничната бразда поетът създава стихове, изпълнени с високо чувство за дълг и отговорност към родината.

Петър Парижков завършва българска и руска филология в СУ „Климент Охридски".

От 1968 г. до 1988 г. е отговорен секретар и завеждащ отдел „Поезия" на в. „Пулс".

Автор е на текстове за песни за „Ален мак".

От 1994 г. преподава в Университета по библиотекознание и информационни технологии (тогава СВУБИТ) като хоноруван преподавател, а от 1999 г. е на щат. Преподава дисциплините Книгознание, История на книгата, Книгата в социалната комуникация, Книжовната култура на Българското възраждане, История на книгоиздаването и книготърговията, Основи на книгоиздаването и др.

В УниБИТ е ръководител на катедра „Книга и общество", главен редактор на ежегодния научен сборник "Трудове на СВУБИТ", зам.-главен редактор на сп. "Издател" и член на редакционния комитет на в. "За буквите – О писменехъ".

През 1993 г. Петър Парижков защитава докторска дисертация на тема „Книжарството в България през Възраждането". Хабилитира се в направление Книгознание, библиотекознание, библиография. През 1999 г. става доцент. „Книжарство, книгоразпространение, книготърговия в България: метаморфози и константи" – се нарича част от изследователския труд на доц. д-р Петър Парижков за получаване на научното звание професор. Поради внезапната му смърт трудът остава незавършен...

Творческата му биография се свързва с изследванията му в областта на историята на българската книга, книгоиздаването и книготърговията от XIII в. до днес. Има стотици публикации по тази тематика /монографии, статии, доклади и др./, поважни от които са книгите "Възрожденски книжари", "Апостоли на книгата", "Отец Матей Преображенски". Изследва дейността на книжарите и книгоиздателите Христо Данов, Драган Манчов, Арсений Костенцев и Тодор Чипев. Участва в създаването на "Енциклопедия Българска книга".

Отдавнашен съдейник (по думите на Илия Пехливанов) на Кирило-Методиевския вестник "За буквите – О писменехъ", Петър Парижков влага цялата си енергия за неговото възобновяване след 10-годишно принудително прекъсване на издаването му. Той урежда и регистрирането на едноименното издателство.

Създател е на идеята за провеждане на конференция на 1 ноември по случай Деня на народните будители, която се превръща в традиционна за УниБИТ конференция.

Поезията на Парижков е заредена с интелектуално вътрешно напрежение, с грижовност към словото, с конкретност на изразните средства. Един от важните нейни компоненти е детайлът, който действа на мисълта и въображението ни със своята неповторимост и неочакваност.

Петър Парижков ни кара да погледнем обикновения си живот с необикновените очи на изкуството. И както покойният вече поет Янко Димов писа в своята рецензия за книгата му „Пияни от оптимизъм" (2009 г.), „поетът е вложил душата и сърцето, съвестта и надеждата си в думите, чрез които иска да ни направи по-хармонични и по-човечни. Неговите публикации носеха виталност, преклонение пред историческото минало на България, увереност, че доброто у човека ще надделее егоизма, пошлостта и омразата".

Петър Парижков е автор на една стихосбирка – „Откриване на радия". След смъртта му семейството му издава още три стихосбирки с негови стихове – „Родословен знак", „Пияни от оптимизъм" и детската книжка „Дъга". Голямата му дъщеря Любомира Парижкова е сценарист и режисьор на документален филм за него – „Живот, посветен на книгата и на духовността българска", в който уважавани учени книговеди, изтъкнати поети, негови колеги и приятели, както и семейството му споделят своите спомени за Петър Парижков и за следата, която той е оставил у тях. Филмът е представян пред студентска аудитория, на различни чествания и събития в страната. През 2015 г. е открита паметна плоча на Петър Парижков в родното му село Алеково.

И след 10 години се усеща възрожденският дух на Петър Парижков. Спомен за него пазят не само неговите близки, но и всички, които са се докоснали до този всеотдаен учен, поет и най-вече на човек, посветил живота си на книгата и на духовното!

ХРОНИКА

НАУЧНИ ИЗЯВИ НА ПРЕПОДАВАТЕЛИ ОТ КАТЕДРА „КНИГОИЗДАВАНЕ И БИД" ПРИ ВТУ

SCIENTIFIC EVENTS OF TEACHERS FROM THE DEPARTMENT „BOOK PUBLISHING AND LIBRARY-INFORMATION ACTIVITIES"

at the *Faculty of Mathematics and Informatics* of "St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Turnovo in national forums with international participation: in „Sava Dobroplodni" Regional Library – Sliven (9–10 May 2017), *Stilian Chilingirov* Regional Library – Shumen (8–9 September 2016) and *Petko Slaveykov* Regional Library – Veliko Tarnovo (17–18 November 2016).

На 9 и 10 май 2017 г. в Регионална библиотека „Сава Доброплодни" – Сливен, в рамките на XIX национален фестивал на детската книга, бе проведена международна научна кръгла маса "Книги, деца и тийнейджъри: четенето между разума и емоциите". Предварително зададената тема и своевременно подготвените доклади при една много добра организация от страна на библиотеката представиха едноименния отлично оформен и композиран двуезичен сборник на български и английски език, чиито съставител и автор на предговора е д-р Росица Петрова-Василева. В двата дни на кръглата маса бяха поднесени презентации на самите доклади с участието на български автори от различни университети, библиотеки и културни институции в страната. Чуждестранните автори бяха от Сърбия, Турция, Гърция, Русия, Холандия и Унгария. Двама автори представиха катедра *Книгоиздаване и библиотечно-информационни дейности*: публикуваният доклад "Графичната композиция на книгата и нейната рефлексия върху детското четене" беше презентиран в първия ден на кръглата маса от своя автор проф. д-р Лъчезар Георгиев; гл. ас. д-р Стела В. Георгиева пък поднесе отлична презентация с интересни слайдове за испано- и португалоезичното детското книгоиздаване върху доклада си „Книги, деца и тийнейджъри – водещи организации и структури за насърчаване на детското четене в Латинска Америка".

В работата на Национална научна конференция с международно участие „Библиотеката на XXI век", проведена на 8–9 септември 2017 г. в Регионална библиотека „Стилиян Чилингиров" – Шумен, участваха с авторски доклади (публикувани в едноименния научен сборник от 2016 г.) преподавателите от катедра „Книгоиздаване и БИД" при ВТУ – проф. Лъчезар Георгиев и гл. ас. д-р Стела Георгиева.

Излезе от печат и сборникът с доклади от XV национална научна конференция с международно участие „Библиотеки, четене, комуникации" (17-18 ноември 2016 г.), организирана от РБ „П. Р. Славейков" – В. Търново, под патронажа на Министерство на културата, също с участие на преподаватели от катедра „Книгоиздаване и БИД". Актуална тема на конференцията бе „Дигиталната конверсия на книжовното и културно-историческото наследство".

Издател

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“ В ОБЕКТИВА НА МЕДИИ И БИБЛИОТЕКИ В СТРАНАТА

MAGAZINE „PUBLISHER“ IN THE OBJECTIVE OF MEDIA AND LIBRARIES IN THE COUNTRY

Several participations for the purpose of referring and publishing the scientific journal “Publisher” [= Izdatel] were realized for a one-year period, with the participation of Prof. Dr. Lachezar Georgiev PhD – Editor-in-Chief, of the TV „Video Sat” – Veliko Tarnovo” and “Evrokom Tsarevets” – Veliko Tarnovo. The Magazine was presented in April 2017 in the Regional Library *Prof. Boyan Penev* – Razgrad, as well as in the *Sava Dobroplodni* Regional Library in Sliven in May 2017, with issues from the journal being donated by a professor Lachezar Georgiev of the two libraries with the purpose of preserving, popularizing and referencing the scientific publication.

Key words: magazine, book, media, publications, library, journal “Publisher”

Няколко участия с цел реферирание и популяризиране на научното списание „Издател“ бяха осъществени за едногодишен период с участието на проф. д-р Лъчезар Георгиев – главен редактор на списанието и член на Съюза на българските писатели.

В утринното предаване „След закуска“ на Телевизия „Видеосат“ – В. Търново на **2 март 2016** г. бе проведена дискусия по въпроси на съвременното книгоиздаване, с исторически проекции за Освобождението, 3 март, и свързаното с датата творчество на проф. д-р Лъчезар Георгиев; с представяне на новоизлязлата монография „Пътища на детската книга“. Наред с това пред телевизионна аудитория бе представено и научното списание за книгата „Издател“, показани бяха броеве от последните две годишнини.

В сутрешното предаване на Телевизия „Видеосат“ – В. Търново, по случай Деня на будителите 1 ноември 2016 г. главният редактор на списанието бе събеседник по покана на телевизията във връзка с празника, като говори за книгата, книгоиздателските процеси, авторите, съвременното будителство, както и за списването, рубриките, целите и задачите на списание „Издател“. Представени бяха и най-нови авторски книги на проф. Л. Георгиев.

В утринното предаване на Телевизия „Видеосат“ – В. Търново на **21 март 2017** г., в навечерието на празника на старата столица главният редактор на сп. „Издател“ представи редакционната политика на списанието и подкрепата му за родната книга. В организирания по време на предаването *творчески портрет* на проф. Л. Георгиев бе представена и най-новата му книга „Джобни истории на път към океана“; представени бяха и други негови научни и документални книги.

На самия празник на старата столица **22 март 2017 г.** главният редактор на „Издател“ също показа най-новите броеве и говори за участие в утринното предаване на Телевизия „Евроком Царевец“ – В. Търново, на **22 март 2017** г. И тук бе организиран творчески портрет с представяне на авторските книги на проф. Л. Георгиев „Книгоиздаването в България“ и „Джобни истории на път към океана“. Писателят даде подробни и компетентни отговори за политиката на списанието, както и по въпроси, свързани с развитието на специалностите Книгоиздаване и БИД към ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“.

На **19 април 2017** г. в рамките на организирания творчески портрет на проф. Лъчезар Георгиев в Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев“ – Разград беше направено дарение на няколко от последните годишнини на списание „Издател“, а пред читателите и ръководството на библиотеката бе анализирано накратко списването и редакционната политика на научното списание, към които професионален интерес проявиха г-жа Женета Александрова – директор на библиотеката, и г-н Димитър Петров – завеждащ библиотечните връзки с обществеността. Представени бяха новоиздадени книги, сред които и най-новата му белетристична книга „Джобни истории на път към океана“, научната монография „Книгоиздаването в България 1806–1944“ и колективната монография „Пътища на детската книга“ (в съавт. с д-р Ст. В. Георгиева). Пространна публикация в областния всекидневник „Гледища“ в брой 45 от 24 април 2017 г., с. 7, на Димитър Петров. „Джобни истории на път към океана“ на Лъчезар Георгиев в Регионална библиотека“ отбеляза събитието, както и участието на проф. Л. Георгиев като главен редактор на научното списание „Издател“.

На **9 май 2017** г. в Сливен, в началото на международна научна кръгла маса “Книги, деца и тийнейджъри: четенето между разума и емоциите“ в рамките на *XIX национален фестивал на детската книга* проф. Лъчезар Георгиев връчи редакционно дарение от последните две годишнини на сп. „Издател“ за колекцията на Регионална библиотека „Сава Доброплодни“, прието с голямо задоволство от директора на библиотеката д-р Росица Петрова-Василева.

Издател

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ВИРТУАЛНО ПЪТЕШЕСТВИЕ ИЗ КРАСИВА ПОРТУГАЛИЯ В РЕГИОНАЛНА БИБЛИОТЕКА „ПРОФ. БОЯН ПЕНЕВ"

Димитър Петров

VIRTUAL JOURNEY ACROSS BEAUTIFUL PORTUGAL IN THE REGIONAL LIBRARY "PROF. BOYAN PENEV"

Dimitar Petrov

An interesting and exciting virtual journey through hot and beautiful Portugal gave the regional library "Prof. Boyan Penev" – Razgrad to his readers by visiting Prof. Lachezar Georgiev PhD on 19 April 2017. He presented his new book "Pocket Stories about the way to the Ocean". The attention to the presented collection of stories was reinforced by an excerpt from one of the emblematic texts in the book „The Lisbon Stranger". At the end of the exciting intellectual event in Razgrad Prof. Lachezar Georgiev put autographs on specimens of "Pocket stories about the way to the Ocean".

Key words: writer, author, library, autographs, book, readers, stories

Интересно и вълнуващо виртуално пътешествие из гореща и красива Португалия подари регионална библиотека „Проф. Боян Пенев" на своите читатели чрез гостуването на проф. Лъчезар Георгиев (член на Съюза на българските писатели) на 19 април 2017 г. Той представи новата си книга с разкази „Джобни истории на път към океана".

Любопитството и вниманието към представения сборник с разкази бе подсилено с откъс на един от емблематичните текстове в книгата: „Лисабонският странник".

В задушевен разговор с проф. Георгиев той сподели, че „Джобните истории" поставят редица въпроси. В какво се изразява хуманността днес и къде да я съзрем? В милостинята за нищия или в хармонията на обществото? Можем ли да се спасим в мъдрата красота на природата, или сме обречени сред хаоса на съвремието? Професор Георгиев сподели своите притеснения от все по-нарастващата агресия в нашето общество и все по-ширещата се неграмотност и грубата простащина. И все пак в какво е надеждата? Упованието във вярата, доброто и любовта са надеждата за бъдещето. Тези теми са засегнати в неговите разкази от представения сборник. Мени ли се стойността на моралните ценности, или не, и как да се доберем до спасителния им бряг, люшкани в избора им между добро и зло? И кой е в правото си да отнема чужд живот, за да задоволи собственото си его? Защо злобата и омразата завладяват душите ни? Злото или доброто са господари на мислите ни? Авторът е добър психолог и в Лисабон, а и не само там, подлага на вещ анализ съвременниците и своето време. Ненатрапчиво е споделил преклонението си пред южната страна, Португалия, която добре познава.

Новият сборник с разкази на Лъчезар Георгиев е изключително увлекателен, чете се на един дъх. С него виртуално пътуваме, увлечени във времето и пространството, търсим себе си някъде по географския атлас, и смисъла на това, че ни има.

Гостът благодари за топлата и сърдечна среща, а читателите си пожелаха нови вълнуващи пътешествия, преживявания и размисли с неговите герои[1].

Г-жа Женета Александрова, директор на Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев" – Разград, първа посрещна проф. Лъчезар Георгиев и прие негово дарение от авторски книги и екземпляри от последните годишнини на сп. „Издател.

На творческата среща присъстваха граждани от Разград и региона, дошли за премиерата на „Джобни истории на път към океана"

В края на вълнуващото интелектуално събитие в Разград проф. Лъчезар Георгиев постави автографи върху екземпляри от „Джобни истории на път към океана".

[1] Бел. ред. – Пълният текст на горната публикация е публикуван в: **Петров**, Димитър. „Джобни истории на път към океана" на Лъчезар Георгиев в Регионална библиотека (Култура). // Г л е д и щ а Днес (Разград), № 45 (9867), 24 април 2017, с. 7. *Тук, в откъса, който публикуваме със съкращения, авторските снимки са предоставени на редакцията на сп. „Издател" любезно от г-н Димитър Петров, завеждащ Връзки с обществеността на Регионална библиотека „Проф. Боян Пенев" – Разград.*

ИЗДАТЕЛ
НАУЧНО СПИСАНИЕ ЗА КНИГАТА
ГОДИНА XIX, № 1 (КНИЖКА 1 – 2), 2017

ГРАФИКАТА НА МОДЕРНАТА ДЕТСКА КНИГА

Композиционни предизвикателства, визуални ефекти, илюстративни подходи

Лъчезар Георгиев

GRAPHICS OF THE MODERN CHILD BOOK

Composing challenges, visual effects, illustrative approaches

Lachezar Georgiev Georgiev

The study of Prof. Lachezar Georgiev Georgiev PhD, examines current issues related to the contemporary graphic design and the graphic composition of the children's book. The author gives a number of examples of European and Bulgarian book publishing for children.

It follows the modern graphic design of the children's book and the contemporary graphic solutions for its layout. Along with classical approaches to shaping, the study also provides examples of contemporary graphic solutions, attracting child's attention to: 3D children's books), the use of multimedia and new visual communication products (animation, comic book novel, movies, music, musical). The study also gives examples of American and Bulgarian publishing companies who make single specimens on demand for children with their participation and with the participation of their parents. The new role of digital printing for the development of modern children's book publishing is also noted.

The study provides graphic examples of Spanish, Portuguese, English, Brazilian and Bulgarian publishing series for children, as well as examples of well-illustrated children's books. Among the examples given by Professor Lachezar Georgiev are the children's books of the world-famous Portuguese writer Josй Saramago.

Key words: children's book, graphic design, graphic composition, book publising

1. От графичния проект към иновативните композиционни решения

Започвайки от проекта на оригинално поднесената обложка и корица, продължавайки с композирането на ефектно оформление в типографската специфика и илюстрирането на книжното тяло, съвременните дизайнери на издания за деца и тийнейджъри влагат все повече предизвикателни творчески решения, с които въвличат младия читател в страниците на изданието. Графичната композиция на детската книга в наши дни се характеризира с добре разчупени страници, ефектни цветни рисунки, фотографии, минипостери, колажи, атрактивни графични разтвори на лява-дясна страница. Наложилото се в практиката композиционно правило за изграждане на единство между добрата форма и адекватното графично съдържание върху страниците на книгата, поредицата, книжната серия повишава изискванията спрямо качеството на фотографското изображение, графичната рисунка, усъвършенстването на наборните и в много случаи – рисуваните от художника-илюстратор шрифтове. Въвеждането на иновации в експонацията на оригинала, възможността за бързо, качествено и безпроблемно прехвърляне върху цифрови файлове, намесата на дигитални устройства и системи в полиграфическата техника също влияе позитивно при крайната изработка на детското издание. Текстовият дизайн все повече се вплита в естествена органична връзка с многоканалността на визуалните елементи. Иновативно мислещите съвременни дизайнери онагледяват съвременното композиционно равнище на изданията за деца с класически графични подходи, какъвто е наложилият се *геометрично-диагонален принцип* за позициониране на илюстративния материал. Това е удобно за композиране на цветните рисунки в книги за деца до 6-годишна възраст, включващи кратки и достъпни за възприемане текстове. Пример за силни и ефектни композиционните решения, удачно съчетаващи вербални конструкции и илюстрации, е поредицата с гатанки „**Adivinha… Adivinhando**“ на испано-португалското издателство „LIBSA“ – Мадрид, в близко сътрудничество при португалоезичните издания с „MERIBÉRICA/LIBER“ – Лисабон[1]. Форматът на поредицата е 19,5x26,5 см, за фонове на кориците се използват светлозелени, светлосини, светложълти и меки розови цветове, върху които цветните графични

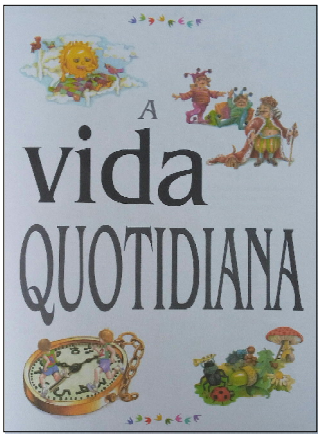

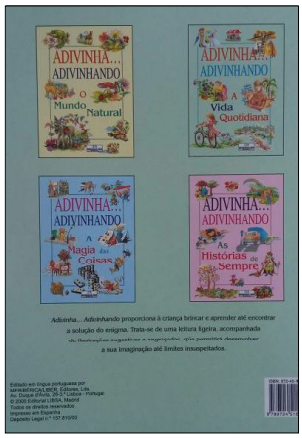

принципите на пропорциите и контраста, но заедно с това са изведени важни качества на композицията като еднородност, хармония, живост, приложение на достатъчно „въздух“ (бели пространства в общото книжно тяло).

Един от важните портали, през които прониква погледът на детския читател, е голяма снимка или рисунка в динамичен план, в близък кадър, с ефектни пропорции, прилагане на цветове с въздействащи декоративни функции. Очите на детето се насочват към доминантната

рисунки са диагонално позиционирани по вертикала, а в книжното тяло, също композирани с предимство по диагонала на лява-дясна страница, илюстрациите и прилежащите към тях текстове сякаш плуват в бялото пространство. Горният колонтитул включва заглавието на съответната книжка от поредицата с цветна линия и миниатюрни птици в няколко цвята – такъв ефект създава например „A Vida Quotidiana“ (Ежедневието) от същата поредица[2]. Дизайнерите *не са дали пагинация*; вместо поредното номериране на страниците самите 80 графично-вербални сцени са номерирани, а на последната страница са дадени с думи осемдесетте отговора за рисунките гатанки. В издателската поредицата кратките библиографски данни за изданието и издателя са изнесени на задния капак на корицата в съседство с бар-кода и ISBN. В книгите от *„Adivinha…Adivinhando“* (Гатанка-Отгатване) е налице лаконичност на графичните изразни средства, спазени са

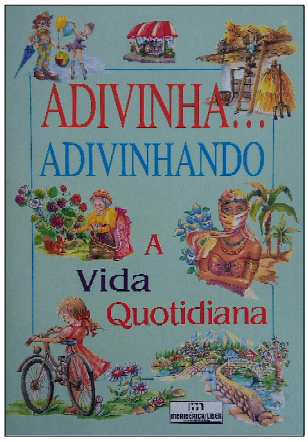

фотография или илюстрация, особено ако е разположена вдясно на общото фолио от две страници, или само на дясна страница, но и в позиция да е центрирана като своеобразен вътрешен прозорец, ограден с текстово пространство. Фотографията или рисунката трябва да е експонирана с високо качество. *В цветовата палитра цветните снимки и рисунки се разполагат “на живо”, върху цялата страница,*

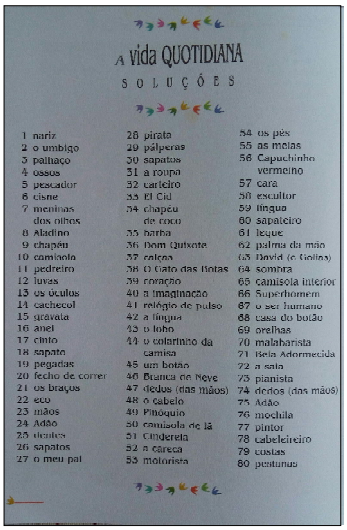

включително и върху белите полета – тенденция, характерна и за повечето детски издателски поредици и серии.

Ефектните цветни снимки в някои издания са удобен графичен заместител на рисунката. Предпочита се групиране в общо табло, придружени от неголям съпътстващ текст. Прилага се и наслагване на снимките, графична обработка и фотоколажи.

Вътрешните страници, когато са черно-бели, също използват комбинацията от динамична снимка, която не само да илюстрира, а по-скоро да допълва, да доразказва и по този начин допълнително да въздейства. Налице е *полифункционалност на графичните изображения, които въздействат върху детското съзнание, разширяват вербалните конструкции и формират динамични графични композиции с определени визуални ефекти както върху корицата, така и в книжното тяло.*

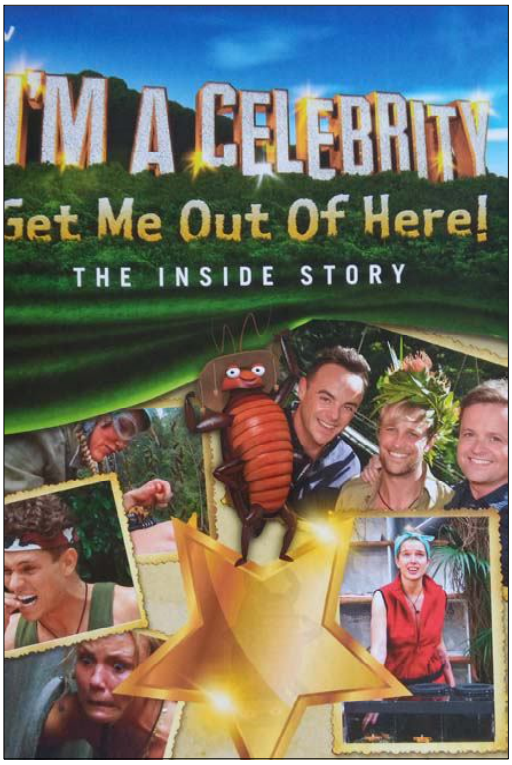

Впечатляващата книга „Аз съм знаменитост“ (I' m a celebriry) на издателство „Рендъм Хауз“[3] представя композиционно как при възможностите на многоцветната фотография, с помощта на модерните оформителски програми, може да се наслагват снимка върху снимка, да се позиционират под наклон фотографии, да се изрязват елипсовидни изображения, да бъдат вграждани заглавия във фона на илюстрацията, да се групират няколко илюстративни материала – независимо дали са щрихови или полутонови оригинали, а сканирането с висока разделителна способност вече позволява все по-смели дизайнерски решения. Търси се екстремната фотография, редуването на симетрични-асиметрични композиции, използват се комбинации на по-общи и пейзажни снимки с динамични и кадрирани фотографии в близък план.

Както и при композицията на книгата, така и в широката жанрова палитра на съвременното детско списание се прилага *безфоновата илюстрация* тип ***тифец***. Тя е с отличен ефект при разчупването на големи текстови пространства. *Тифец-илюстрацията* се прилага като удачно оформителско средство в детски книги – енциклопедии и справочни издания за деца, където ролята на *плуващата "във въздух"* рисунка или снимка, съпроводена с кратки текстове и изразителни, с по-голям кегел шрифтове, е от особено значение за общата композиция на книжното тяло.

Тифец се прилага още върху *фронтисписа на контратитула* (за изобразяване на портрети или рисунки-портрети в детски и юношески белетристични творби), но като че ли напоследък повече виждаме този тип оформителски подход и върху лицевата страна на корицата или върху нейния заден капак – премахва се фонът върху образа, върху групова фотография на няколко лица и по-рядко върху портретна снимка – освен традиционната портретна фотография "до кръста" и тифец-илюстрация на автора в цял ръст, съпроводена от кратка анотация за характера и читателската ориентация на книгата, за самия детски писател и мястото му в литературния, в научния живот.

2. Българското книгоиздаване и графичните приноси на съвременната детска книга

В Marvel-комиксовата поредица на българското издателство „Прес", отразяваща битката

между добро и зло на супер силни същества, са включени отлично илюстрирани и композирани книжки на квадратен формат 20,5x20,5 см: *Spider-man срещу Гущера, Spider-man срещу Зеления Гоблин"; Wolverine срещу Сребърния самурай; Iron Man срещу Динамо; Iron Man срещу Мандарина.* Графичните *частично тифецвани илюстрации* (с отстранен фон на част от фигурите на героите и останалите странни същества, чудовища и пр.) се редуват с цветни фонови рисунки върху фон и с пробити бели букви на кратки текстове върху цветен фон (негативно обърнати букви), елипсовидно кадрирани рисунки с достатъчно „въздух", даващи динамика и живост на композицията, а худо-

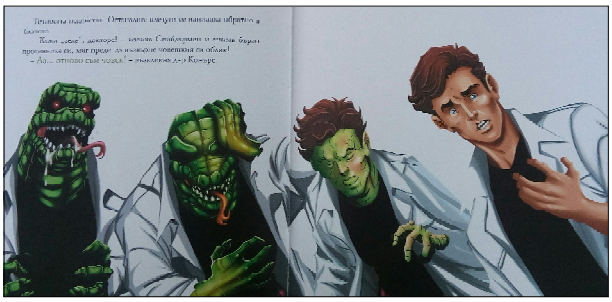

жествената графична концепция включва позициониране „на живо" извън рамките на наборното поле и край на рисунката при самия обрез на книжното тяло на лява-дясна страница, придаващо неочаквани фентъзи ефекти върху детското въображение. Издателство **„Прес"** в комиксовата поредица на *Марвел* ***Оцвети и играй*** предлага и находчиви книжки със супер герои, където детето може да оцветява, да решава загадки, да прониква в лабиринти, да решава кръстословици, да лепи фигури в книжното тяло. Детското въображение се среща с Iron Man, Captain America, The Avengers, Ultimate Spider-Man, а наред с това в сайта на онлайн-

книжарницата на издателството детето или родителят се запознава със събирателния образ – своеобразно портфолио на Марвел и на световната поредица, благодарение на визуално раздвижени образи, звукова илюстрация и изтъкване на лицеви корици на издания от сериите за любимите супер герои[4].

В последните години в българското детско книгоиздаване навлязоха книги с обобщаващи исторически, географски, астрономически знания. Тези издания са композирани с лаконични прецизирани къси текстове за дадено събитие, личност, явление, при отлично използване на фотографии, рисунки, колажи, тифецвани снимки и рисунки, инфографики-карти, наслагване на графични прозорци върху фонове, при прилагане на позиционирани с наклон и подложки-фонове заглавия и с наклонено под ъгъл съдържание на съответното издание. Допълват се композиционно с речник и азбучен показалец. Голяма част от енциклопедиите и справочните издания за пораснали деца и тийнейджъри обаче са преводни заглавия на чуждестранни издателства, които отстъпват авторските и издателските права срещу съответния ангажимент за максимално графично доближаване с оригиналната публикация. Въпреки нарастващите изисквания и отговорности към композицията на преводната детска книга у нас, българските издатели проявяват завиден профе-

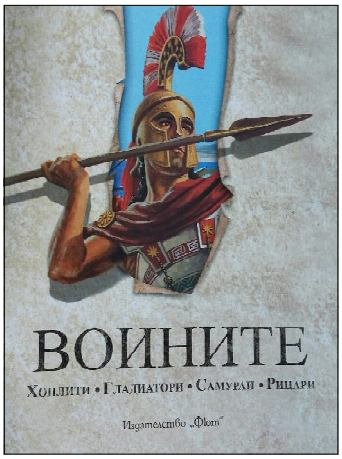

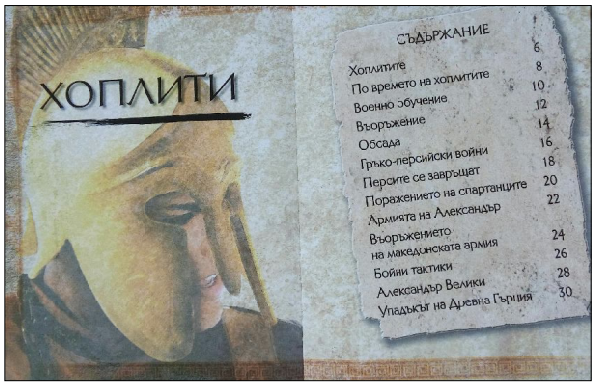

сионализъм при отразяване на оригиналното издание. Великолепен пример в тази посока дава справочното издание с исторически характер „Воините: *Хоплити. Гладиатори. Самураи. Рицари*" (2013) на издателство „Фют"[5]. Книгата се отличава с великолепно графично композиране на лаконични текстове, заглавия, орнаменти, едноцветни и многоцветни рисунки и снимки, прозорци с кратка допълнителна информация и позиционирана към нея илюстрация, свързани с темата на съответния раздел, и всичко върху допълнителни фонове и полутонови нюанси, бордюри, филиграни, инициали, флагов набор, разнообразие в ширината на колоните, създаване на ритъм в текстовия дизай с редуване на получерни, светли и курсивни шрифтове, заглавия, динамични спрямо статични рисунки и снимки; при това книгата е с твърда подвързия, на висококачествена хартия с вкарване на фин общ фон, напомнящ древен ръкопис. Използван е и дизайнерският принцип на хармонията и контраста, при редуване на светли и тъмни цветове, щрихови и полутонови илюстрации, малки и големи пропорции. Липсата на бели полета се запълва от достатъчно свободно пространство, в което илюстрациите и късите текстове сякаш плуват върху свободните неотпечатани територии на лява-дясна

страница в едно композиционно премерено, хармонично единство.

При *портретния фронтиспис* с фонова илюстрация (която може да е и репродукция на групов портрет с присъствие на автора в него) някои оформители врязват с помощта на съвременните издателски програми автора и заглавието, създавайки алюзия за пробити във фона букви, друг път наслагват тези водещи текстове в горната част на снимката, където обикновено има фоново пространство над експонирания образ. При *рисувания фронтиспис* в детските книги се предпочита излизане извън наборното поле и използването на белите полета ***на живо***, което дори само в един цвят носи определен графичен ефект и привлича читателския поглед, още повече, че общата идея за монолитно, естетическо и ефектно звучене се проектира в *общо фолио,* обхващащо *контратитул и титул* (позициониране на лява-дясна страница, с включен фронтиспис вляво). *Това води до неочаквано добри попадения, особено при използването и на растерови фонове, на рисувани шрифтове и орнаменти*. Прилага се и рамкирането със сюжетни илюстрации на кратък текст, което създава илюзията за старинен гоблен, в чийто оптичен център е самият текст със светли шрифтове. Илюстрациите, ограждащи цялостно или частично наратива, формират контраст, но същевременно внасят акценти на еднородност, хармония и определена естетичност в общата графична композиция[6]. Детските издания на издателство „Фют“ в поредицата от девет книжки на автора и художник-илюстратор Свен Нордквист „***Петсън и котарачето Финдъс***“ (*превод* Екатерина Латева) създава впечатляваща еднородност и хармония между рисуван текст и илюстрация, за която са използвани разнообразни композиционни позиции върху лява-дясна страница с флагов набор (ляво равнение), с малък отстъп за нов ред (*3мм*) и илюстрации, които напомнят приказни картини в света на дядо Петсън, котето Финдъс и обитателите на малката домашна ферма. Използва се *бордюрно ограждане* на кратките текстове със сюжетно свързани рисун-

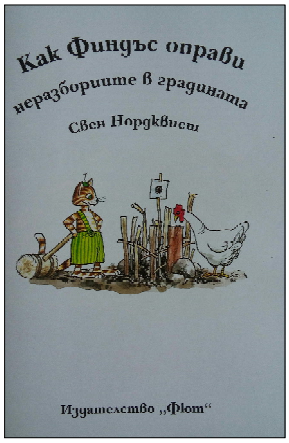

ки, в които се добавя текстът на автора със светли шрифтове. При това Свен Нордквист използва *дъговидни заглавни комплекси* с йерархично степенувани в низходяща градация получерни шрифтове за корицата и титула на някои от книжките[7]. Може само да съжаляваме, че издателството, очевидно по маркетингови съображения, е спестило годината и мястото на издаването, а библиографските данни, включително и ISBN, са позиционирани на задния капак на корицата. Като цяло поредицата на детския писател и автор от Стокхолм е графично изчистена, близка е до българското дете и развива позитивни нагласи с определен визуален интерес, запознавайки малкия читател с животните в домашното стопанство, с приключенията на едно умно и находчиво коте и на неговия добър стопанин.

Издателство „СОФТПРЕС" през 2016 г. излезе с нова преводна поредица книжки за моден дизайн за любими домашни животни. Впечатляваща за детското изображение е първата книжка с интригуващото заглавие: „Моден дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КОТЕНЦА"[8]. В занимателната и забавна книжка с размери на формата 21x28 см, се включва създаване на *22 очарователни плаката и картички*, с подробни указания и съвети към детето над 3-годишна възраст как да ги създаде, какви материали да подготви и как да се извърши допълнителното им украсяване с помощта и на десетките нарисувани, готови за изрязване и

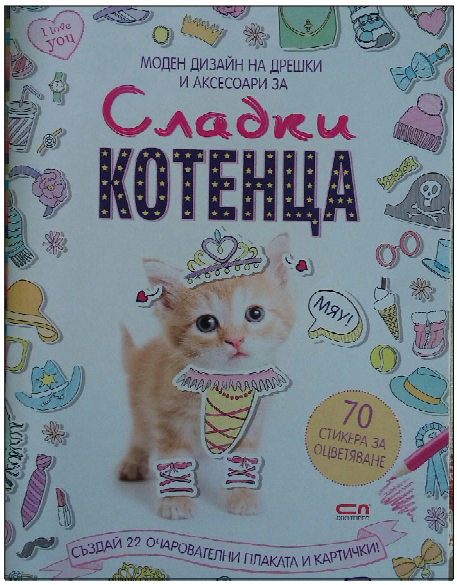

оцветяване детайли – шапки, очила, часовници, ръкавици, шалчета, папийонки, вратовръзки, шапки, корони, дрешки за обличане на домашния любимец. Всъщност книгата е изпълнена с *вътрешни фронтисписи* – портретни илюстрации, само че не на авторите, на герои или други портретно поднесени лица, а на… очарователни котенца, които могат да се изрежат на указаните места и да се поставят в самостоятелни рамки, да се лепят върху хартия и картон, да се окачват като плакати на стена и върху табла. Тези своеобразни фронтисписи са оградени с цветни бордюри, в които освен орнаменти детето ще открие преплетени звезди и сърца, внушаващи топлота и обич към домашните любимци. С подобен характер и с вътрешни фронтисписи е разчупена композиционно и следващата книга от поредицата: „*Моден дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КУЧЕНЦА*"[9].

При издателските поредици за деца и тийнейджъри остават открити проблеми – за кегела на заглавните шрифтове и подбора на цветовете им в книгата; за мястото на изда-

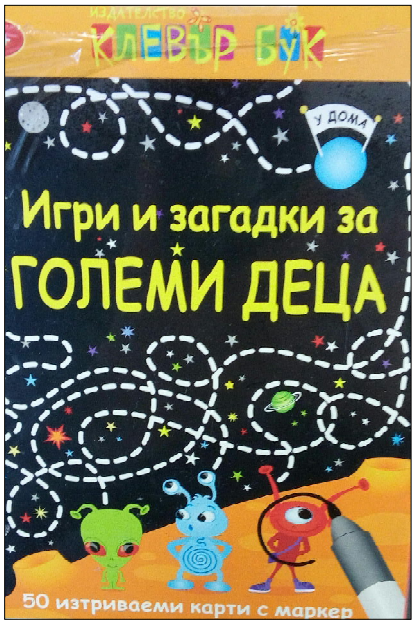

телското каре (нерядко поставяно върху гърба на корицата или от вътрешната страница трета на корицата); за липсата на цена, на ISSN или ISBN, тяхното позициониране в комбинация с щрих (бар) кода. Изискването международният стандартен сериен номер ISSN да се отпечатва и в редакционно-издателското каре на детското периодично издание нерядко се пропуска. Вместо това в детските поредици, както и в списанията за деца и тийнейджъри ISBN или ISSN се монтира на задната корица, понякога негативно обърнат (пробит) във фона на илюстрация или дори рекламата, заедно с щрих кода.

Фини, рамкиращи фоновите илюстрации линии използват дизайнерите на книжните детски поредици. Негативно обърнат образ на рисувани букви и ръкописни шрифтове, цветни и бели рамкиращи линии, заглавията, "пробити" в тъмния фон на общото фолио на лява и дясна страница, са графични подходи при подаръчните издания и книгите за тийнейджъри.

Мнозина от детските книгоиздатели у нас предлагат занимателни книги с изненадващи композиционни решения. Българското издателство „Егмонт" предлага лесен начин за изучаване в поредицата „Хайде да научим 123", като прилага в занимателните и графично атрактивни книжки авиолепенки. В друга посока е „*Барби: Космическо приключение*" – българска версия по Марвел на фентъзи филмовата продукция, но отново със занимателна и интругуваща детето композиция: „Чети, оцвети и залепи"[10].

Издателство „Златното пате" пък предлага серия „Образователни карти" на дизайнера Теодора Димова. Показателна е книжката „101 забавни задачи за животните" – и тук е налице занимателен композиционен подход „Пишеш и изтриваш. И всеки път е по-забавно". В комплекта е включен и маркер.

Занимателни и подаръчни издания предлагат издателствата „**Колибри**": „Раницата на Дора"; „**Фют**": „Вълшебна чантичка за принцеси"; „**Миранда**": антистрес книгата за оцветяване „Обичам цветовете" в серията „Прелестни картини"; „**ПАН**": великолепно илюстрираната „52 приказки от стари времена" (по една за всяка седмица от годината); „**ПРЕС**": „Моята модна чантичка : 50 фантастични стикера"; „**Клевър Бук**": „Игри и загадки за големи деца: 50 изтриваеми карти с маркер".

В подаръчните книги с *твърда подвързия* само в десет страници наред с оригиналните щамповани елементи в книги като „Сглоби динозавър" и „Сглоби самолет" (издателство „Хермес") графичният подход на лицевата корица провокира интереса на малките читатели в предучилищна възраст – с находчиви цветни ри-

сунки, вплетени и позиционирани с определен наклон заглавия и интригуващ фон, внушаващ движение в пространството и времето. Пак за деца от 5+ години изданията от серията „Моят първи атлас със стикери и плакат“, на същото издателство („Атлас на света“, „Атлас на животните“, „Атлас на динозаврите“), макар и с мека подвързия, са богато илюстровани, с находчиво вплитане на важни факти за планетата ни, континентите, страните, за животните и за динозаврите, в комбинация с карта, която да бъде довършена от самите любознателни читатели. Близка до типа подаръчни издания за деца на 2+ години е „Голяма книга за животните с таблет“, забавна миниенциклопедия с хармонично композирани рисунки и текстове с изразителен шрифт в находчива комбинация с 85 реални звука от царството на животните. Серията на издателство „Хермес“, озаглавена *Hallo Kity* (Хелоу Кити) е предназначена за възраст 1+ години и композиционно обобщава с текст, илюстрации и релефен печат първите стъпки в живота на детето – любимото котенце Хелоу Кити предлага на най-малките как да броят, разказва за своите преживявания, запознава ги с животни и със свои навици („Моят ден“, „Животните“, Брой до пет!“, „Какво обичам“). Интересен е композиционният подход, твърдата подвързия в обем 10 с. е оформена с квадратен формат 15х15 см, позволяващ позициониране на релефни елементи. Много по-опростен и изчистен е графичният подход на „Хермес“ при детската литература, съсредоточен върху ефектна цветна корица от поредицата „Детско-юношеска класика“, със стилизирано заглавие на серията „Златно перо“ и запомняща се рисунка, каквато е например книгата на Елисавета Багряна „За вас, деца любими“[11].

Занимателните и увличащи детското въображение фентъзи илюстрации на Силвия Калоянова (възпитаник на ВТУ „Св. св. Кирил и Методий”, спец. Графика) в трилогията „Малките магьосници от О–III” на великотърновското издателство „Слово” печелят Националната награда „Константин Константинов” за принос в детското книгоиздаване в категорията „Илюстратор” по време на XVIII Национален фестивал на детската книга през 2016 г. в Сливен, а по време на XIX национален фестивал на детската книга в града 9–11 май 2017 г. художествена галерия „Димитър Добрович” отваря врати за нейна изложба илюстрации. Тук вече оригиналният графичен почерк на С. Калоянова обхваща в предложения изложбен репертоар далеч по-широка палитра от илюстрирани детски издания: „Коледна книга на българското дете” на русенското издателство „Парнас” от 2010 г., „Ламята с белите чорапки” на изд. „Слово от 2016 г. и споменатата трилогия „Малките магьосници от О–III”. С. Калоянова илюстрира първите си детски книги за великотърновските издателства „Габеров” и „ПАН-ВТ”, впоследствие прави илюстрации към издателствата „Слово”, „Фабер”, „Парнас”, „Колхида”, „Синтагма-ВТ” и др. Самият каталог, съставен от Росица Петрова-Василева и издаден от Регионална библиотека „Сава Доброплодни”[12], е илюстриран от същата художничка с оригинален графичен подход, а печатът е на местното издателство „Жажда”, което отпечатва с високо полиграфическо качество и поредицата сборници от ежегодната международна кръгли маса, провеждана в рамките на фестивала. Сливенският национален фестивал на детската книга от 2016 г. предоставя възможности за наблюдения и съпоставки, отнасящи се до развитието на българската илюстрация и композицията на родната детска книга с изложбата илюстрации „Върхове” на художника-илюстратор Петър Станимиров[13] (портрети и илюстрации към книги от колекцията „Световна класика за деца и юноши” на издателска къща „Изток-Запад)[14]; изложбата илюстрации от Борис Стоилов към книгата „Малкият принц” от Антоан дьо Сент Екзюпери; с изложбата илюстрации на художника Костадин Костадинов (носител на националната награда „Константин Константинов” в категория „Илюстратор”), като и трите изложби са уредени от художествената галерия „Димитър Добрович” – Сливен. Едва ли би било пресилено, ако съпоставим тази важна част на сливенския фестивал по функцио-

налната му значимост с Панаира на детската книга в Болоня (Bologna Children's Book Fair), където наред с многобройните мероприятия се организира традиционна изложба на илюстраторите на детски издания, един престижен международен форум за най-новаторските тенденции в детската илюстрация[15]. Подобни европейски форуми с приоритет върху графичната комуникация, композицията и илюстрацията обогатяват творческите идеи и послания на модерната европейска детска книга и поставят оптимистичните жалони за нейното по-нататъшно развитие.

Съвременната детска книга находчиво прилага *цветовата палитра от фонове* – било за печатане върху тях с друг цвят, било заради "пробиване" – негативното обръщане на текста, създаващ илюзията за бели букви върху цветови фон (използван похват и при композицията на книгата). Разнообразни рамкиращи линии, от най-фините до дебели и комбинирани, прекъснати, бордюрно-орнаментни, следват световните дизайнерски традиции.

Агресивната визуалност, търсенето на *отчетливи визуални центрове и драматизъм* още от първа страница към вътрешните, намирането на общото между текст и визуалност, организиращите функции на заглавния комплекс, подрежда темата и насърчава детския читател да влезе в самия текст. За това допринасят и *цветните форзаци*, върху които често се печатат тематично свързани картинни илюстрации, имащи за цел още при разгръщането на книгите с твърда подвързия да грабнат детското внимание и предварително разкажат или да подсетят за вълнуващи изненади, които детето предстои да открие в самото книжно тяло. При използването на детски книги с твърда подвързия се прилага много често използваната в полиграфията и композицията на книгата *подвързия №* 4, чиято папка е облепена с предварително отпечатана и окантена хартия, лакирана или ламирнирана с подходящо фино безцветно фолио. При този вид подвързия се прилага концево шиене; използва се и биговане, имащо декоративна и същевременно спомагателна и предпазна функция за максимално улесняване на детския читател при многократното разгръщане на изданието.

Ефектният рисуван **инициал** (класически похват не само при детското илюстровано списание, и при композицията на детската книга) – това са някои от важните подходи в изграждането на новата визуалната комуникация. Използването на ***прозорци*** в отделните жанрове, разчупване на по-дълги текстове чрез *вътрешни заглавия*, прилагане на разнообразни отстъпи, създаването на своеобразни *мини-постери* с плакатно звучене, използване с мярка на т. нар. ***флагов набор*** (ляво равнение на неголеми текстови масиви) също са опити от европейската и световна практика. Тенденцията от някои печатни медии за използване на *безсерифни гротескни шрифтове във впечатляващи големини и степенуване на заглавията* от голямото към по-малкото, от значимото към тези с по-малка значимост, не бива да се абсолютизира от съвременните дизайнери на детски издания; напротив, налице са графични техники, разчитащи на качественото и доминантно присъствие на *фотографията*, *тифец-илюстрацията*, *отстъпите* и *рисуваните инициали*, *подзаглавията* и *прозорците* в отделните жанрове на книгата; продължава и разчупването на стереотипа в колонния набор, използват се различни графични техники (класически като: *литография, кавалетна графика, офорт, мецотинто, акватинта, екслибрис, но и нови форми на естетика – попарт, постмодернизъм, интерактивни публикации на книги в интернет, 3D Art детски книги,* и пр.), привнася се дори организиращата роля на ефектната реклама по задната корица на книгата. При някои издания за тийнейджъри, имащи информационно-справочен и енциклопедичен характер се използат и различни показалци. Най-често се прилага азбучният именен и предметен показалец[16].

Разчита се на високото качество на двустранно-хромовите картони, хартии хром-мат и двустранен гланц, както и на други високо-

качествени материали за корицата и твърдата подвързия, но и на прецизност при експонирането с помощта на новите computer-to-plate експонатори, както и на иновациите в полиграфическа техника за реализирането на все по-качествен печат, за оригинално композиране и наслагване на безцветни UV-лакове – качества на изданията, особено важни за заинтригуване на детското внимание още от пръв поглед, важен фактор особено при първоначалните срещи с изданията за подрастващи.

3. Композиционна специфика на детските книги от португалския писател Жузе Сарамагу

Детските издания на носителя на Нобелова награда за литература от 1998 г., португалския писател Жузе Сарамагу (José Saramago,1922–2010), чиито книги са преведени на 25 езика в света, имат щастлива съдба, тъй като по тях работят утвърдени художници илюстратори и съчетават успешна композиционна симбиоза между графичен и текстови израз в съответното издание. Към детските издания на писателя неговите наследниците (*Herdeiros de José Saramago*), заедно с едноименната фондация на негово име **Fundação *José Saramago*** в Лисабон, развиват специален интерес. Свидетелство за това е важна издателска инициатива от септември 2014 г., когато фондацията, заедно с авторитетното португалско издателство „Порто Едитора“ прави специално илюстровано голямо форматно издание на „Най-голямото цвете на света“ („**A Maior Flor do Mundo**“), чиято графична композиция е осъществена изцяло с илюстрации-картини на утвърдения илюстратор на португалски книги Жуау Каетану (João Caetano). Книгата е подготвена по първото издание на лисабонското издателство „Caminho“ от 2001 г. Изданието с твърда подвързия на „Най-голямото цвете в света”, изпълнено от „Порто Едитора” и лисабонската фондация „Жузе Сарамагу”, се отличава с изящни *многоцветни форзаци* и красива картинна илюстрация

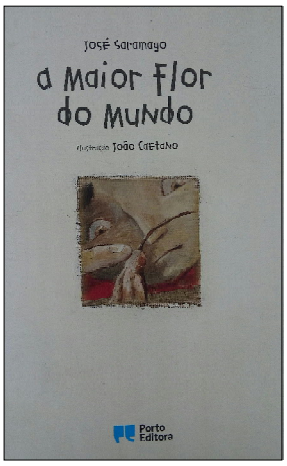

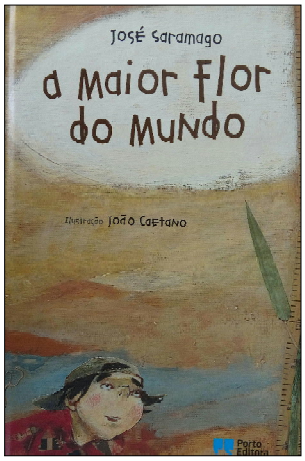

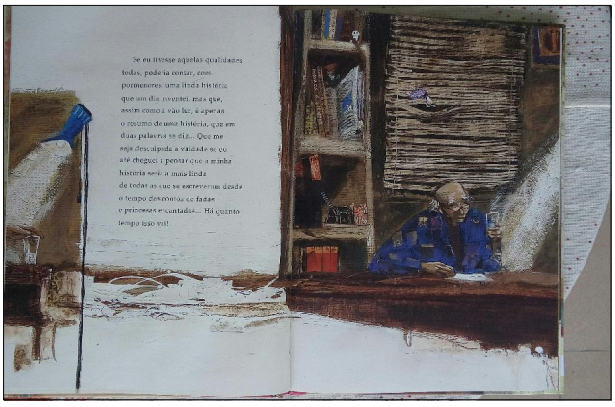

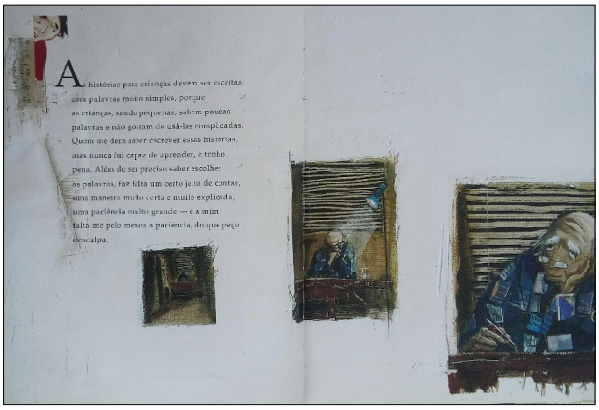

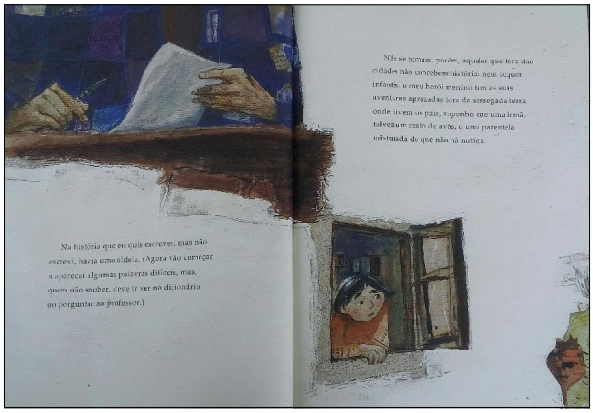

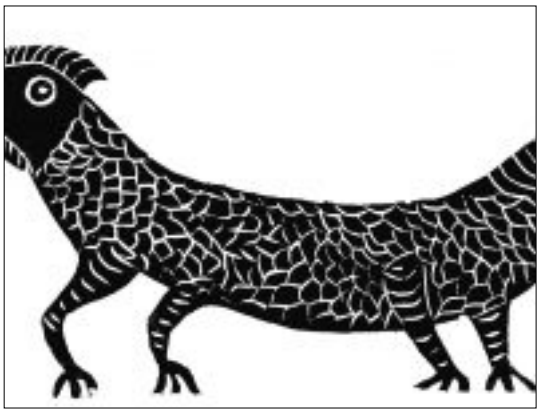

върху лицевата и задната корица, а сюжетно разгърнатите картини-илюстрации в книжното тяло са композирани върху цяло фолио на разтвора (лява-дясна страница) заедно със светъл и отлично читаем шрифт на кратките авторски текстове, изпълнени в светли кегли и флагов набор (ляво равнение на набора), и с много „въздух“ (свободно от текст пространство) върху матова, в бледожълтеникави нюанси хартия, с дизайнерската функция да служи за естествен фон на графичните композиции. В общата графична композиция се използват и получерни инициали за началото на нов абзац. Наследниците на писателя предоставят и авторски права за бразилско издание на португалски език на детската книга „Мълчанието на водата“ („**O Silêncio da Água**”) от Жузе Сарамагу, осъществено през 2011 г. от „Editora Schwarcz LTDA” (*Companhia das Letriahas* – São Paulo). Книгата е майсторски илюстрирана от изтъкнатия графичен художник-илюстратор *Мануел Ештрада* (Manuel Estrada), а отпечатана в Хонг Конг. Бразилското издание на „Мълчанието на водата” е вписано като препоръчителна книга за пети клас на бразилските училища в каталога на „Camara Brasileira do Livro” и в *Националния план за четене* на Бразилия. И лисабонската книга ***A Maior Flor do Mundo***, и бразилското издание на ***O Silêncio da Água*** са големоформатни: 215x287 мм, а твърдата подвързия ги прави удобни за ползване, дълготрайни откъм библиотечно съхранение и многократно препрочитане, а спецификата на формата и полиграфическите особености дава възможност за отлично илюстриране на форзаци, корици и книжно тяло, инициали, текстови конструкции, от което са се възползвали проектантите и на двете детски книги на световния португалски писател. Подборът на удачен формат, който изразява естетическата връзка между автор и художник-илюстратор, успява да формира успеха на двете книги на Жузе Сарамагу, които продължават да радват децата по света дори и след неговата смърт.

През 2016 г. в Бразилия издателската компания ***Letrinhas*** в лицето на детското издателство *Companhia das Letra* издава още една отлично илюстрирана книга-приказка на писателя: „Гущерът” („O lagarto”), публикувана в белетристичния сборник на Ж. Сарамагу „Багажът на пътешественика” (1973)[17]. Същата книга публикува през септември 2016 г. и издателство „Порто Едитора” с илюстрациите на *J. Borges* (Ж. Борхес), които са оригинални гравюри върху дърво. Изданието предстои да бъде публикувано на още много езици по света[18].

4. Модерни графични решения и иновации в композиционната специфика на детската книга

В съвременното изкуство на книгата изследователи търсят и нейните типографски метаморфози, особено при графичното трансформиране на буквите в своеобразни изображения. Удачен пример ни дава художникът Дамян Дамянов, илюстрирал преведените у нас през 2014 г. „Приказки, колкото усмивка“ на Джани

Родари, където отделни букви в заглавията са нарисувани като находчиви и закачливи изображения на котки, напр. в „Мустаците на господин Еджисто“, „Котешки концерт“, „Котка звезда“, “Говорещата котка“[19]. С други думи: детската книга нерядко налага и изненадващи шрифтови решения, които често са предизвикателство както към самите графични проектанти, така и спрямо детската аудитория, търсеща удивителното, фантастичното, интригуващото в своя свят на въображаеми приказни герои.

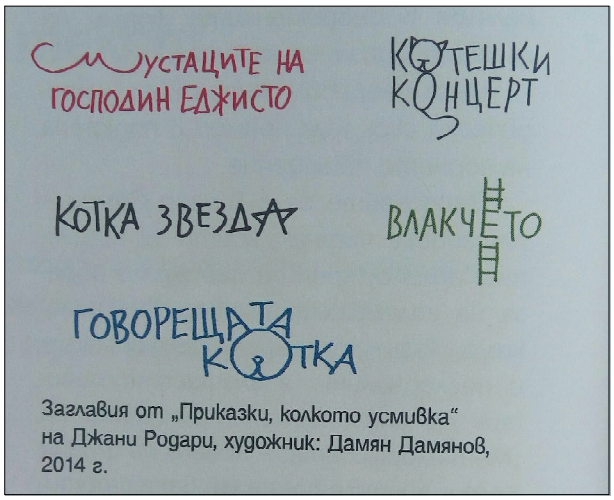

Заглавия от „Приказки, колкото усмивка“ на Джани Родари, художник: Дамян Дамянов, 2014 г.

В надпреварата за вниманието на детската аудитория у нас се търсят и иновативните възможности на дигиталния печат. Произвеждането на единични екземпляри, отправени персонално в изработката си към дете, чиито родители са заявили поръчка с вписването на името му в заглавието и наратива на книжка, с персонализиран спрямо съответното дете сюжет, е една от иновациите на електронния маркетинг при съчетание с възможностите на съвременните цифрови технологии за отпечатване на детски издания[20]. Българският сайт **BOOK4U.bg** предлага именно такива книги в разнообразни формати и персонализиране името на детето, явяващо се в книжката с обем до 22 страници (вкл. и кориците) като основен герой, при това с избор как да бъде моделирано – с избор на подходящ цвят, прическа, облекло, особености на лицето[21]. С други думи – на родителя се дава възможност сам да се включи в композирането на персонализираната книга за своето дете, при това с няколко възможности: като „вечна книжка (изработена от специален устойчив материал), книжка за оцветяване и книжка за вкъщи”, а изработката приключва само за седмица[22].

Идеята е похвална, макар че все още не е чута думата на големите български издатели по темата. Все пак ще припомня, че в американското книгоиздаване за деца още преди няколко години компанията „Plum Print“ (Плъм Принт) започва да предлага решения за *фото книги* в няколко формата, произвеждани по поръчка на родителите, които пък изпращат в специално подготвена от издателството кутия рисунки, училищни творби, керамични фигури, произведени от техните деца. Само след седмица изпраща на родителя – поръчител файл – коректура на вече подготвената книга. Поръчващият може да направи свое редактиране, след което изпраща обратно файла в компанията и след още седмица книгата се доставя на домашния му адрес. Така „Plum Print“ е реализирала графични проекти за над 2700 книги – единични и неповторими екземпляри по поръчка, за радост и насърчение на детската креативност и вдъхновение, насочени към художествени проекти от страна на малките творци на детската книжовна графичност, при това с активното участие и на техните родители.

Модерната графична визия на детската книга търси и още съвременни решения за привличане вниманието на детето – това са книгите с 3D (триизмерни изображения), при активната намеса на мултимедия, на нови продукти на визуалната комуникация, вкарващи анимация, сюжетен комикс-наратив, филми, музика, дори мюзикъл в общата композиционна структура на детското издание.

Композиционното разнообразие на съвременната детска книга се популяризира и продуцира с помощта на един нов жанр – буктрейлърите, обхващащ графични изображения (комиксови, книжна илюстрация, фотография,

фотоколажи) в находчиви комбинации с музикален фон и текст, който би могъл освен статично, да се развият като анимирани сюжети или сцени с актьорско участие[23]. Провокацията спрямо масовата детска аудитория, подобно на филмовите трейлъри, има определен ефект, който се създава от особена категория графични професионалисти – трейлърмейкърите, на границата между книжните дизайнери, художник-илюстратори, създателите на комикси и анимирани филмови продукции.

С други думи, графичността и визуализацията не свършват с подготовката и отпечатването на книжното тяло, а продължава да шества във виртуалното пространство с един нов, обагрен в светлини, музика, видеокартини и разнообразие от визуална комуникативност живот. Композиционната полифункционалност на детската книга и занапред ще е в обектива на книговедските изследвания. Открояването на взаимовръзки между графичната книжна комуникация и ефективността на четенето при децата и тийнейджърите, вярвам, ще продължи и занапред с общите усилия на художници илюстратори, създатели на оригинални и естетически мотивирани шрифтове, на ефектни композиции, допринасящи за развитието на съвременното детско книгоиздаване у нас. А както се вижда от казаното по-горе, в процесите се включват и радетелите на дигиталния печат и макар персонализираното публикуване все още е в началото си, има основание да се смята, че и то ще намери своята благоприятна ниша на обещаващия пазар на детската книга у нас и по света.

БЕЛЕЖКИ

[1] MERIBÉRICA/LIBER, Editores, Lda= Av. Duque d'Ávita, 26–3. – Lisboa, Portugal.

[2] Àdivinha…Adivinhando: A Vida Quotidiana. – Lisboa: MERIBÉRICA/LIBER, 2000. – 32 p. : ill.

Àdivinha (pt) = загадка; гатанка. *Adivinhando* (pt) = отгатване; познаване. A Vida Quotidiana(pt) = ежедневието.

[3] **Mark Busk-Cawley**. I'm a celebrity… : Get Me Out of Here. – London: Transworld Publishers, 2014.

[4] **New Marvel Studios** intro Logo HD–2013. // http://www.pres.bg/pfrtfolio/marvel [публикувано 19.09.2014].

[5] **Мурел**, Дебора. Воините: *Хоплити. Гладиатори. Самураи. Рицари*. / Прев. Жечка Ангелова Караславова. – София: Фют, 2013. – 120 с. : с ил. В издателското каре е посочено, че книгата е отпечатана в Китай. Пак в карето са посочени извлечените от световни архивни и музейни колекции материали и илюстративен материал. Посочено е и оригиналното издание: както и творческия екип начело с илюстратора Питър Денис и офмителя, извършил подбора на снимките: Андрю Макговърн..

[6] Виж напр. посочената илюстрация от книгата на Свен Нордквист „Как Финдъс се загуби, когато беше малък" на издателство „Фют", без посочена година на издаване, ISBN 978–954–625–571–6

[7] Виж напр.: **Нордквист**, Свен. Как Финдъс оправи неразбориите в градината. / Прев. Екатерина Латева. – София: Фют. Без посочена година на издаване. ISBN 978-954-625-597-6

[8] **Моден** дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КОТЕНЦА: Създай 22 очарователни плаката и картички. – София: СОФТПРЕС, 2016. – 28 с. : с ил. *В копирайта на носителя на изключителните лицензни права от страна на чуждестранното издателство е посочено:* © 2016 Tide Mill Media, Licensed excludively to Top That Publishing LtD.

[9] **Моден** дизайн на дрешки и аксесоари за СЛАДКИ КУЧЕНЦА. – Създай 22 очарователни плаката и картички. – София: СОФТПРЕС, 2016. – 28 с. : с ил.

[10] *Космическо приключение* на изд. „Фют" е отпечатана в Полша през 2016 г.

[11] **Багряна**, Елисавета. За вас, деца любими. – Пловдив: Хермес, 2016. – 112 с.

[12] **Силвия Калоянова**: Изложба илюстрации 9–15 май 2017 г.: Каталог / Състав. Росица Петрова-Василева. Сливен: РБ „Сава Доброплодни; ИК Жажда, 2017. – 16 с.

[13] Петър Станимиров е носител на Националната награда „Константин Константинов" в категорията „Илюстратор" за 2012 г. и на X международен салон на комикса в Белград през с.г. Илюстрира „Приказки от цял свят", бълг. екви-

валент на едноименното издание на „Рийдърс Дайджест“. Има много международни отличия.

[14] **Върхове**: Изложба илюстрации на Петър Станимиров, Сливен 9–20 май 2016 г. : Каталог. / Състав. Росица Петрова-Василева. – 20 с.

[15] **Bologna Children's Book Fair**, със седалище на масовите мероприятия и форуми в италианския град: Piazza Costituzione, 6.

[16] Виж напр. : **Murrel**, Debora. A Hero' s Guide to Warriors. / Illustrator Peter Denis / Designer and Picture Researcher Andrew McGovern* Editor Eve Marleau. – QED Publishing, 2010. – 120 p.

[17] https://www.josesaramago.org/lagarto-ja-publicado-no-brasil (07.12.2016).

[18] https://www.josesaramago.org/lagarto-jose-saramago-ilustrasoes-j-borges-na-porto-editora (15.09. 2016).

[19] **Родари**, Дж. Приказки, колкото усмивки. / Худ. Д. Дамянов. – София, 2014. По този въпрос виж още в: **Дамянов**, Д. Формални и смислови връзки между текстове и образ в изкуството на книгата. // П о л и г р а ф и я, 2015, № 4, с. 34.

[20] **Тодорова**, Деси. book4u.bg – персонализирани детски книжки. // http://www.book4u.bg (15.05.2017); също и в: http://thedigitalprint.info/author/Според авторката: „Книжките се произвеждат благодарение на Бунт Адвъртайзинг, а печатът е дигитален – с печатно оборудване на Konica Minolta“ (Пак там).

[21] **Георгиев**, Лъчезар. Издаването фентъзи детски книги – изпитания и предизвикателства, виртуозни импровизации и модерни послания. // В: Съвременната фентъзи литература за деца – между традицията и модерността: Сб. с доклади. / Състав. Росица Петрова-Василева. – Сливен: XVII национален фестивал на детската книга; ИК Жажда, 2015, с. 97.

[22] **Тодорова**, Деси. Цит. съч.: book4u.bg – персонализирани детски книжки. // http://www.book4u. bg (15.05. 2017); също и в: http://thedigitalprint.info/author/ (15.05.2017).

[23] По въпроса за буктрейлърите виж повече в: **Иванова**, Десислава. Другата визия на книгата – буктрейлърът. // В: **Иванова**, Десислава. Масовите комуникации в информационното общество. – В. Търново: Фабер, 2012.

BIBLIOGPAPHY

Àdivinha… Adivinhando: A Vida Quotidiana. – Lisboa: MERIBÉRICA/LIBER, 2000. – 32 p. : ill.

Books, children and teenagers: reading between reason and emotions: Collection of reports of the round table Sliven, 9-11 May 2017. – Sliven: XIX National children's book festival; „Sava Dobroplodni“ Regional Library, 2017. – 220 p.

Marvel. Neveroiatnia Spider Man sreshtu Gushtera [=Невероятния Спайдърмен срещу Гущера]. – Sofia: Press, 2013. – 24 p. : ill. [*На лицевата страна на корицата*: Marvel. **Spider-man срещу Гущера**]. *Published by Marvel comic book series Spider-Man. Àdàptacia: Klarissa S. Wong. Ilustracii: Todd Nauck è Hi-Fi Design.*

Murrel, Debora. A Hero's Guide to Warriors. / Illustrator Peter Denis / Designer and Picture Researcher Andrew McGovern / Editor Eve Marleau. – London: QED Publishing, 2010. – 120 p.

Eccleshare, Julia. Egmont Buys Reed Children's Books. // P u b l i s h e r s Weekly,1998, May 11, p. 15.

Feather, John. A history of British Publishig. Second Edition. – London and New York: Routledge. Taylor&Francis Group, 2006. – 270 p.

Modern fantasy literature for children – between tradition and new trends: Collection of reports of the round table Sliven: 11–13 May 2015. – Sliven: XVII National children's book festival; Publishing House „Zhazhda”, 2015. – 238 p.

Holman, Tom. Egmont Bounces Back with Record Profit. // *Bookseller,* April 5, 2002, p. 7–8.

Petersen, Jes Dorph, Soren Kaster. Egmont 1878–2003. – Copenhagen: Aschehoug Dansk Forlag A/S, 2003.

Saramago, José. A Maior Flor do Mundo. / Ilustração João Caetano. – Lisboa: Porto Editora, 2014. – 32 p.: ill.

Saramago, José. O Silêncio da Água. / Ilustração Mànuel Estrada. – Sao Paulo: Editora Schwarcz LTDA, *Companhia das Letrinhas*, 2011.

Saramago, José. O lagarto. – São Paulo: Letrinhas : Companhia dàs *Letrinhas* [*Brasil*], 2016.

ЕТИЧНИ НОРМИ И ИЗИСКВАНИЯ КЪМ СЪТРУДНИЦИТЕ НА СПИСАНИЕ „ИЗДАТЕЛ“

1. Редакцията не публикува материали, които целят уронване престижа на други автори, сътрудници или частни лица, както и на институции.

2. Приема статии в обем до 8 страници, с големина 14 pt (30 реда на страница; 60 знака за ред), с резюме 5–8 реда на английски език и ключови думи (също на английски). Библиографският списък освен на български, се приема с транслитерация на латиница. Библиографията към статиите не трябва да надвишава 20 източника, без допълнителни бележки.

3. Илюстрациите се приемат на jpeg формат (не повече от 3 бр. за един авторов текст).

4. Научните съобщения, рецензиите и отзивите се приемат в обем до 5 страници (14 pt, при същия стандарт и изисквания за транслитерация на библиографския списък, когато източниците са на български език).

5. Не се изплащат хонорари на авторите и на редакционния борд на списанието.

6. Авторите получават авторски екземпляр от съответната публикация.

7. Последните годишнини се представят в електронен вид на PDF формат на сайта на УниБИТ.

ETHICAL STANDARDS AND REQUIREMENTS COLLABORATORS OF MAGAZINE „IZDATEL“ (=PUBLISHER)

1. The editors did not publish material aimed at undermining the reputation of other authors, contributors or individuals, as well as institutions.

2. The editors articles in volume to 8 pages, size 14 pt (30 lines per page, 60 characters row), with a summary of 5-8 lines in English and key words (also in English). Bibliographical list except Bulgarian taken with transliteration in Latin. The bibliography to the articles should not exceed 20 source, no additional notes.

3. The illustrations are accepted on jpeg format (no more than 3 of an author's text).

4. Scientific reports, reviews and feedback are accepted for up to 5 pages (14 pt, with the same standards and requirements for transliteration of bibliographic list when sources are in Bulgarian).

5. Not paid royalties to the authors and the Editorial Board of the magazine.

6. The authors obtained original copy of the relevant publication.

7. Last anniversaries are presented in electronic form in PDF format on the website of State University of Library Studies and Information Technology – Sofia.

Списание "Издател" излиза като дългосрочен творчески и научноизследователски проект на ВТУ "Св. св. Кирил и Методий", ръководен от проф. д-р Лъчезар Георгиев. Проектът се подкрепя от УниБИТ, под патронажа на неговия ректор проф. д.ик.н. Стоян Денчев.

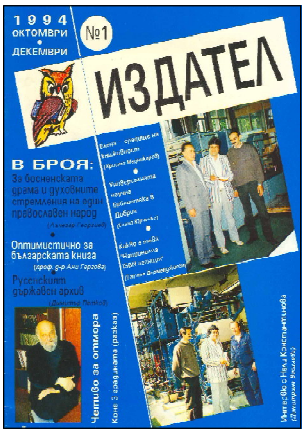

Корица на брой 1 на сп. "Издател", октомври 1994 г. Основател **Лъчезар Г. Георгиев**

Списание ИЗДАТЕЛ
№ 1 (книжка 1 – 2), 2017

Съставител и редактор на броя
проф. д-р Лъчезар Георгиев
Compiler and editor of this edition is:
Prof. Lachezar G. Georgiev, PhD

Формат 60x84/8 **Печатни коли** 8

ISSN 1310-4624

Предпечат: Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий" – В. Търново, 2017

Печат: Печатница "СИРА" – В. Търново, 2017

Заявка за сп. "Издател" може да направите на адреса на редакцията:

5000 Велико Търново, ул. "Теодосий Търновски" № 2,
Университетско издателство "Св. св. Кирил и Методий". Тел.: 062/ 618 295; 63 11 76

DEAR READER,

You can subscribe to the "Publisher" magazine for the year 2017 by sending the subscription fee by mail-order to the following address:

5000 Veliko Turnovo, 2 Theodosi Turnovsky Str.
"St. Cyril and St. Methodius" University of Veliko Turnovo, Prof. Lachezar Georgiev Georgiev, PhD
E-mail: Lu4ezargeorgiev@abv.bg